

อย่างเดียวกัน ตามประการดังกล่าวมานี้
เกิด.

๓๕๓. วินิพฺโกลาวินิพฺโกลโตติ สหุ-
ปนฺนาว เอตา เอเกกฺสมิ สหฺพปริยฺนติเม
สฺหฺฐฏฺฐกาทิกฺลาเปปี ปเทเสน อวินิพฺกุตฺตา.
ลกฺขณฺน ปน วินิพฺกุตฺตาทิ เอว
วินิพฺโกลาวินิพฺโกลโต มนสิกาตพฺพา.

๓๕๓. บทว่า วินิพฺโกลาวินิพฺโกลโต
(โดยความแยกกันและไม่แยกกัน) ความว่า
พระโยคีพึงมณสิการธาตุทั้งหลาย โดยความ
แยกกันและไม่แยกกัน อย่างนี้ว่า บรรดา
ธาตุทั้งหลายที่เกิดร่วมกันเหล่านี้ นั้นเกี่ยว
เป็นของไม่แยกกันโดยเป็นส่วน ๆ แม้ใน
กลาปอย่างต่ำสุดมีสฺหฺฐฏฺฐกฺกลาปเป็นต้น แต่
ละกลาป. แต่จัดว่าเป็นของแยกกันโดย
ลักษณะ ดังนี้เกิด.

๓๕๔. สภากวิสภากโตติ เอว
อวินิพฺกุตฺตาสฺ จาปี เอตาสฺ ปุริมา เทว
กรุกฺตฺตา สภากา. ตถา ปจฺจิมมา
ลหุกฺตฺตา. ปุริมา ปน ปจฺจิมมาหิ ปจฺจิมมา
จ ปุริมาหิ วิสภากาติ เอว สภาก-
วิสภากโต มนสิกาตพฺพา.

๓๕๔. บทว่า สภากวิสภากโต (โดย
มีส่วนเหมือนกันและมีส่วนผิดกัน) ความว่า
พระโยคีพึงมณสิการธาตุทั้งหลาย โดยมีส่วน
เหมือนกันและมีส่วนผิดกัน อย่างนี้ว่า ก็แม้
ในบรรดาธาตุที่ไม่แยกกันอย่างนี้ เหล่านี้
ธาตุ ๒ ข้างต้น ชื่อว่าเป็นสภาคะกัน(มีส่วน
เหมือนกัน) เพราะความเป็นธาตุหนัก.
อย่างนั้นเหมือนกัน ธาตุ ๒ ข้างท้าย ก็

คุณสุรพล สุขะมงคล
สร้างคัมภีร์พระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชื่อว่าเป็นสภาะกัน เพราะความเป็นธาตุ-
เบา. แต่ว่าธาตุ ๒ ข้างต้น ชื่อว่าเป็น
วิสภาะกัน(มีส่วนผิดกัน) กับธาตุ ๒ ข้าง-
ท้าย และธาตุ ๒ ข้างท้าย ก็ชื่อว่าเป็น
วิสภาะกันกับธาตุ ๒ ข้างต้น ดังนี้เถิด.

๓๕๕. อชฺฌตฺติกพาหิรวิสเสสโตติ

อชฺฌตฺติกา ธาตุโย วิญญาณวตฺตวิญญตฺติ-
อินทฺริยานํ นิสฺสยา โทหนฺติ, สอิริยาปถา,
จตุสมฺภูจฺจนา. พาหิรา วิปริตฺตปการาติ
เอวํ อชฺฌตฺติกพาหิรวิสเสสโต มนสิ-
กาตพฺพา.

๓๕๕. บทว่า อชฺฌตฺติกพาหิรวิสเสสโต

(โดยความต่างกัน แห่งธาตุภายในกับธาตุ-
ภายนอก) ความว่า พระโยคีพึงมนสิการธาตุ
ทั้งหลาย โดยความต่างกันแห่งธาตุภายใน
กับธาตุภายนอก อย่างนี้ว่า ธาตุภายใน
ทั้งหลาย เป็นที่อาศัยแห่งวัตถุของวิญญาณ
วิญญูติ และอินทรีย์ทั้งหลาย, เป็นไปกับ
อิริยาบถ, มีธรรม ๔ อย่างเป็นสมุฏฐาน.
ธาตุภายนอกทั้งหลาย มีประการตรงข้ามกับ
ที่กล่าวแล้ว ดังนี้เถิด.

๓๕๖. สงฺคหโตติ กมฺมสมฺภูจฺจนา

ปจฺจวិธาตุ กมฺมสมฺภูจฺจนาหิ อิตฺราหิ
เอกสงฺคหา โหติ สมฺภูจฺจนนานตฺตา-
ภาวโต. ตถา จิตฺตาหิสมฺภูจฺจนา

๓๕๖. บทว่า สงฺคหโต (โดยการ

รวมเข้าด้วยกัน) ความว่า พระโยคีพึง
มนสิการธาตุทั้งหลาย โดยการรวมเข้า
ด้วยกัน อย่างนี้ว่า ปฐวีธาตุที่มีกรรมเป็น

คุณสุรพล สุขะมงคล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จิตตาทิสम्मุตตานาหิตี
มนสิกาตพพา.

เอวํ สงฺกหโต

สมฺภูฏาน มื่อันรวมเข้าเป็นอันเดียวกันได้กับ
ธาตุที่มีกรรมเป็นสมฺภูฏานนอกนี้ เพราะไม่มี
ความแตกต่างกันแห่งสมฺภูฏาน. อย่างนั้น
เหมือนกัน ธาตุที่มีจิตเป็นสมฺภูฏานเป็นต้น
ก็มีอันรวมเป็นอันเดียวกันได้กับธาตุ ที่มีจิต
เป็นสมฺภูฏานเป็นต้น(นอกนี้) ดังนี้เถิด.

๓๕๑. ปจฺจยโตติ ปจฺวีธาทุ ออาโป-

สงฺกหิตา เตโชอนุपालิตา วาโยวิตุถมฺภิตา
คิณฺณํ มหาภูตानํ ปตฺติฏฺฐา หุตฺวา ปจฺจโย
โหติ. ออาโปธาทุ ปจฺวีปตฺติฏฺฐิตา เตโช-
อนุपालิตา วาโยวิตุถมฺภิตา คิณฺณํ
มหาภูตानํ อापนฺธํ หุตฺวา ปจฺจโย
โหติ. เตโชธาทุ ปจฺวีปตฺติฏฺฐิตา
ออาโปสงฺกหิตา วาโยวิตุถมฺภิตา คิณฺณํ
มหาภูตानํ ปรีปาจนํ หุตฺวา ปจฺจโย โหติ.
วาโยธาทุ ปจฺวีปตฺติฏฺฐิตา ออาโปสงฺกหิตา
เตโชปรีปาจิตา คิณฺณํ มหาภูตानํ
วิตุถมฺภนํ หุตฺวา ปจฺจโย โหตีติ เอวํ
ปจฺจยโต มนสิกาตพพา.

๓๕๑. บทว่า ปจฺจยโต (โดยปัจจย)

ความว่า พระโยคีพึงมฺนสิการธาตุทั้งหลาย
โดยปัจจย อย่างนี้ว่า ปจฺวีธาทุอันออาโปธาทุ
เกาะกุมแล้ว อันเตโชธาทุตามรักษาแล้ว
อันวาโยธาทุค้ำจุนแล้ว ย่อมเป็นปัจจย โดย
เป็นที่ตั้งแห่งมหาภูต ๓. ออาโปธาทุ อันตั้ง
อยู่บนปจฺวีธาทุ อันเตโชธาทุตามรักษาแล้ว
อันวาโยธาทุค้ำจุนแล้ว ย่อมเป็นปัจจย
โดยเป็นเครื่องยึดมหาภูต ๓ ไว้. เตโชธาทุ
อันตั้งอยู่บนปจฺวีธาทุ อันออาโปธาทุเกาะกุม
แล้ว อันวาโยธาทุค้ำจุนแล้ว ก็ย่อมเป็น
ปัจจย โดยเป็นเครื่องบ่มมหาภูต ๓. วาโย-
ธาทุ อันตั้งอยู่บนปจฺวีธาทุ อันออาโปธาทุ

คุณสุรพล สุขะมงคล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เกาะกุมแล้ว อันเตโชธาตุบ่มแล้ว ก็ย่อม
เป็นปัจจัย โดยเป็นเครื่องกำจุนมหาภูต ๓
ไว้ ดังนี้เถิด.

๓๕๘. อสมนนาหารโตติ ปฐวีธาตุ
เจตถ "อหํ ปฐวีธาตุ"ติ วา, "ติณฺณํ
มหาภูตานิ ปตฺติภูจฺจา หุตฺตวา ปจฺจโย โทมี"ติ
วา น ชานาติ. อิตฺราเนปิ ตีณิ "อมฺหากํ
ปฐวีธาตุ ปตฺติภูจฺจา หุตฺตวา ปจฺจโย โทตี"ติ
น ชานนฺติ. เอเสว นโย สัพพตฺถาติ
เอวํ อสมนนาหารโต มนสิกาตพฺพา.

๓๕๘. บทว่า อสมนนาหารโต (โดย
ไม่มีการคำนึงถึงกัน) ความว่า พระโยคี
พึงมนสิการธาตุทั้งหลาย โดยไม่มีการคำนึง
ถึงกัน อย่างนี้ว่า อนึ่ง ในบรรดาธาตุ
เหล่านี้ ปฐวีธาตุย่อมไม่รู้ว่า "เราเป็น
ปฐวีธาตุ" หรือย่อมไม่รู้ว่า "เราเป็นปัจจัย
โดยเป็นที่ตั้งแห่งมหาภูต ๓" ดังนี้. แม้
มหาภูต ๓ นอกนี้ ก็ไม่รู้ว่า "พวกเรามี
ปฐวีธาตุเป็นปัจจัย โดยเป็นที่ตั้ง" ดังนี้.
ในธาตุทั้งปวงก็มีนัยนี้แหละ ดังนี้เถิด.

๓๕๙. ปจฺจยวิภาคโตติ ธาตุํ หิ
กมฺมํ, จิตฺตํ, อาหาโร, อุตฺตํ จตฺตารो
ปจฺจยา. ตตฺถ กมฺมสมฺภูจฺจานานิ กมฺมเมว
ปจฺจโย โทติ, น จิตฺตาทโย.
จิตฺตาทิสมฺภูจฺจานานมฺปิ จิตฺตาทโยว
ปจฺจยา โทนฺติ, น อิตฺเร. กมฺมสมฺภูจฺจานานิ

๓๕๙. บทว่า ปจฺจยวิภาคโต (โดย
การจำแนกปัจจัย) ความว่า ธาตุทั้งหลายมี
ปัจจัย ๔ อย่างคือ กรรม, จิต, อาหาร,
อตุ. ในปัจจัย ๔ อย่างนั้น กรรมเท่านั้น
ย่อมเป็นปัจจัยแก่ธาตุทั้งหลาย ที่มีกรรมเป็น
สมฺภูจฺจาน, ธรรมทั้งหลายมีจิตเป็นต้น มิได้

วิสุทธิมรรค บ.พ.๕-๑

คุณสุรพล สุขะมงคล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ กมฺม ชนกปจฺจโย โหติ, "เสสนํ เป็นปัจจัย. ธรรมทั้งหลายมีจิตเป็นต้น
 ปริยายโต อุปนิสฺสยปจฺจโย โหติ. เท่านั้น ย่อมเป็นปัจจัย แม้แก่ธาตุที่มีจิต
 จิตตสมุฏฺฐานานํ จิตฺตํ ชนกปจฺจโย โหติ, เป็นต้นเป็นสมุฏฺฐาน, ธรรมนอกนี้ มิได้เป็น
 เสสนํ ปจฺจชาตปจฺจโย อตฺถิปจฺจโย ปัจจัย. อนึ่ง กรรม ย่อมเป็นชนกปัจจัย
 อวิกตปจฺจโย จ. อาหารสมุฏฺฐานานํ แก่ธาตุทั้งหลายที่มีกรรมเป็นสมุฏฺฐาน, ย่อม
 อาหาโร ชนกปจฺจโย โหติ, เสสนํ เป็นอุปนิสฺสยปัจจัยแก่ธาตุที่เหลือโดยปริยาย.
 อาหารปจฺจโย อตฺถิปจฺจโย อวิกตปจฺจโย จิต ย่อมเป็นชนกปัจจัยแก่ธาตุทั้งหลายที่มีจิต
 จ. อุตฺตสมุฏฺฐานานํ อุตฺตํ ชนกปจฺจโย โหติ, เป็นสมุฏฺฐาน, ย่อมเป็นปัจจชาตปัจจัย
 เสสนํ อตฺถิปจฺจโย โหติ^๑ อวิกตปจฺจโย อตฺถิปปัจจัย และอวิกตปัจจัย แก่ธาตุที่เหลือ.
 จ. กมฺมสมุฏฺฐานํ มหาภูตํ กมฺม- อาหาร ย่อมเป็นชนกปัจจัยแก่ธาตุทั้งหลาย
 สมุฏฺฐานานมฺปิ มหาภูตानํ ปจฺจโย โหติ ที่มีอาหารเป็นสมุฏฺฐาน, ย่อมเป็นอาหาร-
 จิตฺตาทิสฺมฺภูฏานานมฺปิ. ตถา จิตฺตสมุฏฺฐานํ, ปัจจัย อตฺถิปปัจจัย และอวิกตปัจจัยแก่ธาตุ
 อาหารสมุฏฺฐานํ, อุตฺตสมุฏฺฐานํ มหาภูตํ ที่เหลือ. อุตฺตํ ย่อมเป็นชนกปัจจัยแก่ธาตุ
 อุตฺตสมุฏฺฐานานมฺปิ มหาภูตानํ ปจฺจโย ทั้งหลายที่มีอุตฺตเป็นสมุฏฺฐาน, ย่อมเป็น
 โหติ กมฺมาทิสฺมฺภูฏานานมฺปิ. อตฺถิปปัจจัย และอวิกตปัจจัยแก่ธาตุที่เหลือ.
 มหาภูตที่มีกรรมเป็นสมุฏฺฐาน ย่อมเป็นปัจจัย
 แก่มหาภูตทั้งหลาย แม้ที่มีกรรมเป็นสมุฏฺฐาน
 แม้ที่มีจิตเป็นต้นเป็นสมุฏฺฐาน. อย่างนั้น

^๑ ฉ. อัย สหฺโท น ทิสฺสติ.

เหมือนกัน มหาภูตที่มีจิตเป็นสมุฏฐาน, ที่มี
อาหารเป็นสมุฏฐาน, ที่มีอุตุเป็นสมุฏฐาน
ย่อมเป็นปัจจัยแก่มหาภูตทั้งหลาย แม้ที่มีอุตุ
เป็นสมุฏฐาน แม้ที่มีกรรมเป็นต้นเป็น
สมุฏฐาน.

ตตถ กมฺมสมุฏฺฐานา ปฐวีธาตุ
กมฺมสมุฏฺฐานานํ อิตฺราสี สหชาตอณฺณมณฺณ-
นิสฺสยอตุถิวิกตวเสน เจว ปตฺติฏฺฐานวเสน
จ ปจฺจโย โทติ, น ชนกวเสน. อิตเรสี
ทิสฺนุตฺติมหาภูตานิ นิสฺสยอตุถิวิกตวเสน
ปจฺจโย โทติ, น ปตฺติฏฺฐานวเสน น
ชนกวเสน. อาโปธาตุ เจตฺถ อิตฺราสี
ติณฺณํ สหชาตาทิวเสน เจว อาพฺนฺธวเสน
จ ปจฺจโย โทติ, น ชนกวเสน.
อิตเรสี ทิสฺนุตฺติกาณิ นิสฺสยอตุถิวิกต-
ปจฺจยวเสนเนว, น อาพฺนฺธวเสน น
ชนกวเสน. เตโชธาตุ เจตฺถ^๑ อิตฺราสี
ติณฺณํ สหชาตาทิวเสน เจว ปรีปายวเสน

ในบรรดาธาตุเหล่านั้น ปฐวีธาตุที่มี
กรรมเป็นสมุฏฐาน ย่อมเป็นปัจจัยแก่ธาตุ
ทั้งหลายที่มีกรรมเป็นสมุฏฐานนอกนี้ โดย
เกี่ยวกับเป็นสหชาติปัจจัย อัญญมัญญปัจจัย
นิสฺสยปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคตปัจจัย
และโดยเกี่ยวกับเป็นที่ตั้ง, มิได้เป็นปัจจัย
โดยเกี่ยวกับเป็นผู้ทำให้เกิด. ย่อมเป็น
ปัจจัยแก่มหาภูต ๓ สันตตินอกนี้ โดยเกี่ยว
กับเป็นนิสฺสยปัจจัย อตฺถิปัจจัย และอวิคต-
ปัจจัย, มิได้เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็น
ที่ตั้ง, มิได้เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็น
ผู้ทำให้เกิด. อนึ่ง ในบรรดาธาตุเหล่านั้น
อาโปธาตุ ย่อมเป็นปัจจัยแก่ธาตุ ๓ นอกนี้

^๑ ฉ. เตโชธาตุเปตฺถ.

จ ปจฺจโย โหติ, น ชนกวเสน. อิตเรสํ
 ติสฺนุตติกานํ นิสฺสยอตุถิอวิคตปจฺจยวเสเนว,
 น ปรีปานวเสน, น ชนกวเสน.
 วาโยธาคฺค เจตฺถ^๑ อิตราสํ คิณฺณ
 สหชาตาทิวเสน เจว วิตุณฺณวเสน จ
 ปจฺจโย โหติ, น ชนกวเสน. อิตเรสํ
 ติสฺนุตติกานํ นิสฺสยอตุถิอวิคตปจฺจยวเสเนว,
 น วิตุณฺณวเสน, น ชนกวเสน. จิตฺต-
 อาหารอตุสมฺภูจฺจานปจฺจวิธาคฺคาทีสุปี เอเสว
 นโย.

โดยเกี่ยวกับเป็นสหชาตปัจจัยเป็นต้น และ
 โดยเกี่ยวกับเป็นเครื่องยึดไว้, มิได้เป็น
 ปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็นผู้ทำให้เกิด. ย่อม
 เป็นปัจจัยแก่มหาภูต ๓ สันตตินอกนี้ โดย
 เกี่ยวกับเป็นนิสฺสยปัจจัย อตฺธิปัจจัย และ
 อวิคตปัจจัยนั้นเทียว, มิได้เป็นปัจจัย โดย
 เกี่ยวกับเป็นเครื่องยึดไว้, มิได้เป็นปัจจัย
 โดยเกี่ยวกับเป็นผู้ทำให้เกิด. อนึ่ง ใน
 บรรดาธาตุเหล่านี้ เตโชธาตุ ย่อมเป็น
 ปัจจัยแก่ธาตุ ๓ นอกนี้ โดยเกี่ยวกับเป็น
 สหชาตปัจจัยเป็นต้น และโดยเกี่ยวกับเป็น
 เครื่องบ่ม, มิได้เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับ
 เป็นผู้ทำให้เกิด. เป็นปัจจัยแก่มหาภูต ๓
 สันตตินอกนี้ โดยเกี่ยวกับเป็นนิสฺสยปัจจัย
 อตฺธิปัจจัย และอวิคตปัจจัยนั้นเทียว, มิได้
 เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็นเครื่องบ่ม,
 มิได้เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็นผู้ทำ
 ให้เกิด. อนึ่ง ในบรรดาธาตุที่มีกรรมเป็น

^๑ ฉ. วาโยธาคฺคเปตฺถ.

สมุฏฐานเหล่านี้ วาโยธาตุ ย่อมเป็นปัจจัย
แก่ธาตุ ๓ นอกนี้ โดยเกี่ยวกับเป็นสหชาติ-
ปัจจัยเป็นต้น และโดยเกี่ยวกับเป็นเครื่อง
กำจุน, มิได้เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็น
ผู้ทำให้เกิด. เป็นปัจจัยแก่มหาภูต ๓ สันตติ
นอกนี้ โดยเกี่ยวกับเป็นนิสสยปัจจัย อตติ-
ปัจจัย และอวิคตปัจจัยนั้นเทียว, มิได้เป็น
ปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็นเครื่องกำจุน, มิได้
เป็นปัจจัย โดยเกี่ยวกับเป็นผู้ทำให้เกิด.
แม้ในบรรดาธาตุทั้งหลาย มีปฐวีธาตุเป็นต้น
ที่มีจิต อาหาร และอุตุเป็นสมุฏฐาน ก็มี
นัยนี้แหละ.

เอวี่ สหชาติาหิปัจจยวสบุปวตุตาสุ
จ ปเนตาสุ ธาตุสุ :

อนึ่ง ก็แต่ว่า ในบรรดาธาตุที่เป็นไป
ตามอำนาจของปัจจัย มีสหชาติปัจจัยเป็นต้น
ตามประการดังกล่าวมานี้ เหล่านี้ :

เอกิ ปฏิจจ คิสฺโส จตุธา
คิสฺโส ปฏิจจ เอกา จ.

ธาตุ ๓ อากัยธาตุ ๑ เป็นไป
๔ อากา รทั้งธาตุ ๑ ก็อากัย

เทว ธาตุโย ปฏิจุจ เทว
ฉธา^๑ สมปวตฺตุนฺติ.

ธาตุ ๓ เป็นไป ๔ อากา
ธาตุ ๒ อากัยธาตุ ๒ เป็นไป
๖ อากา.

ปจฺวีธาทีสุ หิ เอเกกั ปฏิจุจ จริงอยู่ ธาตุ ๓ อากัยธาตุ ๑ เป็น
อิตรา ติสฺโส ติสฺโสติ เอว เอกั ปฏิจุจ ไป ๔ อากา อย่างนี้คือ อากัยธาตุแต่ละ
ติสฺโส จตุธา สมปวตฺตุนฺติ. ตถา อย่าง ในบรรดาธาตุทั้งหลายมีปฐวีธาตุ
ปจฺวีธาตฺวาทีสุ เอกา^๒ อิตรา ติสฺโส^๓ เป็นต้น ธาตุแต่ละ ๓ อย่างนอกนี้ จึง
ปฏิจุจาทิ เอว ติสฺโส ปฏิจุจ เอกา เป็นไป (จึงรวมเป็น ๔ อากา). อย่างนั้น
จตุธา สมปวตฺตุนฺติ. ปุริมา ปน เทว เหมือนกัน ธาตุ ๑ อากัยธาตุ ๓ เป็นไป ๔
ปฏิจุจ ปจฺฉิมา, ปจฺฉิมา จ เทว ปฏิจุจ อากาอย่างนี้คือ ธาตุ ๑ ในบรรดาธาตุ
ปุริมา, ปจฺมตฺติยา ปฏิจุจ ทฺติยจตุตฺถา, ทั้งหลายมีปฐวีธาตุเป็นต้น อากัยธาตุ ๓
ทฺติยจตุตฺถา ปฏิจุจ ปจฺมตฺติยา, นอกนี้ เป็นไป (จึงรวมเป็น ๔ อากา).
ปจฺมจตุตฺถา ปฏิจุจ ทฺติยตฺติยา, ส่วนธาตุ ๒ อากัยธาตุ ๒ เป็นไป ๖
ทฺติยตฺติยา จ^๔ ปฏิจุจ ปจฺมจตุตฺถาทิ อากาอย่างนี้คือ ธาตุ ๒ ข้างท้าย อากัย
เอว เทว ธาตุโย ปฏิจุจ เทว ฉธา ธาตุ ๒ ข้างต้น เป็นไป, และธาตุ ๒
สมปวตฺตุนฺติ. ข้างต้น ก็อากัยธาตุ ๒ ข้างท้าย เป็นไป,

^๑ ฉ. ฉตุธา.

^๒ ฉ. เอเกกา.

^๓ ฉ. ติสฺโส ติสฺโส.

^๔ ฉ. อัย สทฺโท น ทิสฺสติ.

คุณสุรพล สุขะมงคล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ธาตุที่ ๒ กับธาตุที่ ๔ อากัณฐธาตุที่ ๑ กับ
ธาตุที่ ๓ เป็นไป, ธาตุที่ ๑ กับธาตุที่ ๓
อากัณฐธาตุที่ ๒ กับธาตุที่ ๔ เป็นไป, ธาตุ
ที่ ๒ กับธาตุที่ ๓ อากัณฐธาตุที่ ๑ กับธาตุ
ที่ ๔ เป็นไป, ธาตุที่ ๑ กับธาตุที่ ๔ อากัณฐ
ธาตุที่ ๒ กับธาตุที่ ๓ เป็นไป.

ทาสฺ ปฐวีธาตุ อภิกกมปฏิกกมาธิ-
กาเล อุப்புฬนฺสฺส ปจุจโย โทติ. สาว
อาโปธาตุยา อนุคตา ปตฺติฏฺฐาปนฺสฺส.
ปฐวีธาตุยา ปน อนุคตา อาโปธาตุ
อวิกฺเขปนฺสฺส? วาโยธาตุยา อนุคตา
เตโชธาตุ อุทฺธรณฺสฺส. เตโชธาตุยา
อนุคตา วาโยธาตุ อติหรณฺวตีหรณานํ
ปจุจโย โทตีติ เอวํ ปจุจยวิภาคโต
มนสิกาตพพา.

ในบรรดาธาตุเหล่านั้น ปฐวีธาตุ
ย่อมเป็นปัจจัยแก่การกคยฺนในเวลาที่ยาวไป
และก้าวกลับมาเป็นต้น. ปฐวีธาตุนั้นนั้น-
แหละ อันอาโปธาตุคิดตามแล้ว(ช่วยแล้ว)
ก็ย่อมเป็นปัจจัยแก่การหยุด(เท้า). ส่วน
อาโปธาตุ อันปฐวีธาตุคิดตามแล้ว ย่อมเป็น
ปัจจัยแก่การวาง(เท้า)ลง. เตโชธาตุ
อันวาโยธาตุคิดตามแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยแก่
การยก(เท้า)ขึ้น. วาโยธาตุ อันเตโชธาตุ
คิดตามแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยแก่การเสือก
(เท้า)ไป และการเลี้ยง(เท้า) พระโยคี

๑ ฉ. อวกฺเขปนฺสฺส.

เอวี่ วจนฺฐาทิวเสณ มนสิ-
 กโรนฺตสฺสาปิ ทิ เอเกเกณ มุเชน ธาตุโย
 ปากฺกา โหนฺติ. ตา ปุณฺปนฺนํ อาวชฺชโต
 มนสิกโรโต วุตฺตนเยเนว อุปจารสมาธิ
 อุปฺปชฺชติ. สุวายํ จตฺตุนฺนํ ธาตุณฺนํ
 ววฺฐาปกสฺส ฅานสฺसानุภาเวน
 อุปฺปชฺชชฺนโต จตฺตธาตฺววฺฐาจนฺนุเตว
 สงฺขํ กจฺจติ.

พึงมนสิการธาตุทั้งหลาย โดยการจำแนก
 ปัจจัย ตามประการดังกล่าวมา ฉะนั้นเกิด.

จริงอยู่ เมื่อพระโยคี แม้มนสิการไป
 ด้วยอำนาจแห่งอาการ มีความหมายของคำ
 เป็นต้นอยู่อย่างนี้ ธาตุทั้งหลายก็ย่อมเป็น
 อันปรากฏชัด โดยมุขอย่างหนึ่ง อย่างหนึ่ง.
 เมื่อเธอนึกถึงมนสิการธาตุเหล่านั้นไปแล้ว ๑
 เล่า ๑ อุปจารสมาธิย่อมเกิดขึ้น ตามนัยที่
 ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว. อุปจารสมาธินั้น
 ย่อมถึงซึ่งความนับว่าเป็นจตฺตธาตฺววฺฐาจนฺนํ
 เทียว เพราะเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งฅานที่
 กำหนดธาตุ ๔.

๓๖๐. อิมฺถจ ปน จตฺตธาตฺววฺฐาจน-
 มนฺยฺยโต ภิกฺขุ สฺสณฺฑํ อวคาหติ,
 สตฺตสฺสณฺฑํ สมนฺกฺขมาภฺเวติ. โส สตฺตสฺสณฺฑาย
 สมฺภูตตฺตฺตา วาพฺมิกยฺกฺขรฺกฺขสาทิวิกฺกปิ
 อนาปชฺชมาโน ภยภฺรอสฺสโท โหติ
 อรฺทฺริทิสฺสโท, น อิกฺกฺขานิกฺกฺขเจสฺสุ
 อุกฺขมาภฺนิกฺขมาภฺนํ ปาปฺณาติ. มหาปณฺโณ

๓๖๐. ก็ภิกษุผู้ประกอบเนื่อง ๑ ซึ่ง
 จตฺตธาตฺววฺฐาจนฺนํ ย่อมหยั่งถึงความเป็น
 ของว่างเปล่า, ย่อมถอนสัจตสฺสณฺฑาได้.
 ภิกษุนั้น เมื่อไม่ถึงกำหนดเลือก ว่าเป็น
 สัตว์ร้าย ยักษ์ รากษส เป็นต้น ก็ย่อมเป็น
 ผู้ตกกลัวความกลัว และอารมณ์ที่น่ากลัว
 ตกกลัวความยินร้ายและยินดีได้, ไม่ถึง

คุณสุรพล สุขะมงคล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ ปน โหติ^๑ อมตปริโยसानโน วา ความตั้งใจและเสียใจ ในอิฏฐารมณ์และ
 สุกติปรายโน วาติ. อนิฏฐารมณ์ เพราะถอนได้ด้วยสัจตสัญญา.
 อนึ่งและจะเป็นผู้มีปัญญามาก มีอมตะเป็นที่สุข
 หรือมีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้าแล.

เอว มหาภูทาว โยคี-
 วรสีหสฺส^๒ กิพิต

เอต ฐาตุวฏฺฐานัน^๓
 นิจฺจ สเวถ เมธาวิตติ.

ผู้มีปัญญามาก ฟังเสพธาคู-
 ววฏฐานันนี้ ซึ่งมีอาณาภาพมาก
 อย่างนี้ อันเป็นของเล่น
 สำหรับพระโยคี ผู้เป็นคฤหัสถ์
 ประเสริฐ เป็นนิตย์เกิด.

อัย จตุรตวาวุฏฺฐานสฺส ภาวนานิทฺเทโส. นี้เป็นภาวนานิเทศแห่งจตุรตวาวุฏฐาน.

๓๖๑. เอตุตาวตา จ ยี สมาริสฺส
 วิตุถาริ ภาวนานยถจ ทสฺเสตุ "โก
 สมาริ, เกนฺนุเจน สมาริ"ติอาทีนา
 นเยน ปณฺหากมฺม กถิ, ตตุถ "กถิ
 ภาเวตพุโพ"ติ อิมสฺส ปทสฺส สมาริโต,

๓๖๑. ก็ปัญหากรรมที่ข้าพเจ้าได้แต่ง
 ไว้ โดยนัยว่า "อะไรคือสมาธิ, ชื่อว่า
 สมาธิ เพราะอรรถว่าอะไร" ตั้งนี้เป็นต้น
 เพื่อแสดงความพิสดาร และภาวนานัยแห่ง
 การพรรณนาอรรถแห่งบทว่า

^๑ อ. มหาปญฺโญ จ โหติ.

^๒ ฉ. โยคิวรสทสฺส.

^๓ ฉ. จตุรตวาวุฏฺฐานัน.

สหุพบการโต อุตถวณณา สมตฺตา โหติ. "จะพึงเจริญสมาธิอย่างไร" นี้ ในปัญหา
กรรมนั้น เป็นอันจบแล้วโดยประการทั้งปวง
ด้วยคำพูดเพียงเท่านั้น.

หฺวิโรเยว สุวายิ^๑ อธิ อธิเปโต สมาธิที่ประสงค์เอาในที่นี้ นั้น มี ๒
สมาธิ อุปจารสมาธิ เจว อุปปนาสมาธิ เท่านั้น คืออุปจารสมาธิและอุปปนาสมาธิ.
จ. ตตฺถ ทสฺส กมฺมฏฺฐาเนสุ, ในสมาธิ ๒ อย่างนั้น เอกกตาในกรรมฐาน
อุปปนาปุพฺพภาคจิตฺเตสุ จ เอกกฺกตา ๑๐, และในจิตทั้งหลาย อันเป็นส่วน
อุปจารสมาธิ. อวเสสกมฺมฏฺฐาเนสุ เบื้องต้นแห่งอุปปนา ชื่อว่า อุปจารสมาธิ.
จิตฺเตกฺกตา อุปปนาสมาธิ. โส หฺวิโรปิ เอกกตาแห่งจิต ในกรรมฐานที่เหลือ ชื่อว่า
เตสํ กมฺมฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา ภาวิทอ อุปปนาสมาธิ. สมาธิทั้ง ๒ อย่างนั้น
โหติ. เตน วุตฺตํ "กถํ ภาเวตฺพุโหติ ชื่อว่าเป็นอันได้เจริญแล้ว ก็เพราะได้เจริญ
อิมสฺส ปทสฺส สหุพบการโต อุตถวณณา กรรมฐานเหล่านั้น. เพราะเหตุนั้นข้าพเจ้า
สมตฺตา"ติ. จึงกล่าวว่า "การพรรณนาอรรถแห่งบทว่า
จะพึงเจริญสมาธิอย่างไร นี้ จบแล้ว โดย
ประการทั้งปวง" ดังนี้.

^๑ ฉ. หย.

สมาธิอานิสงส์กถา

กล่าวด้วยอานิสงส์แห่งสมาธิ

๓๖๒. ยี่ ปน วุฑฺฒิ "สมาธิภาวนาย
โก อานิสฺโส"ติ, ตตฺถ ทิฏฺฐมฺมุสฺสขวิหาราติ
ปณฺจวิโธ สมาธิภาวนาย อานิสฺโส"ติ?
ตถา ทิ เย อรหฺนฺโต ชีณาสวา
สมาปชฺชิตฺวา เอกกฺกจิตฺตา สุขํ ทิวสฺ
วิหริสฺสามาติ สมาริ ภาเวนฺติ, เตสฺ
อปฺปนาสมาธิภาวนา ทิฏฺฐมฺมุสฺสข-
วิหารานิสฺสา โทติ.

๓๖๒. ก็คำที่ข้าพเจ้ากล่าวว่า"อะไร
เป็นอานิสงส์แห่งการเจริญสมาธิ" ดังนี้ ใด,
ในคำนั้น ฟังมีวิสัยเห็นว่า อานิสงส์ ๕ อย่าง
มีความอยู่เป็นสุขในอัทธภาพนี้เป็นต้น เป็น
อานิสงส์แห่งการเจริญสมาธิ. จริงอย่างนั้น
พระอรหันตชีณาสพ เหล่าใด คิดว่า เราจัก
เข้าสมาบัติ มีจิตเป็นเอกกัคคะ อยู่เป็นสุขไป
ตลอดทั้งวัน ดังนี้ แล้วเจริญสมาธิ, การ
เจริญอัปนาสมาธิ ของท่านเหล่านั้น
ชื่อว่า มีความเป็นที่อยู่เป็นสุขในอัทธภาพนี้
เป็นอานิสงส์.

เตนาท ภควา "น โข ปเนเต.
จุนฺท อริยสฺส วินเย สลฺเลขา วุจฺจุนฺติ.
ทิฏฺฐมฺมุสฺสขวิหารา เอเต อริยสฺส
วินเย วุจฺจุนฺตี"ติ^๑ (๑)

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึง
ตรัสว่า "คุณกรจุนทะ ก็ธรรมมีปฐมฌาน
เป็นต้นเหล่านี้แล หาเรียกว่า สลฺเลขธรรม
(ธรรมเครื่องผูกเกล้ากิเลส) ในวินัยของ

^๑ ฉ. อิติ-สทฺโท น ทิสฺสติ.

^๒ ม. มุ. ๑๒/๗๓.

พระอริยเจ้าไม่. ธรรมมีปฐมฌานเป็นต้น
เหล่านี้ เรียกว่าทิสฺฐธรรมสุขวิหาร (ธรรม
อันเป็นที่อยู่เป็นสุขในอรรถภาพนี้) ในวินัยของ
พระอริยเจ้าต่างหาก" ดังนี้. (๑)

เสชบุถุชชนานํ สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย
สมาธิเตน จิตฺเตน วิปัสสิสฺสสมาติ
ภาวยตี วิปัสสนาย ปทฺฏฺจानตฺตา
อุปฺปนาสมาธิภาวนาปี สมฺพาเช
โอกาสาคิมนเยน อุปฺจารสมาธิภาวนาปี
วิปัสสนานิสฺสา โทตี. เตนาท ภควา
"สมาธิ ภิกฺขเว ภาเวถ. สมาธิโต
ภิกฺขเว ภิกฺขุ ยถากุตี ปชานาตี"ตี?
(๒)

ทั้งการเจริญอุปฺปนาสมาธิ ทั้งการ
เจริญอุปฺจารสมาธิ โดยนัยแห่งการได้
โอกาสในที่คับแคบ ของพระเสชและบุถุชน
ผู้คิดว่า เราจักออกจากสมาบัติ แล้วเป็นผู้มี
จิตตั้งมั่น เห็นแจ้งสังขารทั้งหลาย ดังนี้ แล้ว
เจริญอยู่ ชื่อว่า มีวิปัสสนาเป็นอันสงส
เพราะเป็นบัทฺตฐานแห่งวิปัสสนา. เพราะ
เหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ว่า "คุณ
ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด.
คุณภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่น ย่อมรู้ชัด
ได้ตามความเป็นจริง" ดังนี้. (๒)

เย ปน อฏฺฐ สมาปตฺติโย
นิพฺพุตเตตฺวา อภิญญาปาทกั ฌานั

ส่วนว่า บุคคลเหล่าใด ทำสมาบัติ ๘
ให้บังเกิดได้แล้ว เข้าฌานอันเป็นบาทแห่ง

^๑ ลั. ขนธ. ๑๗/๑๘.

สมาปชชิตฺวา สมาปตฺติโต วุฏฺฐาย อภิญญา ออกจากสมาบัติแล้ว เมื่อปรารภ
 เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โทศิตฺติ วุตฺตณฺยา อยู่ ก็ทำอภิญญาทั้งหลาย อันมีนัยที่ตรัสไว้
 อภิญญาโย ปฏฺฐเจตฺตา นิพฺพตฺเตนฺติ, โดยประการนี้ว่า แม้เป็นคนเดียว ก็ทำให้
 เตสํ สติ สติ อายตเน อภิญญา- เป็นหลายคนได้ เป็นต้น ให้บังเกิดได้,
 ปทฺฐจฺานตฺตา อุปฺปนาสมาธิภาวนา การเจริญอุปฺปนาสมาธิ ของบุคคลเหล่านั้น
 อภิญญานิสฺสา โทติ. เตนาท ภควา ชื่อว่า มีอภิญญาเป็นอานิสงส์ เพราะความ
 "โส ยสฺส ยสฺส จ^๑ อภิญญาสจฺฉิกรณียสฺส ที่เป็นปทัฏฺฐานแห่งอภิญญา ในเมื่อเหตุ
 ฐมฺมสฺส จิตฺตํ อภินฺนนาเมติ อภิญญา- (ที่จะให้บรรลุอภิญญาได้)ทุก ๆ อย่างมีอยู่.
 สจฺฉิกิริยาเย, ตตฺตร ตเตรว สกฺขิภพฺพตํ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ว่า
 ปาปฺณาติ สติ สติ อายตเน"^๒ (๓) "ภิกษุผู้นั้นย่อมจิตไป เพื่อกระทำให้แจ้งด้วย
 อภิญญา ซึ่งธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วย
 อภิญญาใด ๆ เธอย่อมบรรลุความเป็น
 ผู้ควรในความเป็นสักขี (ความเป็นผู้กระทำ
 ให้เห็นประจักษ์) ในธรรมที่ควรกระทำ
 ให้แจ้งนั้น ๆ ได้ทีเดียว ในเมื่อเหตุทุก ๆ
 อย่าง มีอยู่" ดังนี้. (๓)

^๑ องฺ. ฉกฺก. ๒๒/๓๑๒.
^๒ ฉ. อัย สทฺโท น ทิสฺสตี.
^๓ องฺ. ติก. ๒๐/๓๓๑, ม. อ. ๑๔/๒๑๔.

คุณสุรพล สุขะมงคล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมารท บ.พ.๕-๕

เย อปริหีนชฺฌานา พุรหมโลกเก ปุถุชน ผู้มีฌานไม่เสื่อมเหล่าใด
 นิพพิตติสฺสามาติ พุรหมโลกุปฺตติ ปรรณายอยู่ ซึ่งความเข้าถึงพรหมโลกว่า
 ปฏฺเจนฺตวา วา^๑ อปฺภูจฺยมานา วาปิ เราจักบังเกิดในพรหมโลก ดังนี้ ก็ตาม แม้
 ปุถุชฺชนา สมาธิโต น ปริหายนฺติ, ไม่ปรรณาก็ตาม ไม่เสื่อมจากสมาธิ,
 เตสฺส ภววิเสสวาทุตา อปฺปนาสมาธิภาวนา การเจริญอัปปนาสมาธิ ของปุถุชนเหล่านั้น
 ภววิเสสนิสฺสา โหติ. เตนาท ภควา ชื่อว่า มีภวิเศษเป็นอันสงฆ์ เพราะเป็น
 "ปจฺมชฺฌานํ ปริตฺตํ ภาเวตุวา กตฺถ เหตุนำมาซึ่งภวิเศษ. เพราะเหตุนั้น พระ
 อปฺปชฺชนฺติ. พุรหมปาริสชฺชานํ เทวานํ ผู้มีพระภาคจึงตรัสไว้ว่า "ถามว่า บุคคล
 สหุยตฺถ อปฺปชฺชนฺติ"ติอาที^๒ (๔) ผู้เจริญปฐมฌานอันเป็นปริตตะ (มีอานุภาพ
 น้อย) ได้แล้ว จะอุบัติในภพไหน. ตอบว่า
 เขาย่อมเข้าถึงความเป็นสหาย ของเทวคา
 ชั้นพรหมปาริสชชา" ดังนี้เป็นต้น. (๔)

อุปจารสมาธิภาวนาปิ ปน ส่วนว่า แม้การเจริญอุปจารสมาธิ
^๓ ฉกามาวจรสุคฺติภววิเสสํ อวาทิเยว. ก็ย่อมนำมาซึ่งภวิเศษ คือสุคฺติชั้นกามาวจร
 ทั้ง ๖ ใดทีเดียว.

^๑ ฉ. อโย สหุโท น ทิสฺสติ.

^๒ อภิ. วิ. ๓๔/๕๗๐.

^๓ ฉ. กามาวจรสุคฺติภววิเสสํ.

เย ปน อริยา อฏฺฐ สมာปตฺติโย ส่วน พระอริยเจ้าทั้งหลายเหล่าใด
 นิพฺพตฺเตตฺตฺวา นิโรธสมာปตฺติ สมာปชฺชิตฺตฺวา เจริญสมาธิ ด้วยความคิดว่า เราจักทำ
 สุตฺต ทิวสานิ อจิตฺตฺตา หุตฺตฺวา ทิฏฺฐเจว สมบัติ ๘ ให้บังเกิด แล้วเข้านิโรธสมบัติ
 ฌมฺเม นิโรธนิพฺพานํ ปตฺตฺวา สุขํ เป็นผู้ไม่มีจิตอยู่ตลอด ๑ วัน ถึงนิพพานคือ
 วิทริสฺสามาติ สมาริ ภาเวนฺติ, เตสึ ความดับอยู่เป็นสุข ในอรรถภาพนั้นนั้นแหละ
 อปฺปนาสมาธิภาวนา นิโรธานิสฺสา โทติ. ดังนี้, การเจริญอัปปนาสมาธิของท่าน
 เหล่านั้น ชื่อว่า มีนิโรธเป็นอานิสงส์.

เตนาท "โสฬสฺสิ ฌาณจฺริยาหิ เพราะเหตุนั้น ท่านพระสารีบุตร-
 นวหิ สมาริจฺริยาหิ วสีภาวนาปฺณฺณา เถระ จึงกล่าวไว้ว่า "ปัญญาที่มีความเป็น
 นิโรธสมာปตฺติยา ฌาณนฺ"๑ (๕) วสี ด้วยญาณจฺริยา ๑๖ ด้วยสมาธิจฺริยา ๘
 ชื่อว่า นิโรธสมာปตฺติญาณ" ดังนี้. (๕)

เอวมยํ ทิฏฺฐฌมฺมุสฺสขวิทฺถาราหิ อานิสงส์ ๕ อย่าง มีความเป็นที่อยู่
 ปณฺจวิโร สมาริภาวนาย อานิสฺโส : เป็นสุขในอรรถภาพนี้เป็นต้น ตามประการ
 ดังกล่าวมานี้ นี้ เป็นอานิสงส์แห่งการเจริญ
 สมาธิ :

^๑ ฉ. วสีภาวนา.

^๒ ขุ. ป. ๓๑/๑๔๗.

คุณสุรพล สุขะมงคล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"ตสุมาเนกานิสัมมทิตฺถิ"

กิลลสมลโสธเน

สมาธิภาวนาโยเก

นปฺปมชฺเชยฺย ปญฺหิตฺโต"ติ.

"เพราะฉะนั้น บัณฑิตไม่พึง

ประมาท ในการบำเพ็ญ

สมาธิภาวนา อันมีอันสงส์

หลายอย่าง อันเป็นเครื่อง-

กำจัดมลทินคือกิเลส" แล.

๓๖๓. เอกุตตาวตา จ "สีเล

ปตฺถิฏฺฐาย นโร สปฺปนฺนโณ"ติ อิมิสฺสาย

กาถาย สีลสมาธิปญฺญามุขเน เทสิเต

วิสุทฺธิมคฺเค สมาธิ ปรีทึปิตฺโต โหติ.

๓๖๓. ก็ในวิสุทธิมรรค ที่ข้าพเจ้าได้

แสดงไว้ ด้วยศีล สมาธิ และปัญญาเป็นมุข

ตามพระคาถาที่ว่า "สีเล ปตฺถิฏฺฐาย นโร

สปฺปนฺนโณ" เป็นต้นนี้ ก็เป็นอันว่า แม้สมาธิ

ข้าพเจ้าก็ได้แสดงไว้บริบูรณ์แล้ว ด้วยการ

พรรณนาความเพียงเท่านั้น.

อิตฺติ สารุชนปามุชฺชตฺถาย กเต

วิสุทฺธิมคฺเค สมาธินิตฺเตโส

นาม^๑ เอกาทสโม

ปรีจฺเฉโท.

ปริเฉทที่ ๑๑ ชื่อว่า สมาธิ-

นิตฺเตในวิสุทธิมรรคที่ข้าพเจ้า

แต่ง เพื่อประโยชน์แก่ความ

ปราโมทย์ของสารุชน มีโดย-

ประการฉะนี้.

^๑ สี. สมาธิภาวนาธิกาวเร สมาธินิตฺเตโส

นาม.

๓๖๔. ปจโม สีนินิเทศ. ทุติโย
 ฐตงกนิเทศ. คติโย กมมฏจานกคทณ-
 นิเทศ. จตุตถโย ปจวิกสิณินิเทศ.
 ปณจโม เสสกลินินิเทศ. ฉฏโจ
 อสุภนินิเทศ. สตุตโม ฉานุสสติ-
 นิเทศ. อญจโม เสसानุสสติ-
 นิเทศ. นวโม พรหมวิหาร-
 นิเทศ. ทสโม อารูป-
 นิเทศ. ปฏิกุลสณณาชาตวภูจ-
 นิเทศ. เอกาทสโม โทติ?

๓๖๔. นิเทศที่ ๑ คือสินินิเทศ. ที่ ๒
 คือฐตงกนิเทศ. ที่ ๓ คือกัมมฏจานกคท-
 นิเทศ. ที่ ๔ คือปจวิกสิณินิเทศ. ที่ ๕ คือ
 เสสกลินินิเทศ. ที่ ๖ คืออสุภนินิเทศ. ที่ ๗
 คือ ฉ อานุสสตินิเทศ. ที่ ๘ คือ เสसानุสสติ-
 นิเทศ. ที่ ๙ คือพรหมวิหารนิเทศ. ที่ ๑๐
 คืออารูปนิเทศ. นิเทศ ๒ กรรณฐานคือ
 ปฏิกุลสณญา และจตุธาตวภูจฐาน เป็นนิเทศ
 ที่ ๑๑.

---

๑ ฉ. เอกาทสโมติ.

๑๒. อิทธิวิธินิเทศ

อภิญาภาถา

๓๖๕. อิทานิ ยาสี โลกิกากิณณานัน
วเสน อัย สมาริภาวนา อภิณณานิสัสติ
วุตตา, ตา อภิณณา สมุปาเทตุ ยสุมา
ปจวิกสิณาทิส อธิคตจตุตถชฌกแนน
โยคินา โยโค กาทพโพ. เอวิ หิสฺส
สา สมาริภาวนา อธิคตานิสัสกา แฉว
ภวิสฺสติ ธิรตรา จ, โส อธิคตานิสัสกย
ธิรตราย สมาริภาวนาย สมฺนุกคโต
สุเชเนว ปณฺณาภาวนัน สมุปก.เทสุสฺสติ.
คสุมา อภิญาภาถัน ตาว อารภิสฺสกม.

ภกวตา หิ อธิคตจตุตถชฌกแนนสมารินัน
กุลปุตตานัน สมาริภาวนานิสัสทสุสนตฺถกญแจว

๑๒. อิทธิวิธินิเทศ

ภถาวาคัวยอภิญา

๓๖๕. สมาริภาวนานัน ชักพ.แจักได้
ภถาวแล้วว้า มีอภิญาเป็นอนิสงส์ โดย
ภักยวกับโลกียอภิญาเหล่าใด, เพราะเหตุ
ที่พระโยคีผู้บรรลุตตถฌกแนน "ในปฐวิกสิณ
เป็นต้น พึงทำความพยายาม เพื่ออันบรรล
อภิญาเหล่านั้น, เพราะว่า เมื่อเป็น
อย่างนี้ สมาริภาวนาของเธอนัน จึงจักเป็น
อันบรรลुकอนิสงส์ได้ และจักเป็นอันมั่นคงยิ่ง
ได้, พระโยคีผู้ถึงพร้อมด้วยสมาริภาวนาที่
บรรลुकอนิสงส์แล้ว ที่มั่นคงยิ่งแล้วนั้น จัก
ทำปัญญาภาวนา ให้สำเร็จได้โดยสะดวก
ทีเดียว. เพราะฉะนั้น ชักพ.แจักจักขอเริ่ม
ภถาวาคัวยอภิญา ก่อน ณ บัดนี้.

เป็นความจริงว้า พระผู้มีพระภาก
ตรัสโลกียอภิญาไว้ ๕ อย่าง คือ อิทธิวิธะ,

คุณสุรพล สุขะมงคล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุตุตรุตุตริปณีตปณีตมมเทศนตตฤจ "โส ทิพโสตธาตฤญาณ, เจโตปริยญาณ, บุพเพ-
 เหวี่ สสมาหิตเต จิตฺเต ปริสุทฺเธ นีวาसानุสตีญาณ, ญาณรู้การจติและอุปบัติ
 ปรีโยทาเต อนงฺกณเ เวคตฺปกิเลสเ แห่งสัตว์ทั้งหลาย(จตุปปาตญาณ) โดยนัยว่า
 มุทฺฎเต กมฺมนิเย จิตฺเต อาเนตฺชปฺตเต "ภิกษุหนึ่ง ครั้นเมื่อจิตตั้งมั่นโดยชอบ บริสุทธิ์
 อิทฺธิวชิราย จิตฺตํ อภินิหฺรติ อภินินฺนาเมติ. ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลสจตุเจเนน ปราศจาก
 โส อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธึ ปจฺจนฺโมติ อุปกิเลส เป็นของอ่อน ควรแก่การงาน
 เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา โหตี^๑ติอาทินา ตั้งอยู่ ถึงความไม่หวั่นไหว อย่างนี้แล้ว
 นเยน อิทฺธิวิธึ, ทิพฺพโสตธาตฤญาณ, ก็ยอมแน้มจิตไป คือทำให้แน้มไป เพื่ออิทธิ-
 เจโตปริยญาณ, บุพเพนีวาसानุสตีญาณ, วิชา (การแสดงฤทธิ์). ภิกษุหนึ่ง ย่อมได้รับ
 สตฺตทานํ จตุปปาเต ญาณนฺติ ปณฺจ อิทฺธิวิชาหลายอย่าง คือแม้เป็นคนเดียวก็
 โลกิกาภิญญา วุตฺตา. แปลงเป็นหลายคนได้" ดังนี้เป็นต้น เพื่อ

ทรงแสดงอานิสงส์แห่งสมาธิภาวนา ของ
 กุลบุตรทั้งหลาย ผู้ได้บรรลุจตุตถฌานสมาธิ
 นั้นเทียว และเพื่อทรงแสดงธรรมที่ประณีต
 ที่ประณีตยิ่งขึ้นไป ยิ่งขึ้นไป.

ตตฤ เอโกปิ หุตฺวา พุทฺธา ในอภิญญาเหล่านั้น อันพระโยคีผู้เริ่ม
 โหตีติอาทิกํ อิทฺธิวิภูพฺพนํ กาทุกาเมน ทำ ผู้ต้องการทำอิทธิวิภูพฺพนา อันมีประการ
 อาทิกมฺมิเกน โยคินา โอตาคกสิณฺปริยนฺเตสุ ว่า แม้เป็นคนเดียว ก็แปลงเป็นหลายคนได้

^๑ ทิ. สิ. ๔/๑๐๓.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภุจสุ กสิณฺเสสุ อภุจ อภุจ สมာปตฺตึโย
นิพฺพตฺเตตฺตฺวา :

เป็นต้น พึงทำสมาบัติ ๘ ในกสิณ ๘ อันมี
โอสาทกสิณเป็นที่สุค กสิณละ ๘ สมาบัติ
ให้บังเกิด แล้วฝึกจิตโดยอาการ ๑๕ เหล่านี้
คือ :

กสิณานุโลมโต, กสิณ-
ปฏฺิโลมโต, กสิณานุโลม-
ปฏฺิโลมโต, ฌานานุโลมโต,
ฌานปฏฺิโลมโต, ฌานานุโลม-
ปฏฺิโลมโต, ฌานานุกุ-
กนฺตึกโต, กสิณุกนฺตึกโต,
ฌานกสิณุกนฺตึกโต, อํก-
สงฺกนฺตึโต, อารมฺมณสงฺกนฺตึโต,
อํกการมฺมณสงฺกนฺตึโต, อํก-
วฏฺจาปนโต, อารมฺมณ-
วฏฺจาปนโตติ

กสิณานุโลมโต (โดยตามลำดับ
กสิณ) ๑
กสิณปฏฺิโลมโต (โดยย้อนลำดับ
กสิณ) ๑
กสิณานุโลมปฏฺิโลมโต (โดย
ตามลำดับและย้อนลำดับกสิณ) ๑
ฌานานุโลมโต (โดยตามลำดับ
ฌาน) ๑
ฌานปฏฺิโลมโต (โดยย้อนลำดับ
ฌาน) ๑
ฌานานุโลมปฏฺิโลมโต (โดย
ตามลำดับและย้อนลำดับฌาน) ๑
ฌานานุกนฺตึกโต (โดยการ
ข้ามฌาน) ๑
กสิณุกนฺตึกโต (โดยการข้าม
กสิณ) ๑

อิเมหิ จุทฺทสฺหิ อากาเรหิ จิตฺตํ
ปรึทเมตพฺพํ.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ฌานกสิณกุกุติโกโต (โดยการ
เข้าฌานและกสิณ) ๑

องฺคสงฺกนฺติโกโต (โดยการเลื่อน
องฺค) ๑

อารมฺมณฺสงฺกนฺติโกโต (โดยการ
เลื่อนอารมณฺ) ๑

องฺคารมฺมณฺสงฺกนฺติโกโต (โดย
การเลื่อนองฺคและอารมณฺ) ๑

องฺคววฺจฺจาปนโกโต (โดยการ
กำหนดองฺค) ๑

อารมฺมณฺววฺจฺจาปนโกโต (โดย
การกำหนดอารมณฺ) ๑ ทั้งนี้.

๓๖๖. กทมํ ปเนตฺถ กสิณานุโลมํ
ฯเปฯ กทมํ อารมฺมณฺววฺจฺจาปนนฺติ. อธิ
ภิกฺขุ ปจฺวิกฺสิณเณ ฌานํ สฺมาปชฺชติ, ตโกโต
อาโปกสิณเณติ เอวํ ปฏิปาภฺยิยา อภฺจฺสุ
กสิณเณสุ สตฺกชฺตฺตุมฺปิ สหฺสฺสฺกชฺตฺตุมฺปิ
สฺมาปชฺชติ, อิทํ กสิณานุโลมํ นาม.

๓๖๖. มีคำถามว่า ก็ในบรรดา
อาการเหล่านี้ ชื่อว่าตามลำดับกสิณ เป็น-
ไฉน ฯลฯ ชื่อว่าการกำหนดอารมณฺ เป็น-
ไฉน. เฉลยว่า ภิกษุในพระศาสนานี้ ย่อม
เข้าฌานแม้สัก ๑๐๐ ครั้ง แม้สัก ๑,๐๐๐
ครั้ง ในกสิณ ๘ ตามลำดับอย่างนี้ คือ ย่อม
เข้าฌานในปฐมกสิณ, ต่อจากนั้น ก็เข้าฌาน

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ในอาโปกสิณ ดังนี้ เป็นต้น, นี้ชื่อว่า ตาม
ลำดับกสิณ.

โธทาทกสิณโต ปน ปฏุจาย ส่วนการเข้าฌาน โดยย่อนลำดับไป
ตเถว ปฏิโลมกุกเมน สมาปชฺชนํ โดยประการนั้นเหมือนกัน จับตั้งแต่
กสิณปฏิโลม นาม. โธทาทกสิณไป ชื่อว่า ย่อนลำดับกสิณ.

ปจฺวิกกสิณโต ปฏุจาย ยาว การเข้าฌานช้าแล้วช้าเล่า โดย
โธทาทกสิณ, โธทาทกสิณโต^๑ ปฏุจาย เกี่ยวกับตามลำดับและย่อนลำดับอย่างนี้ คือ
ยาว ปจฺวิกกสิณฺติ เอว อนุโลมปฏิโลมวเสน จับตั้งแต่ปจฺวิกกสิณไป จนถึงโธทาทกสิณ, จับ
บุณฺนบุณฺนํ สมาปชฺชนํ กสิณานุโลมปฏิโลม ตั้งแต่โธทาทกสิณไป จนถึงปจฺวิกกสิณ ดังนี้
นาม. ชื่อว่า ตามลำดับและย่อนลำดับกสิณ.

ปจฺมชฺฌานโต ปน ปฏุจาย ส่วนการเข้าฌานช้าแล้วช้าเล่า จับ
ปฏิปาฏิยา ยาว เนวสญฺญานาสญฺญายตฺถ ตั้งแต่ปฐมฌานไปตามลำดับ จนกระทั่งถึง
ตาว บุณฺนบุณฺนํ สมาปชฺชนํ ฌานานุโลม เนวสญฺญานาสญฺญายตฺถ ชื่อว่า ตามลำดับ
นาม. ฌาน.

เนวสญฺญานาสญฺญายตฺถโต ปฏุจาย การเข้าฌานช้าแล้วช้าเล่า จับตั้งแต่
ยาว ปจฺมชฺฌานํ, ตาว บุณฺนบุณฺนํ สมาปชฺชนํ เนวสญฺญานาสญฺญายตฺถ จนกระทั่งถึง
ฌานปฏิโลม นาม. ปฐมฌาน ชื่อว่า ย่อนลำดับฌาน.

^๑ ฉ. โธทาทกสิณโตปี.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปรมชฌานโต ปฏุจาย ยาว
 เนวสณณานาสณณายตน์, เนวสณณานา-
 สณณายตน์โต ปฏุจาย จ^๑ ยาว
 ปรมชฌานนุติ เอว อนุโลมปฏิโลมวเสน
 ปุนปุน สmapชชน ณานาอนุโลมปฏิโลม
 นาม.

การเข้าฌานซ้ำแล้วซ้ำเล่า โดย
 เกี่ยวกับตามลำดับและย้อนลำดับอย่างนี้ คือ
 จับตั้งแต่ปฐมฌาน จนกระทั่งถึงเนวสณญา-
 นาสณณายตนะ, และจับตั้งแต่เนวสณญานา-
 สณณายตนะ จนกระทั่งถึงปฐมฌาน ดังนี้
 ชื่อว่า ตามลำดับและย้อนลำดับฌาน.

ปฐวีกลีเณ ปน ปรมชฌาน
 สmapชชิตวา ตตฺเถว ตตฺถิย สmapชชติ,
 ตโต ตเทว อุกฺขมาญฺเจตฺวา อากาสา-
 นณฺจายตน์, ตโต อากิณฺจณฺจายตน์นุติ
 เอว กสิณฺ อนุกฺกมิตฺวา ฌานสเสว
 เอกนฺตริกภาเวน อุกฺกมณฺ ณานาอนุกฺกนฺตีกิ
 นาม. เอว อาโปกสิณฺาหิมูลกาปิ
 โยชนา กาทพฺพา.

ส่วนการไม่ข้ามกลีณ ข้ามเฉพาะฌาน
 เท่านั้น โดยภาวะที่เว้นระหว่างเสียดาน-
 หนึ่งอย่างนี้คือ เข้าปฐมฌานในปฐวีกลีเณแล้ว
 ก็เข้าตติยฌานในปฐวีกลีเณนั้นนั่นแหละ, ต่อ-
 จากนั้นไป ก็เพิกปฐวีกลีเณนั้นนั่นแหละ แล้ว
 เข้าอากาสนันฺจายตนะ, ต่อจากนั้นไป ก็
 เข้าอากิณฺจณฺจายตนะ ดังนี้ ชื่อว่า การข้าม
ฌาน. พึงทำคำประกอบความแท้ที่มี
 อาโปกสิณเป็นต้นเป็นมูล ตามนัยดังกล่าว
 มานี้.

ปฐวีกลีเณ ปรมชฌาน สmapชชิตวา
 ปน ตเทว เตโชกสิณฺ, ตโต นิลกสิณฺ,

การไม่ข้ามฌาน ข้ามเฉพาะกลีณ
 เท่านั้น โดยภาวะที่เว้นระหว่างเสียดาน-

^๑ จ. จ-สทุโท น ทิสฺสติ.

ตโต โลหิตกสิณเณติ อิมินา นเยน ฌานํ หนึ่ง โดยนัยนี้ คือ เข้าปฐมฌานในปฐมวิกสิณ
 อุกกมิตฺวา กสิณสฺเสว เอกนฺตริกภาเวณ แล้ว ก็เข้าปฐมฌานนั้นนั่นแหละอีกในเตโช-
 อุกกมณํ กสิณุกกนฺตีกํ นาม. กสิณ, ต่อจากนั้น ก็ในนัลกสิณ, ต่อจากนั้น
 ก็ในโลหิตกสิณ ทั้งนี้ ชื่อว่า การข้ามกสิณ.

ปจฺจวิกสิเณ ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา การข้ามฌานและกสิณ โดยนัยนี้ คือ
 ตโต เตโชกสิเณ ตตฺถิยํ, นัลกสิณํ เข้าปฐมฌานในปฐมวิกสิณแล้ว ต่อจากนั้น
 อุกฺขมาภฺเวตฺวา อากาสาณญฺจายตณํ, ก็เข้าตติยฌานในเตโชกสิณ, เพิกนัลกสิณ
 โลหิตกสิณโต อากิญฺจณฺจายตณนฺตฺติ อิมินา แล้ว เข้าอากาสาณญฺจายตนะ, จากโลหิต-
 นเยน ฌานสฺส เจว กสิณสฺส จ กสิณ ก็เข้าอากิญฺจณฺจายตนะ ทั้งนี้ ชื่อว่า
 อุกกมณํ ฌานกสิณุกกนฺตีกํ นาม. การข้ามฌานและกสิณ.

ปจฺจวิกสิเณ ปน ปจฺมชฺฌานํ ส่วนการเข้าปฐมฌาน ในปฐมวิกสิณ
 สฺมาปชฺชิตฺวา ตตฺถเว อิตเรสมฺปิ แล้วเข้าฌานมั่นอกนี้ ในปฐมวิกสิณนั้น
 สฺมาปชฺชนํ องฺคสงฺกนฺตีกํ นาม. นั้นแหละ ชื่อว่า การเลือนองค์.

ปจฺจวิกสิเณ ปจฺมชฺฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา การเข้าเฉพาะฌานเดียวเท่านั้น ใน
 ตทฺเว อาโปกสิเณ ฯเปฯ ตทฺเว กสิณทั้งปวง อย่างนี้คือ เข้าปฐมฌานใน
 โอทาทกสิณเณติ เอวํ สพฺพกสิณสฺส ปฐมวิกสิณแล้ว ก็เข้าปฐมฌานนั้นนั่นแหละใน
 เอกสฺเสว ฌานสฺส สฺมาปชฺชนํ อาโปกสิณ ฯลฯ เข้าปฐมฌานนั้นนั่นแหละใน
อารมฺมณฺสงฺกนฺตีกํ นาม. โอทาทกสิณ ทั้งนี้ ชื่อว่า การเลือนอารมณ์.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปรวิกสิณ ปรชฌาน สมาสชิตวา
 อาโปกสิณ ทุติย์, เตโชกสิณ ตติย์,
 วาโยกสิณ จตุตถิ, นีลกสิณ อุกุขาฏฐวา
 อากาसानัญจายตนั, ปิตกสิณโต
 วิญญานัญจายตนั, โลหิตกสิณโต
 อากิญจัญญายตนั, โอทาทกสิณโต
 เนวสัญญานาสัญญายตนนุติ เอวั
 เอกนุตริกวัเสน อังคานัญจ อารมมณานัญจ
 สงกมนั องการมมณสงกนุติกั นาม.

การเลือนองค์ทั้งหลาย และอารมณ์
 ทั้งหลาย โดยเกี่ยวกับมีฐานหรือกสิณอย่าง-
 หนึ่งร่วมกันไป อย่างนี้คือ เข้าปฐมฌานใน
 ปรวิกสิณ แล้วก็เข้าทุติยฌานในอาโปกสิณ,
 เข้าตติยฌานในเตโชกสิณ, เข้าจตุตถฌาน
 ในวาโยกสิณ, เพิกนีลกสิณแล้ว เข้า
 อากาसानัญจายตนะ, จากปิตกสิณ ก็เข้า
 วิญญานัญจายตนะ, จากโลหิตกสิณ เข้า
 อากิญจัญญายตนะ, จากโอทาทกสิณ เข้า
 เนวสัญญานาสัญญายตนะ ดังนี้ ชื่อว่า การ
เลือนองค์และอารมณ์.

ปรชฌานั ปน ปณจุงกิกนุติ
 ววฏฐาเปตฺวา^๑ ทุติย์ ทิวุงกิกั, ตติย์
 ทูวุงกิกั, ตถา จตุตถิ อากาसानัญจายตนั
 ฯเปฯ เนวสัญญานาสัญญายตนนุติ เอวั
 ฌานงฺกมตฺตสฺเสว ววฏฐาปนั องคววฏฐาปนั
 นาม.

ส่วนการกำหนดเพียงองค์ฌานเท่านั้น
 อย่างนี้คือ กำหนดปฐมฌานว่ามีองค์ ๕ แล้ว
 กำหนดทุติยฌานว่ามีองค์ ๓, กำหนด
 ตติยฌานว่ามีองค์ ๒, กำหนดจตุตถฌาน
 อากาसानัญจายตนะ ฯลฯ เนวสัญญานา-
 สัญญายตนะ ก็อย่างนั้นเหมือนกัน (คือว่า
 มีองค์ ๒) ชื่อว่า การกำหนดองค์.

^๑ ฉ. ววตฺถเปตฺวา.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตถา อิทํ ปจฺจวีกสิณฺณติ ววฺกุจฺจาเปตฺวา^๑
 อิทํ อาโปกสิณฺณํ ๗เปฯ อิทํ โอทาทกสิณฺณติ
 เอวํ อารมฺมณมตฺตสฺสเสว ววฺกุจฺจาปํ
อารมฺมณววฺกุจฺจาปํ นาม. อํการมฺมณ-
 ววฺกุจฺจาปนฺนํ เอเก อิจฺจนฺติ. อญฺจกถาสฺสุ
 ปน อนาคตฺตฺตา อทฺธา ตํ ภาวนามุขํ
 น โทติ.

๓๖๑. อิติ^๒ อิเมหิ ปน จุฑฺทสฺสทฺธิ
 อากาเรหิ จิตฺตํ อปฺริทเมตฺวา ปุพฺเพ
 อภาวิตภาวโน อาทิกมฺมิโก โยคาวจโร
 อิทฺธิวิกุพฺพนํ สมนฺปาเทสฺสตีติ เนตฺ. จานํ
 วิชฺชติ. อาทิกมฺมิทฺสสฺส ทิ กสิณฺณปริกมฺมมฺปิ
 ภาโร, สเทสฺสุ สหสฺเสสฺสุ วา เอโกว
 สกฺโกติ. กตฺกสิณฺณปริกมฺมสฺส นิมิตฺตฺตฺตฺตฺตํ
 ภาโร, สเทสฺสุ สหสฺเสสฺสุ วา เอโกว

อย่างนั้นเหมือนกัน การกำหนดเพียง
 อารมณ์เท่านั้น อย่างนี้คือ กำหนดว่า นี้คือ
 ปฐวีกสิณ แล้วก็กำหนดว่า นี้คืออาโปกสิณ
 ฯลฯ นี้คือโอทาทกสิณ ดังนี้ ชื่อว่า การ
กำหนดอารมณ์. อาจารย์พวกหนึ่ง ย่อม
 ปรารณา แม้การกำหนดองค์และอารมณ์.
 แต่เพราะมิได้มาในอรรถกถาทั้งหลาย การ
 กำหนดองค์และอารมณ์นั้น จึงไม่จัดเป็น
 ช่องทางแห่งภาวนาเป็นแน่แท้.

๓๖๑. ก็ชื่อว่า พระโยคาวจรผู้เป็น
 อาทิกัมมิกะ (เริ่มทำความเพียร) ผู้ไม่ได้
 อบรมภาวนาไว้ในภพก่อน ไม่ฝึกจิตไว้โดย
 อาการ ๑๔ เหล่านี้ ตั้งกล่าวมานี้ แล้วจัก
 ยังอิตฺธิวิกุพฺพนะ (การทำฤทธิ์ได้ต่าง ๆ)
 ให้สำเร็จได้ ดังนี้ นี้หาใช่ฐานะจะมีได้ไม่.
 เป็นความจริงว่า สำหรับพระโยคาวจร
 ผู้เป็นอาทิกัมมิกะ แม้การบริกรรมในกสิณ

^๑ ฉ. ววตฺถเปตฺวา.

^๒ ฉ. อิติ-สทฺโท น ทิสฺสติ.

อุปสมุทนาย อฏฺฐวสุสิโก รุกขิตฺตเถโร ๑๔ ได้แล้ว ชื่อว่าอธิติวิภูพณา (การทำ
 วย. ตสฺสานุภาโว ปฐวีกลิณฺณิเทเส^๑ ฤทธิ์ได้เป็นต่าง ๆ) จัดเป็นภาระหนัก,
 วุตฺโตเยว. ตํ ปนฺสฺสานุภาวํ ทิสฺวา หนึ่งในเรื่องคน หรือในพันคนเท่านั้น จึงจะ
 เถโร อาท "อาวุโส สเจ รุกฺขิตฺโต สามารถ. แม้สำหรับพระโยคาวจรผู้บรรลุ
 นาภวิสุสฺส สพฺเพ กรหฺนฺปตฺตา อสฺสาม อธิติวิภูพณะได้แล้ว ความเป็นชิปนินฺตติ
 'นาคราชาณํ รุกฺขิตฺตํ นาสกฺขิสฺสุ'ติ. (ความเป็นผู้เพ่งดูได้ฉับพลัน) จัดเป็นภาระ
 ตสฺมา อุตฺตโนว^๒ กเหตุวา วิจริตฺพํ หนัก, หนึ่งในเรื่องคน หรือในพันคนเท่านั้น
 อาวุธฺ นาม มลํ โสเชตฺตวาว กเหตุวา จึงจะเป็นชิปนินฺตติได้. เหมือนอย่าง
 วิจริตฺตํ วฏฺฏตี^๓ติ. เต เถรสฺส โอวาเท พระรักขิตเถระ ผู้อุปสมบทได้ ๘ พรรษา
 จตฺวา ติสฺสทสฺสาปิ ภิกฺขุ ชิปนินฺตติโน ในบรรดากิษุประมาณ ๓๐,๐๐๐ รูป ผู้มี
 อเหตุ. ฤทธิ์ที่มาพยาบาลใช้ แ่่งพระมหาโรหณ-

กุตตเถระ ณ เถรัมพัตถลวิหาร ฉะนั้น.
 อานุภาพของพระรักขิตเถระนั้น ข้าพเจ้าได้
 กล่าวไว้ในปฐวีกลิณฺณิเทศแล้วเทียว. ก็
 เพราะได้เห็นอานุภาพ ของพระรักขิตเถระ
 นั้น พระเถระจึงกล่าวว่า "ท่านผู้มีอายุ
 ทั้งหลาย ถ้าหากไม่มีท่านรักขิตไซ้ร้ พวก-

^๑ วิสุทธิมคฺค. ๑/๑๔๔.

^๒ ฉ. อุตตนา.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เราก็จักเป็นผู้ถูกตำหนิกันทุกคนว่า 'ไม่อาจ
 คຸ້มกันพญานาคไว้ได้'. เพราะฉะนั้น ขึ้น
 ชื่อว่าอาวุธ ที่พึงพกประจำตัวเที่ยวไป ควร
 ที่จะชำระสนิมเสียก่อน แล้วจึงพกเที่ยวไป"
 ดังนี้. ภิกษุทั้ง ๓๐,๐๐๐ รูปเหล่านั้น ตั้งอยู่
 ในโอวาทของพระเถระแล้ว ก็ได้เป็น
 ขิปปนิสัณติ.

ขิปปนิสัณติยาปี จ สติ ปรสฺส
 ปติฏฺฐาภาโว ภาโร, สฺเตสฺ สหสฺเสสฺ
 วา เอโกว สกฺโกติ? คิริภณฺทวาทนบุชชา^๑
 มาเรน อํการวสุเส ปวตฺติเต อากาเส
 ปจฺวี มาเปตฺวา อํการปฺสฺสํ ปรีตฺตายโก
 เถโร วีย.

แม้เมื่อมีความเป็นขิปปนิสัณติได้ ความ
 เป็นที่พึงแห่งคนอื่น ก็จักเป็นภาระหนัก,
 หนึ่งในร้อยหรือในพันเท่านั้น จึงจะสามารถ.
 คุจพระปริตตายกเถระ ผู้เมื่อมารบ้นตาล
 ฝนถ่านเพลิงให้เป็นไป ในพิธีคิริภณฺทวาทน-
 บุชชา ก็สร้างแผ่นดินขึ้นในอากาศ เป็น
 เครื่องป้องกันฝนถ่านเพลิงได้ ฉะนั้น.

^๑ จ. โหติ.

^๒ คิริภณฺทวาทนบุชชา นาม เจตียคิริ อาที
 กตฺวา สกฺลทีเป สมฺมุเต จ ยาว โยชนา
 มหตี ทิปฺปชชาติ ฐีกา.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พลวบุพพโยคานัน ปน พุทธปัจเจก-
 พุทธอุคคสาวกาทีน วินาปี อิมินา
 วุตตูปกาเรน ภาวนานุกกเมน
 อรหตฺตปฏิลาภวเสเนว^๑ อิทฺถจ อิทฺธิวิกุพฺพน
 อยฺเย จ ปฏิสมฺภิตาทีเกทา คุณฺวา อิชฺฌนฺตึ.
 ตสฺมา ยถา ปิลนฺธนวิกตึ กตฺตกาโม
 สฺวณฺณกาโร อคฺคิธมนาทึที สฺวณฺณํ มุฑฺ
 ฺกมฺมณฺณํ กตฺวา ว กโรตึ, ยถา จ
 ภาชนวิกตึ กตฺตกาโม กุมฺภกาโร มตฺตึกั
 สฺปริมฺหิตึ มุฑฺ กตฺวา ว กโรตึ, เอวเมว
 อาทิกมฺมิเกน อิมฺเห จุทฺทสฺหากาเรทึ
 จิตฺตํ ปรีทเมตฺวา ฉนฺทสฺสจิตฺตสฺสวீริย-
 สฺสวீรมฺสาสฺสสมฺปาชฺชนวเสน เจว
 อาวชฺชนาทิวสฺสภาววเสน จ มุฑฺ กมฺมณฺณํ
 กตฺวา อิทฺธิวิธาย โยโค กรณฺโย.
 บุพฺพเหตุสมฺบุเนน ปน กสิณฺสุ
 จตฺตชฺฌานมตฺเต จิตฺตวสึนาปี กาคุ
 ฏญฺญตึ. ยถา ปเนตฺถ โยโค กาคพฺโพ,

ส่วนสำหรับท่านผู้เป็นพระพุทธเจ้า
 พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอัครสาวกเป็นต้น
 ซึ่งเป็นผู้มีบุพพโยคะ (การบำเพ็ญเพียรในภพ
 ก่อน ๆ) อันมีกำลัง แม้ว่าเว้นลำดับภาวนา
 อันมีประการดังกล่าวแล้วนี้เสีย ก็ยังสำเร็จ
 อธิธิวิกุพฺพนะนี้ และคุณทั้งหลายเหล่านี้
 อันมีประเภทเป็นปฏิสมภิตาเป็นต้นได้ ด้วย
 อำนาจแห่งการได้ความเป็นพระอรหันต์ มา
 นั้นเทียว. เพราะฉะนั้น จึงเปรียบเทียบ
 ว่า ช่างทองผู้ต้องการจะทำเครื่องประดับ
 ชนิดต่าง ๆ กระทำทองให้อ่อน ให้ควรแก่
 การงาน โดยวิธีมีการเป่าไฟเป็นต้นแล้วจึง
 กระทำ (ให้เป็นเครื่องประดับชนิดต่าง ๆ)
 ได้ ฉนฺใด, อีกอย่างหนึ่ง เปรียบเหมือน
 ช่างหม้อ ผู้ต้องการจะทำภาชนะชนิดต่าง ๆ
 กระทำดินให้เป็นอันขย่ำดีแล้ว ให้อ่อนแล้ว
 จึงกระทำ (ให้เป็นภาชนะชนิดต่าง ๆ) ได้
 ฉนฺใด, พระโยคีผู้เป็นอาทิกมมิกะ ฝึกจิต

^๑ ฉ. ...ปฏิลาภเนว.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คัมภีร์ วิธี ทสฺเสนฺโต ภควา "โส เอวํ โดยอาการ ๑๔ เหล่านี้ กระทำให้อ่อน ให้
สมาหิตะ จิตฺเต"ติ อาทิมาท.

ควรแก่การงาน ด้วยอำนาจแห่งการเข้า
ฌาน กระทำฉันทะให้เป็นประธาน กระทำ
จิตให้เป็นประธาน กระทำวิริยะให้เป็น
ประธาน หรือกระทำวิมังสาให้เป็นประธาน
และด้วยอำนาจแห่งวสีภาวะ มีอาวัชชนวสี
เป็นต้น แล้วจึงจะพึงกระทำความพยายาม
เพื่อการแสดงฤทธิ์ได้ ฉะนั้น. แต่การที่
พระโยคีผู้ถึงพร้อมด้วยบุพเพศุ แม้ได้สั่งสม
วสีไว้ ในเพียงแต่จตุตถฌานในกสิณทั้งหลาย
จะกระทำ (ความพยายามเพื่อแสดงฤทธิ์)
ย่อมควร. ก็พระโยคีจะพึงกระทำความ
พยายามในการทำอิทธิวิธินี้ ให้สำเร็จ
ได้โดยวิธีใด, พระผู้มีพระภาค เมื่อจะทรง
แสดงวิธีนั้น จึงตรัสว่า "ภิกษุณฺณํ เมื่อจิต
ตั้งมั่นโดยชอบ อย่างนี้แล้ว" ดังนี้ เป็นต้น.

๓๖๘. ตตุรายํ ปาพินยานุสาเรเนว
วินิจจยกถา. ตตุถ โสติ โส อธิคต-
จตุตถชฺฆาโน โยคี. เอวนติ

๓๖๘. ต่อไปนี้ เป็นวินิจฉัยกถาในวิธี
นั้น ตามแนวนัยพระบาลีนั้นเทียว. ใน
พระบาลีนั้น บทว่า โส (ภิกษุณฺณํ) ก็

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิมรรค ๒.๗.๕-๘

จตุตถชฎานกุกมมัทสนเมต. อิมินา พระโยคีผู้บรรลุจตุตถชฎานนั้น. คำว่า เอว
 ปจมุชฎานาธิกมาทิกกเมน จตุตถชฎาน (อย่างนี้) นี้ เป็นคำแสดงลำดับแห่ง
 ปฏิลภาวาทิ วุตตัม โหติ. สมาหิตเต จตุตถชฎาน. อธิบายได้ว่า ได้จตุตถชฎานมา
 อิมินา จตุตถชฎานสมาธินา สมาหิตเต. โดยลำดับ แห่งการบรรลุปฐมชฎานเป็นต้นนี้.
จิตเต รูปาวจรจิตเต. ปริสฺหุเต บทว่า สมาหิตเต คือ (ครั้งเมื่อจิต)ตั้งมั่น
 อาทิสฺส ปน อุเปกฺขาสติปาริสฺหุติภาเวเน โดยชอบด้วยจตุตถชฎานสมาธินี้. บทว่า จิตเต
 ปริสฺหุเต. ปริสฺหุตฺตตาเยว ปฺริโยทาเต, (ครั้งเมื่อจิต) ใต้แก่รูปาวจรจิต. ก็ในบท
 ปภสฺสเรตี วุตตัม โหติ. สฺชาทึนึ ว่า ปริสฺหุเต (ปริสฺหุติ)เป็นต้น อธิบายว่า
 ปจฺจยานึ มาเตน วิหิตราคาทีกณตฺตตฺตา ชื่อว่าปริสฺหุติ เพราะมีความบริสฺหุติแห่งสติ
อนฺจนฺเณ. อนฺจนฺตฺตตาเยว วิกฺตฺปกิเลเส. ที่อุเบกขาทำให้เกิด. ชื่อว่า ปฺริโยทาเต
 อนฺจนฺเณ หิ จิตฺตํ อุปกิลิสฺสตี. (ผ่องแผ้ว) ก็เพราะความที่บริสฺหุตินั้นเอง,
 สฺภาวิทฺตฺตตา มฺหฺญเต, วสีภาวปฺตฺเตตี อธิบายว่า ผ่องใส. ชื่อว่า อนฺจนฺเณ (ไม่มี
 วุตตัม โหติ. วเส วุตฺตมานึ หิ จิตฺตํ กิเลสคฺจนฺเณ) เพราะกำจัดกิเลสคฺจนฺเณ
 มฺหฺนตี วฺจฺจตี. มฺหฺนฺตฺตตาเยว กมฺมณีเย, มีรากะเป็นต้น โดยการกำจัดปัจจัยทั้งหลาย
 กมฺมกฺขเม กมฺมโยคฺเคตี วุตตัม โหติ. มีสุขเวทนาเป็นต้นได้แล้ว. ชื่อว่า วิกฺตฺ-
 มฺหฺ หิ จิตฺตํ กมฺมณียํ โหติ สฺทฺนฺตฺมिव กิลเเส(ปราศจากอุปกิเลส) ก็เพราะความ
 สฺวณฺณํ, ตณฺจ อุภยมฺปิ สฺภาวิทฺตฺตตาเยวาทิ. ที่ไม่มีกิเลสคฺจนฺเณนั้นเอง. เพราะว่า
 ยถาท "นาทํ ภิกฺขเว อนฺนํ เอกธมฺมมฺปิ จิตย่อมขุ่นมัว เพราะกิเลสคฺจนฺเณ. ชื่อว่า
 สมฺนุปลฺสฺสามิ, ยํ เอว ภาวิตํ พหฺลิกํคํ มฺหฺญเต (เป็นของอ่อน) ก็เพราะได้อบรม

คุณประมาลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มฤตยู โทติ กมนิยณฺจ, ยถยิทํ ภิกฺขเว
จิตฺตุนฺนํติ?

ไว้แล้ว, อธิบายว่า ถึงความเป็นวสี (เป็นไปในอำนาจ). จริงอยู่จิตที่เป็นไปในอำนาจท่านเรียกว่าจิตอ่อน. ชื่อว่า กมนิเย (ควรแก่การงาน) ก็เพราะความเป็นจิตที่อ่อนนั่นเอง, อธิบายว่า เหมาะสมแก่การงาน คือใช้งานได้. เป็นความจริงว่าจิตที่อ่อนย่อมเป็นจิตที่ควรแก่การงานเหมือนทองที่เขาหลอมดีแล้ว ฉะนั้น, ก็ภาวะทั้ง ๒ นั้น (อ่อน, ควรแก่การงาน) ย่อมมีได้ เพราะความที่ได้อบรมไว้ดีแล้ว นั่นเอง. เหมือนอย่างที่เราได้รู้ไว้ว่า "คุณภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่น แม้สักอย่างเดียว, ที่บุคคลอบรมแล้ว ที่กระทำให้มากแล้ว ก็ย่อมเป็นธรรมชาติที่อ่อน และควรแก่การงาน เหมือนอย่างจิตนี้นะ ภิกษุทั้งหลาย" ดังนี้.

เอเตสุ ปริสุทฺธภาวาทีสุ จิตฺตุนา ชื่อว่า จิตฺ (ตั้งอยู่) ก็เพราะตั้งอยู่
จิตฺ. จิตฺตุนาเยว อานนฺตชปฺปตฺเต, ในความบริสุทธิ์เป็นต้นเหล่านี้. ชื่อว่า

^๑ อญ. เอกก. ๒๐/๑๑.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังษ บ.ท.๔-๕

อจเล นิริชเนติ วุตต์ โหติ. มุท- อาเนชปุตเต (ถึงความไม่หวั่นไหว)
 กมมณณาเวเน วา อุตตโน วเส จิตตคา ก็เพราะความที่ตั้งอยู่นั่นเอง. อธิบายว่า
จิตเต. สทุธาที่หิ ปริกคหิตตคา ไม่สั่น ไม่คลอนแคลน. อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่า
อาเนชปุตเต. สทุธาปริกคหิต์ หิ จิตเต (ตั้งอยู่) เพราะความที่ตั้งอยู่ใน
 จิตต์ อสสุทธิเยเน น อธิชติ. วีริยปริกคหิต์ อำนาจของตน โดยความเป็นธรรมชาติ
 โภสชเชเน น อธิชติ. สติปริกคหิต์ ที่อ่อนและควรแก่การงาน. ชื่อว่า
 ปมาเทน น อธิชติ. สมาธิปริกคหิต์ อาเนชปุตเต (ถึงความไม่หวั่นไหว)
 อุตฺตเจเน น อธิชติ. ปณฺญาปริกคหิต์ เพราะความที่ธรรมทั้งหลายมีศรัทธาเป็นต้น
 อวิชชาย น อธิชติ. โภภาสกตฺ คครอบครองแล้ว. จริงอยู่ จิตที่ศรัทธา
 กิเลสฺนธกาเรเน น อธิชติ. อิมหิ ฉหิ คครอบครองแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะ
 ฐมฺเมหิ ปริกคหิต์ อาเนชปุตต์ โหติ. ความไม่มีศรัทธา. จิตที่วิริยะครอบครอง
 เอว อฏฺจกสมฺนนาคตฺ จิตต์ แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะความเกี่ยว-
 อภินิหารกฺขมฺ โหติ อภินฺญาสจฺฉิกรณียานํ คร้าน. จิตที่สติครอบครองแล้ว ย่อม
 ฐมฺมานํ อภินฺญาสจฺฉิกริยาเย. ไม่หวั่นไหว เพราะความประมาท. จิต
 ที่สมาธิครอบครองแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว
 เพราะความฟุ้งซ่าน. จิตที่ปัญญาครอบครอง
 แล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะอวิชชา. จิต
 ที่เป็นไปกับแสงสว่าง ย่อมไม่หวั่นไหว
 เพราะความมืดคือกิเลส. จิตที่ธรรม ๖
 อย่างเหล่านี้ครอบครองแล้ว ย่อมเป็นอันถึง

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ความไม่หวั่นไหว. จิตที่ถึงพร้อมด้วยองค์ ๘ ตามประการดังกล่าวมานี้ ย่อมเป็นจิตที่ควรแก่การน้อมไป เพื่อการกระทำที่แจ้งด้วยความรู้ยิ่ง ซึ่งธรรมทั้งหลายที่ควรกระทำที่แจ้งด้วยความรู้ยิ่ง.

อปโร นโย. จตุตถชฺฌานสมาธิ^๑
 สสมาหิตะ. นีวรณฐรีภาเว^๒ ปริสฺสทฺเต.
 วิตักฺกาทิสฺมตฺติกฺกเมน ปริโยทาเต.
 ฌานปฏิลาภปัจจุยานิ^๓ ปาปกานิ^๒
 อิจฺฉาวจรานิ อภาเว^๓ อนนฺกณเ.
 อภิชฺฌาหิณิ จิตฺตสฺส อุกฺกิลฺลสฺส วิคฺเมน
วิคฺตฺปกฺกิลฺลเส. อุกฺกมฺปิ เจต
 อนนฺกณฺสฺส ตฺวตฺตสฺส ตฺวานุสาเร^๓ เวทิตฺพฺพิ.
 วสิปฺปตฺติยา มุทฺทฺเต. อิทฺธิปาทภาวฺปกฺเมน
กมฺมนิเย. ภาวนาปาริปุริยา ปณีต-
 ภาวฺปกฺเมน จิตฺเต อาเนณชฺบฺปตฺเต.
 ยถา อาเนณชฺบฺปตฺติ โทติ, เอว จิตฺเต

อีกนัยหนึ่ง จิต ชื่อว่าตั้งมั่นโดยชอบ
 ก็ด้วยจตุตถฌานสมาธิ. ชื่อว่าปริสฺสทฺธิ
 ก็เพราะความที่ไกลจากนิวรณ์. ชื่อว่า
ผ่องแผ้ว ก็เพราะการก้าวล่วงองค์มีวิตก
 เป็นต้นได้. ชื่อว่าไม่มีกิลฺลเสศฺจนิน เพราะ
 ไม่มีบาปธรรมทั้งหลาย ที่ท่องเที่ยวไปกับ
 ความปรารถนา อันมีการได้ฌานเป็นปัจจัย.
ชื่อว่าปราศจากอุกฺกิลฺล เพราะปราศจาก
 เครื่องเศร้าหมองแห่งจิต มีอภิชฺฌาเป็นต้น.
 กับทั้ง ๒ นี้ (ไม่มีกิลฺลเสศฺจนิน, ปราศจาก
 อุกฺกิลฺล) บัณฑิตพึงทราบตามทำนองแห่ง
 อนนฺกณฺสฺส และ วัตตสฺส ตฺเถก. ชื่อว่า

^๑ ก. ฌานปฏิลาภปัจจุณิกานิ.

^๒ ฉ. อโย สทฺโท น ทิสฺสติ.

^๓ ม. ม. ๑๒/๔๒, ๖๔.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อตุโธ. เอวมปิ อฏฺจกสมนฺนาคํ จิตฺตํ เป็นธรรมชาติอ่อน ก็เพราะการถึงวลี.
 อภินิหารกฺขมํ โทติ อภิญญาสจฺฉิกรณียานํ ชื่อว่าควรแก่การงาน เพราะการเข้าถึง
 ฌมฺมานํ อภิญญาสจฺฉิกริยาย ปาทกํ ความเป็นอธิบาท. ชื่อว่า ตั้งอยู่ถึงความ
ปทฺฐจฺานภูทนต์ิ. ไม่หวั่นไหว เพราะการเข้าถึงความประณีต
 ด้วยความบริบูรณ์แห่งภาวนา. ความว่า
 ตั้งอยู่โดยประการที่เป็นธรรมชาติ ถึงความ
 ไม่หวั่นไหว. จิตที่ถึงพร้อมด้วยองค์ ๘ แม้
 ตามประการดังกล่าวมานี้ ย่อมเป็นจิตที่ควร
 แก่การน้อมไป คือเป็นบาทเป็นปทัฏฐฐาน
 เพื่อการกระทำให้แจ้งด้วยความรู้ยิ่ง ซึ่ง
 ธรรมที่ควรกระทำให้แจ้งด้วยความรู้ยิ่ง.

ทสอิทธิกถา

กล่าวด้วยฤทธิ ๑๐ อย่าง

๓๖๘. อิทธิวิธาย จิตฺตํ อภินิทรติ
อภินินฺนาเมตฺติ เอตฺถ อิชฺฌณฺญเจน อิทธิ,
นิปฺผลฺตฺติอฏฺเจน ปฏฺิลามฺญฺเจน จาทิ วุตฺตํ

๓๖๘. ในคำว่า ย้อมน้อมจิตไป คือ
ทำให้โน้มไปเพื่ออิทธิวิธะ นี้ มีวินิจฉัยว่า
ชื่อว่าอิทธิ (ฤทธิ) โดยความหมายว่า

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โหติ. ยํ หิ นิบุชชติ ปฏิภตติ จ, ตํ สำเร็จ, อธิบายว่า โดยความหมายว่า
 อิच्छตีติ วุจจติ. ยถา "กามํ บังเกิด และโดยความหมายว่าได้มา.
 กามยमानสฺส, ตสฺส เจตํ สมิชฺชตี"ติ^๑ จริงอยู่ สิ่งใดบังเกิด และบุคคลย่อมนำได้มา
 ตถา "เนกขมฺมํ อิच्छตีติ อิทธิ, ปฏิหฺรตีติ ซึ่งสิ่งใด ก็กล่าววว่า สิ่งนั้นสำเร็จ. เหมือน
 ปาฏิหาริย์. อรหตุตมกุโค อิच्छตีติ อิทธิ, อย่างที่ตรัสไว้ว่า "เมื่อสัตว์ปรารถนากาม
 ปฏิหฺรตีติ ปาฏิหาริยน"ติ^๒ อยู่, ถ้าหากว่ากามนั้น สำเร็จแก่เขาไซ้ร"

เป็นต้น. อย่างนั้นเหมือนกัน ท่านพระสารี-
 บุตรเถระกล่าวไว้ว่า "เนกขัมมะ ชื่อว่า
 อิทธิ เพราะอรรถว่าสำเร็จ, ชื่อว่า
 ปาฏิหาริย์ เพราะอรรถว่า นำเอาธรรมอัน
 เป็นปฏิบัติไป. พระอรหันตมรรคชื่อว่าอิทธิ
 เพราะอรรถว่าสำเร็จ, ชื่อว่าปาฏิหาริย์
 เพราะอรรถว่า นำเอาธรรมอันเป็นปฏิบัติ
 ไป" ดังนี้.

อปโร นโย. อิच्छณฺญฺเจน อิทธิ. อีกนัยหนึ่ง. ชื่อว่าอิทธิ โดยความ-
 อุปายสมุปทาเยตํ อธิวจัน. อุปายสมุปทา หมายความว่าทำให้สำเร็จ. คำว่าอิทธินี้ เป็นชื่อ

^๑ ชุ. ส. ๒๕/๔๘๔.

^๒ ชุ. ป. ๓๑/๖๑๘.

คุณประมาดพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หิ อิชฺฌตฺติ อธิปฺเปตผลปฺปสฺวนโต . ยถา ของความถึงพร้อมแห่งอุบาย . จริงอยู่
 "อโย โข จิตฺโต กหปติ สึลฺวา ความถึงพร้อมแห่งอุบาย ชื่อว่าทำให้สำเร็จ
 กลฺยาณธมฺโม สเจ ปณฺธิหิสฺสตี 'อนาคต- ก็เพราะ เป็นเหตุประสพผลที่ประสงค์ .
 มหฺธานํ ราชา อสฺสํ จกฺกวัตฺตํ'ติ , เหมือนอย่างที่ตรัสไว้ว่า "จิตตคฤหบดีผู้หนึ่งแล
 (๑) อิชฺฌตฺติ หิ สึลฺวโต เจโตปณฺธิ- เป็นผู้มั่งคั่ง มีกัลยาณธรรม ถ้าหากจัก
 สหฺรฺชฺชตฺตา"^๑ติ .
 ๒
 ๓

อปโร	นโย .	เอตาย	สตฺตา	อีกนัยหนึ่ง .	ชื่อว่าอิทธิ เพราะอรรถ
อิชฺฌนฺตฺติ	อิทธิ .	อิชฺฌนฺตฺติ	อิทธิ	ว่า เป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเจริญ .	คำว่า
วฺฐา	อุกุกํสคตา	โหนตฺติ	วฺฐตํ	เจริญ ก็รู้งเรื่อง งอกงาม มีอรรถาธิบาย	
โหติ .				ว่า เป็นธรรมชาติที่ถึงความสูงส่ง .	

๑ ฉ . เหตุณฺตฺเร ทสฺส โข อยฺนฺติ อิเม
 ปาสา ทิสฺสนฺติ .
 ๒ ฉ . เจโตปณฺธิ วิสฺหฺรฺชฺชตฺตา .
 ๓ ส . สฬ . ๑๘ / ๓๗๓ .

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา ทสวิชา. ยถา "อิทธิโยติ อิตินันมี ๑๐ อย่าง. เหมือนอย่าง
 ทส อิติโย"^๑? ปุน จ ปรี อาท ที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ฤทธิ ๑๐ อย่าง ชื่อว่า
 "กตมา ทส อิติโย. อธิฏฐานาอิทธิ, อิทธิ" ดังนี้. ท่านยังกล่าวไว้อีกข้อหนึ่งว่า
 วิกุพฺพนาอิทธิ, มโนมยาอิทธิ, ฌาน- "ฤทธิ ๑๐ อย่าง อะไรบ้าง. ได้แก่
 วิบุฬารายอิทธิ, สมาริวิบุฬารายอิทธิ, อธิฏฐานาอิทธิ (ฤทธิที่มีการอธิษฐาน) ๑,
 อริยาอิทธิ, กมฺมวิปากชาอิทธิ, วิกุพฺพนาอิทธิ (ฤทธิที่มีการทำเป็นต่าง ๆ)
 ปุณฺณวโต อิทธิ, วิชฺขามยาอิทธิ, ตตฺถ ๑, มโนมยาอิทธิ (ฤทธิที่สำเร็จได้ด้วยใจ)
 ตตฺถ สุมฺมาปโยคปจฺจยา อิชฺฌณฺฏเจน ๑, ฌานวิบุฬารายอิทธิ (ฤทธิที่มีความแผ่ไป-
 อิทธิ"^๒ ๑, สมาริวิบุฬารายอิทธิ (ฤทธิที่มี
 ความแผ่ไปแห่งสมาธิ) ๑, อริยาอิทธิ
 (ฤทธิที่เป็นของพระอริยบุคคลทั้งหลาย) ๑,
 กมฺมวิปากชาอิทธิ (ฤทธิที่เกิดจากวิบาก
 ของกรรม) ๑, ปุณฺณวโต อิทธิ (ฤทธิของ
 ท่านผู้มีบุญ) ๑, วิชฺขามยาอิทธิ (ฤทธิที่
 สำเร็จเพราะวิชา) ๑, ตตฺถ ตตฺถ

^๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๘๘, ฉ. กติ อิติโย.

^๒ ชุ. ป. ๓๑/๕๘๘.

สมุมาปโยคปัจจุยา อิชฺฌนฺนุ เจน อิทธิ (ฤทธิ์
โดยความหมายว่าสำเร็จ เพราะความ
ประกอบชอบในกิจนั้น ๆ เป็นปัจจัย) ๑" ดังนี้.

๓๗๐. ตตฺถ "ปกฺติยา เอโก พุทฺถิ
อวชฺชติ. สติ วา สหสฺสํ วา สตสฺสํ
วา อวชฺชติ วา ฌาณณ อธิฏฺฐาติ
พุทฺโธ โหมี"ติ^๑ เอว วิชฺชติ วา สหสฺสํ
อิทธิ อธิฏฺฐานวเสน นิปฺพนนฺตฺตา
อธิฏฺฐานาอิทธิ นาม. (๑)

๓๗๐. ในฤทธิ์ ๑๐ อย่างนั้น ฤทธิ์
ที่ท่านจำแนกแสดงไว้อย่างนี้ว่า "ภิกษุเป็น
คนเดียวตามปกติ ก็นึกให้เป็นหลายคน. คือ
นึกให้เป็น ๑๐๐ คนบ้าง ๑,๐๐๐ คนบ้าง
๑๐๐,๐๐๐ คนบ้าง ครั้นนึกแล้ว ก็อธิษฐาน
ด้วยญาณว่า ขอเราจงเป็นหลายคนเถิด"
ดังนี้เป็นต้น ชื่อว่า อธิฏฺฐานาอิทธิ เพราะ
สำเร็จด้วยอำนาจการอธิษฐาน. (๑)

๓๗๑. "โส ปกฺติวณฺณํ วิชฺชิตฺวา
กุมารกวณฺณํ วา สหเสตี นาควณฺณํ
วา ฯเปฯ วิวิธมฺปิ เสนาพฺยุทฺถิ
สหเสตี"ติ^๒ เอว อากตฺตา อิทธิ
ปกฺติวณฺณวิชนวการวเสน ปวตฺตตฺตา

๓๗๑. ฤทธิ์ที่มาแล้วอย่างนี้ว่า "ภิกษุ
นั้นละรูปร่างตามปกติเสีย ทำให้ปรากฏเป็น
รูปร่างกุมาร หรือทำให้ปรากฏเป็นรูปร่าง
นาค ฯลฯ ทำให้ปรากฏเป็นกองทัพต่าง ๆ
ก็ได้" ดังนี้ ชื่อว่า วิภพฺพนาอิทธิ เพราะ

^๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๔๒.

^๒ ชุ. ป. ๓๑/๕๔๗.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิภพนาอิทธิ นาม. (๒)

เป็นไปด้วยอำนาจการละรูปร่างปกติ และเปลี่ยนแปลงรูปร่าง. (๒)

๓๗๒. "อิธ ภิกขุ อิมมทา กายา
อณฺเฑ กายํ อภินิมมินาติ รูปี มโนมยฺห"๑
อิมินา นเยน อากตา อิทธิ สรโรพฺพนฺตเร
อณฺเฑสฺเสว มโนมยสฺส สรโรสฺส นิปฺผตฺติวเสน
ปวตฺตตฺตา มโนมยาอิทธิ นาม. (๓)

๓๗๒. ฤทธิ์ที่มาแล้ว โดยนัยนี้ว่า "ภิกษุในพระศาสนา ย่อมเนรมิตรกายอื่นจากกายนี้ ให้มีรูปที่สำเร็จด้วยใจ" ทั้งนี้เป็นต้น ชื่อว่า มโนมยาอิทธิ เพราะเป็นไปด้วยอำนาจการทำร่างอื่นนั้นเทียว ซึ่งสำเร็จด้วยใจ (แล้วแต่ใจจะสร้าง) ให้บังเกิดภายในร่าง (ของตน). (๓)

๓๗๓. ฅาณปฺวตฺตติโต^๒ ปน ปุพฺเพ
วา ปจฺฉา วา ตํชเณ วา ฅาณานุกาเว-
นินฺพตฺโต วิเสโส ฅาณวิปฺพาราอิทธิ
นาม. วุตฺตเณหํ "อนิจฺจานุสฺสํนาย
นิจฺจสฺสณฺณาย ปทานฺนุโจ อิชฺฅตฺตี
ฅาณวิปฺพาราอิทธิ ฯเปฯ อรหฺตฺตมคฺเคน
สพฺพกิเลสํ ปทานฺนุโจ อิชฺฅตฺตี

๓๗๓. ส่วนคุณวิเศษ ที่บังเกิดเพราะอานุภาพแห่งฅาณ ในกาลก่อนแต่ความเป็นไปของฅาณก็ดี ในภายหลังก็ดี ในขณะนั้นก็ดี ชื่อว่า ฅาณวิปพาราอิทธิ. ข้อนี้ก็สมจริงดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ด้วยอนิจจานุสสนา ย่อมสำเร็จผลคือการละนิจจสัญญาได้ เพราะเหตุนี้ ผลสำเร็จ ก็คือการละนิจจสัญญาได้"

^๑ ข. ป. ๓๑/๕๔๗.

^๒ ฉ. ฅาณปฺวตฺตติโต.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ญาณวิปัสการาอิทธิ. आयस्मโต पाकुलस्स จึงชื่อว่าญาณวิปัสการาอิทธิ ฯลฯ ทัวยอรหัต-
 ญาณวิปัสการาอิทธิ. आयस्मโต संगिज्जस्स มรรค ย่อมสำเร็จผล คือการละกิเลส
 ญาณวิปัสการาอิทธิ. आयस्मโต गुत्पालस्स ทั้งปวงได้ เพราะเหตุนี้ ผลสำเร็จคือการ
 ญาณวิปัสการาอิทธิ"ติ? ละกิเลสทั้งปวงได้ จึงชื่อว่าญาณวิปัสการา-
อิทธิ. ฤทธิ์ของท่านพระพากุละ ก็ชื่อว่า
ญาณวิปัสการาอิทธิ. ฤทธิ์ของท่านพระ-
สังกิจจะ ก็ชื่อว่าญาณวิปัสการาอิทธิ. ฤทธิ์
ของท่านพระกุตपालะ ก็ชื่อว่าญาณวิปัสการา-
อิทธิ" ดังนี้.

ตตฺถ आयस्मा त्वा^๑ पाकुलो ใน ๓ ท่านนั้น อันดับแรก ท่านพระ-
 ททโรว มงฺกลทิวเส นทียา นุทาปิยมาโน พากุละ ยังเล็กอยู่นั้นเทียว ในวันมงคล
 ธาติยา ปมาเทน โสเต ปติโต. ตเมन्ह วันหนึ่ง เขาให้อาบน้ำอยู่ที่แม่น้ำ ก็ตกไปใน
 มจฺฉโน คิลิตฺวา พาราณสีติคฺคํ อคมาสี. สายน้ำ เพราะความเผอเรอของหญิง-
 ตตฺตร ตํ มจฺฉนฺโท คเหตุวา เสฏฺฐิจิริยาย พี่เลี้ยง. ปลาสุบก่ล้นท่านแล้วว่ายไปจนถึง
 วิกกัณฺธิ. สา มจฺฉเ สีนหํ อุปาเทตฺวา ท่าน้ำเมืองพาราณสี. คนหาปลาจับปลา
 "อหเมว นํ ปจิสฺสามิ"ติ ผาเลนฺตี ตัวนั้นได้ ณ ที่ท่าน้ำนั้น แล้วขายให้แก่

^๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๕๗.

^๒ ฉ. ตาว-สทฺโท น ทิสฺสตี...

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มัจฉกัจฉิยา^๑ สุวณฺณพิมฺพ วย ทารกั ภริยาเศรษฐิคนหนึ่ง. ภริยาเศรษฐินั้น
 ทิสฺวา "ปุตฺโต เม ลทุโธ"ติ เกิดความชื่นชมในปลา กล่าวว่ "เราจะ
 โสมนสุสชาติ อโหสิ. อิติ มัจฉกัจฉิยั ต้มมันเองที่เดียว" ดังนี้ เมื่อชำแหละ
 อโรภาโว อายสุมโต พากุลสุส ออก เห็นเด็กประพิมพประพายคล้ายทอง
 ปัจฉิมภวิกสุส เตน อตุตภาเวน ปฏิลภิตพฺพ- ในห้องปลาเข้า ก็เป็นผู้เกิดความทึ่งใจว่า
 อรหตุตมคฺคณานานาเวน นิพฺพตฺตตฺตา "เราไต่บุตร". ความไม่เจ็บป่วยในห้อง-
 ญาณวิปฬารอาทิธิ นาม. วตุฏฺ ปน ปลาดังกล่าวมานี้ ชื่อว่า ญาณวิปฬารอาทิธิ
 วิตุฏาเรน กเถตพฺพ^๒ ของท่านพระพากุลละ ผู้เป็นปัจฉิมภวิกสัตว์
 (สัตว์ผู้มีภพนี้เป็นภพสุดท้าย) เพราะบังเกิด
 ด้วยอำนาจแห่งอรหัตมรรคญาณที่ท่านจะพึง
 ได้โดยอรรถาพนั้น. แต่น่าจะกล่าวถึงเรื่อง
 (ของท่าน) โดยพิสดาร.

สังกัจจตุเถรสุส ปน กพฺภกตฺสเสว ส่วน สำหรับท่านพระสังกัจจเถระ
 มาตา กาลมกาสิ. ตสุสา จิตกั เมื่อยังอยู่ในท้องนั้นเที่ยว มารดาก็ทำกาล-
 อาโรเปตฺวา สฺสุเลหิ วิชฺฌิตฺวา กิริยา. เมื่อหญิงนั้นถูกเขายกขึ้นเชิงตะกอน
 ฌาปิยมานาย ทารโก สฺสุลโกภฺยยา ใช้เหล็กแหลมทิ่มแทงเฝ้าอยู่ ทารกถูก
 อุกฺขิภูฏฺเฐ ปหาริ ลภิตฺวา สฺสุทฺทมกาสิ. ปลายเหล็กแหลมประหารที่โหนกคิ้ว ก็ส่ง-

^๑ ฉ. มัจฉกัจฉิยั.
^๒ ปปญฺจสุทฺถิ. ๓/๕๔๗, มโนรถปฺรณี. ๑/๓๓๔.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิมรรค บ.พ. ๕-๑๐

ตโต นั ทารโก ชีวคีติ โอตาทเรตฺวา เสียงร้องขึ้น. เพราะเหตุนั้น พวกสัปเหร่อ
 กุจฉี ผาเลตฺวา ทารกั อญฺยิกาย อหฺสฺ. คิดว่า ทารกยังเป็นอยู่ ดังนี้ จึงยกหญิงนั้น
 โส ตาย ปฏิชฺคฺคิโต วุฑฺฒิมนฺวาย ลงมา ผ่านห้อง มอบทารกให้ย้ายไป. ทารก
 ปพฺพชิตฺวา สห ปฏิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ นั้น ยายนั้นเสียงคุมมา ถึงวัยเติบโตใหญ่แล้วก็
 ปาปฺณิ? อิติ วุฑฺฒนเยเนว ทารุจิตกายน บวช ใต้บรรลพระอรหัตพร้อมทั้งปฏิสมภิตา.
 อโรภภาโว อายสมฺโต สงฺกิจฺจสฺส ความไม่เจ็บป่วยบนเชิงตะกอนไม้พิน ตาม
 ฌาณวิปฬารอาทิธิ นาม. นัยที่ได้กล่าวมา อย่างนั้นนั้นเทียว ชื่อว่า
 ฌาณวิปฬารอาทิธิของท่านสังกัจจะ.

ภูตपालทารกสฺส ปน ปิตา ราชคเห. ส่วนสำหรับเด็กน้อยภูตपालะ บิดา
 ทลิตฺทมณฺสฺโส. โส ทารุณํ อตุถาย เป็นคนยากจนในเมืองราชคฤห์. เขามี
 สกฺเขน อฏฺวี คนุตฺวา ทารุภาริ กตฺวา ความต้องการไม้พิน จึงใช้เกวียนเข้าคองไป
 สายั นครทวารสมิปี ปตฺโต. อถสฺส ขนพินหนัก (กลับมา) ถึงที่ใกล้ประตูเมือง
 โคณา ยุกั โอสฺสชฺชิตฺวา นคริ ปวิสฺสฺ. ในเวลาเย็น. ลำคับนั้น โคของเขา สลัด
 โส สกฺกมฺมุเล ปุตฺตกั นิสิตฺทาเปตฺวา แยกเข้าเมืองไป. เขาให้บุตรนอนอยู่ที่ใกล้
 โคณานิ อนุปทํ กจฺจนฺโต นครเมว เกวียน แล้วก็ตามรอยเท้าโคไป เข้าเมือง
 ปาวิสฺสิ. ตสฺส อนิกฺขนตสฺเสว ทวาริ ไปเหมือนกัน. เมื่อเขานั้นยังไม่ทันออกมา
 ปิทิตฺ? ทารกสฺส วาฬยฺกฺขานฺจฺริเตปิ เลย ประตูก็ปิด. ความไม่เจ็บป่วยตลอดคืน

^๑ ธรรมปทฎฐกถา. ๔/๑๒๒.

^๒ ฉ. ปิทิต.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พหิณฺทเร ทิยามรตฺตี อโรภาวโ ทัง ๓ ยามที่ภายนอกเมือง แม้มียักษ์คู่ร้าย
 วุตฺตนเยเนว ฌาณวิปฺพาราอิทธิ นาม. พลุกลานอยู่แห่งทวารก ชื่อว่า ฌาณวิปฺพารา-
 วตฺต^๑ ปน วิตฺถาเรตฺตพฺพ. (๔) อิทธิ ตามนัยที่ได้กล่าวแล้ว นั้นเทียบ.
 แต่น่าจะเล่าเรื่องให้พิสดาร. (๔)

๓๗๔. สมာธิโต ปุพฺเพ วา ปจฺฉา
 วา ตํชเณ วา สมถานุภาวนิพฺพตฺโต
 วิเสโส สมာธิวิปฺพาราอิทธิ. วุตฺตเณหฺตํ
 "ปจฺมชฺฌาเนน นีวรณํ ปทานุจฺโจะ
 อิชฺฌตฺตีติ สมာธิวิปฺพาราอิทธิ ฯเปฯ
 เนวสฺสณานา สฺสณายตนสมปาตฺตติยา อากิญจณ-
 ฌายตนสฺสณาย ปทานุจฺโจะ อิชฺฌตฺตีติ
 สมာธิวิปฺพาราอิทธิ, आयस्मित
 สารีปุตฺตสฺส สมာธิวิปฺพาราอิทธิ.
 आयस्मित สยชีวสฺส, आयस्मित
 ชาณฺโปกุณฺฑณฺณสฺส, อุตฺตราย อฺปาสิกาย,
 สามาวตฺติยา อฺปาสิกาย สมာธิ-
 วิปฺพาราอิทธิ"^๒

๓๗๔. คุณวิเศษที่บังเกิด เพราะ
 อานุภาพแห่งสมถะ ในกาลก่อนแต่(การได้)
 สมาริถิถิ ในภายหลังถิถิ ในขณะนั้นถิถิ
 ชื่อว่า สมาริถิวิปพาราอิทธิ. ข้อนี้ก็สมจริงตั้ง
 ที่ท่านพระสารีบุตรเถระกล่าวไว้ว่า "ด้วย
 ปฐมฌาน ย่อมสำเร็จผลคือการละนิวรณ์
 ทั้งหลายได้ เพราะเหตุนี้ ผลสำเร็จคือ
 การละนิวรณ์ทั้งหลายได้ จึงชื่อว่า สมาริ-
 วิพพาราอิทธิ ฯลฯ ด้วยเนวสฺสณานาสฺสญา-
 ยตนสมปาติ ย่อมสำเร็จผล คือการละ
 อากิญจณฺญายตนสฺสญาได้ เพราะเหตุนี้
 ผลสำเร็จคือการละอากิญจณฺญายตนะได้ จึง
 ชื่อว่าสมาริวิพพาราอิทธิ, ฤทธิ์ของท่าน-

^๑ ฌมฺมปทฺทจกถา. ๗/๑๐๖.
^๒ ชุ. ป. ๓๑/๔๔๘.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสฺทฐมรรค ป.ท. ๔๒-๑๐

พระสารีบุตร ก็ชื่อว่าสมาธิวิปฬารอาธิติ.
 ฤทธิ์ของท่านพระสังฆชีวะ ก็ชื่อว่าญาณ-
 วิปฬารอาธิติ, ฤทธิ์ของท่านพระชาณ-
 โภณทัณณะ ก็ชื่อว่าสมาธิวิปฬารอาธิติ,
 ฤทธิ์ของนางอุตตราอุบาสิกา ก็ชื่อว่าสมาธิ-
 วิปฬารอาธิติ, ฤทธิ์ของพระนางสามาวดี-
 อุบาสิกา ก็ชื่อว่าสมาธิวิปฬารอาธิติ" ดังนี้.

ตตถ ยทา อายสมโต สาริปุตตสส
 มหาโมคคัลลานคฺเตเรน สหฺธิ
 กโปตกนุทราย วิหโรโต ชฺณหาย รตฺติยา
 นโวโรปิเตหิ เกเสหิ อชฺโณกาเส
 นิสินฺนสฺส เอโก ทฺภุจฺญโกโข สหายเกน
 ยกฺเขน วาริยมาโนปิ สีเส ปทาร์
 อทาสี. ยสฺส เมฆสฺส วิย คชฺชิโต
 สทฺโท อโหสิ. ตทา เถโร ตสฺส
 ปทรณสมเย สฺมาปคฺติ อปฺเปสิ. อถสฺส
 เตน ปทาเรน น โกจิ อापาทโ
 อโหสิ. อยฺย ตสฺสายสมโต สฺมาธิ-

ในบรรดาท่านเหล่านั้น สำหรับ
 ท่านพระสารีบุตร ในคราวที่อยู่ ที่กโปต-
 กันทราวิหาร กับท่านพระมหาโมคคัลลาน-
 เถระ มีผมปลงใหม่ ๆ นั่งอยู่กลางแจ้ง
 ในคืนเดือนหงาย ยักษ์คู่ร้ายคนหนึ่ง แม้มุก
 ยักษ์ผู้เป็นสหายห้ามอยู่(ก็ไม่ฟัง) ทบตีเอา
 ที่ศีรษะ ซึ่งเป็นกรทุบตีที่มีเสียงดังเหมือน
 เมฆ(ฟ้า)ร้อง. ในสมัยที่ยักษ์นั้นทบตีเอา
 ครั้งนั้น พระเถระเข้าสมาบัติแนบแน่นอยู่.
 เมื่อเป็นเช่นนั้น ท่านก็ห้ามเอาพาธอะไร ๆ
 เพราะการทุบตีนั้นไม่. นี้คือสมาธิวิปฬาร-

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิบุฬารอาทิทธิ. วตุฏ ปน อุทาน^๑ อิติ ของท่านผู้นั้น. ส่วนเรื่องราว(โดย-
 อากตเมว. พิศการ)มาแล้วในกัมภีร์อุทานนั้นเที่ยว.

สนชีวตเถรี ปน นิโรธสมาปน ส่วน ท่านสนชีวเถระ กำลังเข้า
 กาลกโตติ^๒ สลลกุเชตวา โคपालกา^๓ นิโรธอยู่ พวกคนเลี้ยงโคสำคัญว่าตายแล้ว
 ตินกฏจโกมยานิ สงกตฺติตฺวา อุกฺกิ จึงสมุหน้ำไม้แห้งและมูลโค จุดไฟ (เผา).
 อทิสฺ. เถรสฺส จิวเร อัสุมตฺตุมปิ น ไฟก็มีไ้ไหม้แม้เพียงเส้นต้ายที่จิวร ของ
 ฉายิตฺถ. อยมสฺส อนุปฺพสมฺมาปตฺติวเสน พระเถระ. ^๔นี่คือ สมภาวิบุฬารอาทิ
 ปวตฺตสมณานุกาวันิพฺพตฺตตฺตา สมภา- เพราะบังเกิดด้วยอำนาจ แห่งสมณะที่เป็น
 วิบุฬารอาทิทธิ. วตุฏ ปน สุตฺเต^๔ ไปด้วยสามารถแห่งอนุปฺพสมฺมาปติของท่าน.
 อากตเมว. ส่วนเรื่องราว (โดยพิศการ) มาแล้วใน
 พระสูตรนั้นเที่ยว.

ขานุกโณทตเถโร ปน ปกตียาว ส่วน พระขานุกโณทตเถระ เป็น
 สมฺมาปตฺติพฺโหล. โส อณฺตรสฺมี อรณฺเณ ผู้มากด้วย (การเข้า) สมภาติ ตามปกติ
 รตฺติ สมฺมาปตฺติ อปฺเปตฺวา นิสฺสิ. นั้นเที่ยว. พระเถระนั้นนั่งเข้าสมภาติ
 ปณฺจสฺคา โจรา. ภณฺทกั เตเนตฺวา แนบแน่นอยู่ในตอนกลางคืน ในป่าแห่งหนึ่ง.

^๑ ชุ. อ. ๒๕/๑๓๑.
^๒ ม. กาลงฺกโตติ.
^๓ จ. โคपालกาทโย.
^๔ ม. มุ. ๑๖/๖๐๒, มโนรณปุรณิ.
 ๑/๓๓๔.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังษ บ.พ. ๕-๑๐

กจฺจนฺตา "อิทานิ อมฺหากํ อนุปถ"^๑ พวกโจร ๕๐๐ ขโมยสิ่งของไป คิดว่า
 อากจฺจนฺตา นตฺถิ"^๒ วิสฺสมิตฺตูกามา "บัดนี้ ไม่มีคนผู้ตามรอยเท้าพวกเรามา"
 ภณฺทกํ โอบโรปยมาณา "ชาณฺโโก อยฺนุ"^๓ ตังนี้แล้ว ก็ต้องการหยุดพัก เมื่อจะปลง
 มณฺณมาณา เถรสฺเสว อฺปริ สฺพฺพภณฺทกานิ สิ่งของลง สำคัญ(พระเถระ)ว่า "นี่เป็น
 จเปสฺสุ. เตสฺ วิสฺสมิตฺตวา กจฺจนฺตานํ ต่อไม้" ตังนี้ จึงวางสิ่งของทั้งหมดลงบนตัว
 ปจฺมํ จปีตภณฺทสฺส คณฑกาเล กาล- พระเถระนั้นเที่ยว. เมื่อพวกโจรเหล่านั้น
 ปรีจฺเฉทวเสน เถโร วุฏฺฐาสิ. เต พักแล้วจะไป ในเวลาที่หยิบสิ่งของที่วางไว้
 เถรสฺส จลนาการิ ทิสฺวา ภีตา วิรวิสฺ. ก่อน พระเถระก็ออก(จากสมบัติ)ตาม
 เถโร "มา ภายิตฺถ อฺปาสกา, ภิกฺขุ ที่ได้กำหนดกาลไว้. พวกโจรเหล่านั้นเห็น
 อหฺนุ"^๔ อาท. เต อากนฺตฺวา วนฺทิตฺตวา อาการเคลื่อนไหวของพระเถระแล้ว ก็กลัว
 เถรคเตน ปสาเทน ปพฺพชิตฺตวา สท ร้องขึ้น. พระเถระกล่าวว่า "พวกอุบาสก
 ปฏิสัมภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิสฺสุ"^๕ อยเมตฺถ ทั้งหลายอย่าได้กลัวเลย, เราเป็นพระ-
 ปณฺจหิ ภณฺทกสฺส เตหิ อชฺโณตฺถกฺกสฺส ภิกฺษุ" ตังนี้. พวกโจรเหล่านั้น จึงมาไหว้
 เถรสฺส , อาพาธามาโว สมาธิ- พระเถระ บวชด้วยความเลื่อมใสอันเป็นไป
 วิปฺผาราทิทธิ. ในพระเถระแล้ว ก็ได้บรรลุพระอรหัต
 พร้อมทั้งปฏิสัมภิตา. ความไม่มีอาพาธ แห่ง
 พระเถระผู้ถูกปลงของ ๕๐๐ อย่าง ทัฬหฺมอญฺ
 นี้ ชื่อว่า สมาธิวิปฺผาราทิทธิ ในที่นี้.

^๑ ฉ. อนุปถ.

^๒ ข. ป. ๓๑/๕๕๕.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุตุตรา ปน อุปาสิกา ปุณณเสฏฐิสฺส^๑ ส่วนว่า นางอุตุตราอุปาสิกา เป็น
 ธิตา. ทสฺสา สิริมา นาม คณิกา ธิตาของปุณณเสฏฐิสฺส. หญิงคณิกาคนหนึ่ง
 อีสฺสาปกตา ตตฺตเตลภาหิ สีเส ชื่อว่าสิริมา ซึ่งถูกความริษยาครอบงำ
 อาสีณฺจิ. อุตุตรา คัมขณฺเยว เมตฺตํ ใ้รดน้ำมันเดือดในกระทะ ไปบนศีรษะของ
 สฺมาปชฺชิ. เตลํ โปกฺขรปตฺตโต อุกฺกพิณฺหุ หล่อน. นางอุตุตราเข้าเมตตา(สมาบัติ)
 วย วฏฺฏมานํ อคฺมาสี. อยมสฺสสา ในขณะที่นั้นนั้นเดียว. น้ำมันได้กลิ้งตกไป
 สฺมาธิวิปฺฟาราอิทธิ. วตฺถุ^๒ ปน (ไม่ติดตามตัว) เหมือนหยาดน้ำค้างกลิ้งตก
 วิตุถาเรตพฺพิ. ไปจากใบบัว ฉะนั้น. นี้ ชื่อว่า สฺมาธิ-
 วิปฺฟาราอิทธิ ของนางอุตุตรานั้น. แต่ว่า
 บัณฑิตควรขยายเรื่องราวให้พิสดาร.

สามาวดี นาม อุเทนสฺส รณฺโณ ชื่อว่า พระนางสามาวดี เป็นอัคร-
 อกฺคมเหสี. มาคณฺหิยพฺราหฺมโณ อตฺตโน มเหสีของพระเจ้าอุเทน. มาคณฺหิยพฺราหฺมณฺ
 ธิตาย อกฺคมเหสีภูจันฺ ปญฺจยมาโน ปรรณาคำแหน่งอัครมเหสี แก่ธิดาของตน
 ทสฺสา วิณาย อาสีวิสิ ปกฺชิปาเปตฺวา จึงให้ธิดาของตนนั้นปล้ำยุงพิษไว้ใน (ร่าง)
 ราชานํ อาท "มหาราช สามาวดี คัม พินแล้วกราบทูลพระราชาว่า "ข้าแต่
 มาเรตฺกามา วิณาย อาสีวิสิ คเหตุวา มหาราชเจ้า พระนางสามาวดี ต้องการ
 ปรีหฺรตี"ติ. ราชา คัม หิสฺวา กุปีโต ปลงพระชนม์พระองค์ จับังยุงพิษขังไว้ในพิน

^๑ ฉ. ปุณณเสฏฐิสฺส.

^๒ ธรรมปทฎจกถา. ๖/๑๗๐.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สามาวดี วิสุทธิสามิตี ธนุ อโรรเปตวา พระเจ้าข้า" ดังนี้. พระราชาทอดพระเนตร
 วิสปีติ ขุรูปปี สนุณยหิ. สามาวดี เห็นงูพิษนั้นแล้ว ก็ทรงพิโรธ ทรงดำริว่า
 สปริวารา ราชานัน เมตตาย ผริ. ราชา เราจักฆ่านางสามาวดีเสีย ดังนี้ แล้วก็
 เนว สริ ขิปิตุ น อโรรเปตุ สกุโกนุโต ทรงยกธนูขึ้น สอดลูกธนูอาบยาพิษไว้.
 เวธมานอ อฏจาสิ. ตโต นัน เทวี อาท พระนางสามาวดี พร้อมทั้งปริวารทรงแผ่
 "ก็ มหาราช กิลมสี"ติ. อาม กิลมามีติ. เมตตาไปยังพระราชา. พระราชา เมื่อไม่
 เตนหิ ธนุ อโรรเปหิติ. สโร รณโณ อาจจะทรงยิงลูกศร (ทั้ง)ไม่อาจจะทรง
 ปาทมุเลเยว ปติ. ตโต นัน เทวี วางคันธนูลงได้ ก็ทรงยืนพระกายสั่นอยู่.
 "มหาราช น อปฺปทฏฺฐสฺส ปทฺฐสฺสิตพฺพนุ"ติ เหตุนั้น พระนางจึงทูลว่า "ข้าแต่มหาราช-
 โอวหิ? อิติ รณโณ สริ มุณฺจิตุ เจ้า พระองค์ทรงลำบากอยู่หรือ พระ-
 อวิสหณฺภาโว สามาวตียา อูปาสิกาย เจ้าข้า". ตรัสตอบว่า เออ เราลำบาก
 สมาริวิปฺผารอาหุติ. (๕) อยู่. ถ้าอย่างนั้นก็ขอพระองค์จงทรงวาง

๑ ธรรมปทฏฐกถา. ๒/๑.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ชื่อว่า สมာธิวิปฬารอิทธิ ของพระนาง
 สามาวทีอุบาสิกา. (๕)

๓๗๕. ปฏิภูลาทีสุ อปปฏิภูลสณฺณี-
 วิหาราทิกา ปน อริยาอิทธิ นาม.
 ยถาท^๑ "กตมา อริยาอิทธิ, อิธ ภิกษุ
 สเจ อากงฺขติ 'ปฏิภูเล อปปฏิภูลสณฺณี
 วิหเรยฺยณฺ'ติ, อปปฏิภูลสณฺณี ตตฺถ
 วิหริติ ฯเปฯ อูปะกฺขโก ตตฺถ วิหริติ
 สโต สมุชานโน"^๒ อยฺยติ
 เจโตวสิปฺตฺตานํ อริยานํเยว สมุภวโต
อริยาอิทธิติ วุจฺจติ.

๓๗๕. ส่วนความเป็นผู้สำคัญ ในสิ่งที่
 เป็นปฏิภูลเป็นต้น ว่าไม่เป็นปฏิภูลอยู่เป็นต้น
 ชื่อว่า อริยาอิทธิ. เหมือนอย่างที่ท่านกล่าว
 ไว้ว่า "อริยาอิทธิ เป็นไฉน, ภิกษุใน
 พระศาสนานี้หากหวังว่า 'เราพึงเป็น
 ผู้สำคัญในสิ่งที่ เป็นปฏิภูล ว่าไม่เป็นปฏิภูลอยู่
 เด็ด' ดังนี้, เธอก็ย่อมเป็นผู้สำคัญในสิ่งที่
 เป็นปฏิภูลนั้น ว่าไม่เป็นปฏิภูลอยู่ได้ ฯฯ
 เป็นผู้วางเฉย มีสติ มีสัมปชัญญะ ในอารมณ์
 ที่เป็นปฏิภูลนั้นอยู่ได้" ดังนี้. ก็ภาวะนี้
 ท่านเรียกว่า อริยาอิทธิ เพราะเกิดแก่
 พระอริยบุคคลทั้งหลาย ผู้บรรลุเจโตวสี
 (อานาจจิต) เท่านั้น.

เอตาย ทิ สมนฺนาคโต ชีณาสโว เป็นความจริงว่า ภิกษุผู้เป็นพระ-
 ภิกษุ ปฏิภูเล อนิฏฺเฐ วตฺตสฺสมี ชีณาสพ ผู้ประกอบพร้อมด้วยอริยาอิทธินี้

^๑ ก. อัย สหุโท น ทิสฺสติ.

^๒ ข. ป. ๓๑/๔๔๔.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เมตตากรณั วา ธาตุมนสิการั วา เมื่อกระทำการแผ่เมตตา หรือการใส่ใจ
 กโรนุโต อပ္ปฏิกุลสณณั วิหริ. ธาตุอยู่ ย่อมเป็นผู้สำคัญในวัตถุที่เป็นปฏิกุล
 อပ္ปฏิกุลเล อัญเจ วตุตฺถสมั อสุภพณั คือไม่น่าปรารถนา ว่าไม่เป็นปฏิกุล อยู่ได้.
 วา อนิจฺจนุติ มนสิการั วา กโรนุโต เมื่อกระทำการแผ่ไปว่าไม่งาม หรือการ
 ปฏิกุลสณณั วิหริ. ตถา ปฏิกุลลาปฏิกุลเลสุ ใส่ใจว่า ไม่เที่ยงอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้สำคัญใน
 ตเทว เมตตากรณั วา ธาตุมนสิการั วัตถุที่ไม่เป็นปฏิกุล คือน่าปรารถนา ว่าเป็น
 วา กโรนุโต อပ္ปฏิกุลสณณั วิหริ. ปฏิกุลอยู่ได้. อย่างนั้นเหมือนกัน เมื่อกระ-
 อပ္ปฏิกุลปฏิกุลเลสุ จ ตเทว อสุภพณั ทำการแผ่เมตตา หรือว่าการใส่ใจธาตุนั้น
 วา อนิจฺจนุติ มนสิการั วา กโรนุโต นั้นแหละอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้สำคัญในวัตถุทั้งที่
 ปฏิกุลสณณั วิหริ. จกฺขุณา รูปุ ทิสฺวา เป็นปฏิกุล ทั้งที่ไม่เป็นปฏิกุลว่า ไม่เป็น
 เนว สฺมโน โทศิตี^๑ อาทินา นเยน ปฏิกุล อยู่ได้. และเมื่อกระทำการแผ่ไปว่า
 วุตฺตํ ปน ฉพฺงฺคฺเปกฺขํ ปวตฺตยมาโน ไม่งามหรือการใส่ใจว่า ไม่เที่ยงเป็นต้นอยู่
 ปฏิกุลเล จ อပ္ปฏิกุลเล จ ตทฺภยั นั้นนั้นแหละ ก็ย่อมเป็นผู้สำคัญในวัตถุ ทั้งที่
 อภินิวชเชตฺวา อฺเปกฺขโก วิหริ. สโต ไม่เป็นปฏิกุล ทั้งที่เป็นปฏิกุล ว่าเป็นปฏิกุล
 สมฺปชาโน. ปฏิสมฺภิทายั ทิ "กถั ปฏิกุลเล อยู่ได้. อนึ่งเมื่อทำฉพฺงฺคฺเปกฺขา (ความ
 อပ္ปฏิกุลสณณั วิหริ. อนัญฺจสมั วตุตฺถสมั วางเฉยอันมีองค์ ๖) ที่ตรัสไว้โดยนัยว่า
 เมตฺตาย วา ผริ ธาตุโต วา เห็นรูปด้วยตาแล้ว ก็ไม่เป็นผู้ตั้งใจ ทั้งนี้เป็น

^๑ อญ. ฉกฺก. ๒๒/๓๑๐.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปสรรค^๑ อาทีนา นเยน อยเมว ตัน ให้เป็นไปอยู่ ละเว้นอาการทั้ง ๒ นั้น
 อตุโถ วิภตุโตติ^๒ อิติ^๓ เจโตวสิปุตตานัน (คือทั้งดีใจ ทั้งเสียใจ) ในวัตถุที่เป็นปฏิคุณ
 อริยานันเยว สมภาวโต อริยาอิตฺติ และที่ไม่เป็นปฏิคุณ ก็เชื่อว่าเป็นผู้วางเฉย มี
 วุจฺจติ. (๖) สติ มีสัมปชัญญะ อยู่ได้. จริงอยู่ท่านได้จำแนก
 ความซอมนั้นแหละ ไว้ในปฏิสัมภิทามรรคแล้ว
 โดยนัยว่า "อย่างไรเล่า ภิกษุ เชื่อว่าเป็น
 ผู้สำคัญในสิ่งที่เป็นปฏิคุณว่าไม่เป็นปฏิคุณอยู่.
 ในวัตถุที่ไม่น่าปรารถนา ภิกษุย่อมแผ่เมตตา
 ไปก็ดี น้อมเข้าไปว่าเป็นธาตุก็ดี" ดังนี้
 เป็นต้น. ความเป็นผู้สำคัญในสิ่งที่เป็นปฏิคุณ
 เป็นต้น ว่าไม่เป็นปฏิคุณอยู่ เป็นต้น ตาม
 ประการดังกล่าวมานี้ เรียกว่า อริยาอิตฺติ
 เพราะเกิดแก่พระอริยมุคคัลทั้งหลายผู้บรรลุ
 เจโตวสีเท่านั้น. (๖)

๓๗๖. ปกุชิตานัน ปน เวหาส- ๓๗๖. ส่วนฤทธิ์ มีการไปในอากาศ
 คมนาทิกกา กมฺมวิปากชาอิตฺติ นาม. ได้ เป็นต้น แห่งสัตว์ทั้งหลายมีนรก เป็นต้น

^๑ พ. ป. ๓๑/๕๔๔.

^๒ ฉ. วิภตุโต.

^๓ ฉ. อัย.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยถา "กตมา กมฺมวิปากชาอิทธิ. ชื่อว่า กัมมวิปากชาอิทธิ. เหมือนอย่าง
 สฬฺหะสั ปกฺขิณั สฬฺหะสั เทวานั ที่ท่านกล่าวไว้ว่า "กัมมวิปากชาอิทธิ เป็น
 เอกจฺจานั มนุสฺसानั เอกจฺจานั โฉน. ฤทธิ์ของนกทั้งปวง ของเทวดาทั้งปวง
 วินิปาทิกานั อัย กมฺมวิปากชาอิทธิ"ติ? ของมนุษย์บางจำพวก ของวินิปาทิกะบาง-
 เอกุถ หิ สฬฺหะสั ปกฺขิณั ฉานั วา จำพวก นี้ชื่อว่า กมฺมวิปากชาอิทธิ" ดังนี้.
 วิปลฺสสนั วา วินายเยว อากาเสน คมนั. จริงอยู่ ในบรรดาสัตว์เหล่านี้ การไปใน
 ตถา สฬฺหะสั เทวานั ปจฺมกบฺปิگانฉฺจ อากาศได้โดยเวณฺฉาน หรือวิปลฺสสนาทีเดียว
 เอกจฺจานั มนุสฺसानั. ตถา ปิยงฺกรมาตา^๑ แห่งพวกนกทั้งปวง. การไปในอากาศได้
 ยกฺขิณั อุตฺตรมาตา ปุสฺสมิตฺตา^๒ แห่งพวกเทวดาทั้งปวง และแห่งมนุษย์บาง
 ฐมฺมคฺคฺตฺตาติ เอวมาทินั เอกจฺจานั จำพวกครั้งปฐมกับ ก็อย่างนั้นเหมือนกัน.
 วินิปาทิกานั อากาเสน คมนั การไปในอากาศได้ แห่งพวกวินิปาทิกะ
 กมฺมวิปากชาอิทธิติ. (๑) บางจำพวก เป็นต้นอย่างนี้ว่า นางปิยงฺกร-
 มาตายักฺษิณิ นางอุตฺตรมาตายักฺษิณิ
 นางปุสฺสมิตฺตายักฺษิณิ นางฐมฺมคฺคฺตฺตายักฺษิณิ
 ก็อย่างนั้นเหมือนกัน จัดเป็นกัมมวิปากชา-
 อิทธิ. (๑)

^๑ ชุ. ป. ๓๑/๖๐๐.

^๒ ม. ปิยงฺกรมาตา.

^๓ ฉ. ผุสฺสมิตฺตา.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๗๖. จุกวตฺติอาทิน เวทาส- ๓๗๖. ส่วนฤทธิ์ มีการไปในอากาศ
 กมนาทิกา ปน ปุณฺณวโต อิทฺติ นาม. ได้เป็นต้น แห่งบุคคลผู้มีบุญทั้งหลาย
 ยถา "กตมา ปุณฺณวโต อิทฺติ. ราชา มีพระเจ้าจักรพรรดิเป็นต้น ชื่อว่า ปุณฺณวโต
 จุกวตฺติ เวทาส กจฺฉติ สหฺติ อิทฺติ. เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า
 จตุรงฺคินิยา เสนาย อนุตฺมโส อสฺสพฺนุชโค- "ฤทธิ์ของบุคคลผู้มีบุญ เป็นไฉน? พระเจ้า-
 พนฺธปริเส อุปาทาย. โชติกสฺส กหปติสฺส จักรพรรดิ เสด็จไปในอากาศได้พร้อมทั้ง
 ปุณฺณวโต อิทฺติ. ชฎิสฺส กหปติสฺส กองทัพ ๔ เหล่า โดยที่สุกจับตั้งแต่คนเลี้ยง
 ปุณฺณวโต อิทฺติ. โฆสกสฺส^๑ กหปติสฺส ม้า คนเลี้ยงโค. ฤทธิ์ของโชติกกฤหบดี
 ปุณฺณวโต อิทฺติ. เมณฑกสฺส กหปติสฺส ก็ชื่อว่า ปุณฺณวโต อิทฺติ. ฤทธิ์ของชฎิล-
 ปุณฺณวโต อิทฺติ. ปณฺจนฺน มหาปุณฺณานํ กฤหบดี ก็ชื่อว่า ปุณฺณวโต อิทฺติ. ฤทธิ์ของ
 ปุณฺณวโต อิทฺติ^๒ สงฺเขปโต ปน โฆสกกฤหบดี ก็ชื่อว่า ปุณฺณวโต อิทฺติ. ฤทธิ์
 ปริปากํ กเต ปุณฺณสมฺภาเร อิชฺฉณกวิเสโส ของเมณฑกกฤหบดี ก็ชื่อว่า ปุณฺณวโต อิทฺติ.
 ปุณฺณวโต อิทฺติ. ฤทธิ์ของบุคคลผู้มีบุญมาก ๕ คน ชื่อว่า
 ปุณฺณวโต อิทฺติ" ดังนี้. แต่ว่าโดยสังเขป
 คุณวิเศษที่สำเร็จในเพราะบุญสมภาร ที่ถึง
 ความสุขงาม ชื่อว่า ปุณฺณวโต อิทฺติ.

^๑ ฉ. โขสิทฺตส.

^๒ ข. ป. ๓๑/๖๐๐.

เอกถ จ โชติกสฺส^๑ คหปติสฺส ก็ในบรรดาบุคคลเหล่านี้ สำหรับ
 ปจวี ภินฺทิตฺวา มณีปาสาโท อฏฺฐหิ. โชติกคถุหตี ฤทธินี้ คือ ปราสาทแก้ว และ
 จตุสกุจฺฉิ จ กปฺปรุกฺขชาติ อยมสฺส ตันกัลปพฤกษ์ ๖๔ ตัน ชำแรกแผ่นดินขึ้นมา
 ปุณฺณวโต อธิธิ. ขฺยฺลิกสฺส^๒ อสีติหตุโธ ตั้งอยู่ ชื่อว่า เป็นปุณฺณวโต อธิธิ ของท่าน
 สุวณฺณปพฺพโต นิพฺพตฺติ. โฆสฺกสฺส^๒ ผู้นี้. สำหรับ ขฺยฺลิกคถุหตี ก็มีภูเขาทองสูง
 สตฺตกุจฺฉาเนสฺส มารณคฺถาย อุปกุกฺกเม ๘๐ ศอก บังเกิด (ชื่อว่า เป็นปุณฺณวโต อธิธิ
 กเตปิ อโรคาโว ปุณฺณวโต อธิธิ. ของท่านผู้นี้). สำหรับ โฆสฺกคถุหตี ก็มี
เมณฑกสฺส^๓ เอกกสิมตฺเต^๔ ปเทเส ภาวะที่หาความเจ็บป่วยมิได้ แม้เมื่อผู้อื่นทำ
 สตฺตรตนมยำนํ เมณฑกานํ ปาตุภาโว ความพยายามเพื่อให้ตาย ในสถานที่ ๑ แห่ง
 ปุณฺณวโต อธิธิ. ปณฺจ มหาปุณฺณา นาม จัดเป็นปุณฺณวโต อธิธิ. สำหรับ เมณฑก-
 เมณฑกเสฏฺฐี, ตสฺส ภริยา จนฺทปทุมสิริ, คถุหตี ก็มีความปรากฏแห่งเกาะที่สำเร็จ
 ปุคฺโต ธนุชยเสฏฺฐี, สุณิสสา สุมฺนเทวี, ด้วยแก้ว ๑ ประการ ในสถานที่ชั่วที่ได้ไถ
 ทาโส ปุณฺโณ นามาติ. เตสฺส เสฏฺฐิสฺส ไร่ร้อยเดียว จัดเป็นปุณฺณวโต อธิธิ. ชื่อว่า
 สีสุนหาตสฺส อากาสํ อุลโลกนกาเล บุคคลผู้มีบุญมาก ๕ คน ได้แก่เมณฑกเศรษฐี,
 อทฺตเตรสโกฏฺฐสฺสหฺสฺसानิ อากาสโต นางจันทปทุมสิริ ผู้เป็นภริยาของท่านเศรษฐี

^๑ ธรรมปทฎฺฐกถา. ๘/๑๖๒.

^๒ ฉ. โขลิตสฺส.

^๓ ธรรมปทฎฺฐกถา. ๗/๒๔, วิ. มหา. ๕/๑๑๒.

^๔ ฉ. เอกกสิมตฺเต.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

รุตตสาสินี ปุเรนุติ. ภริยาย
 นาฬโกทนมตุมปิ คเหตุวา สกลชมุพทีป-
 วาสীগะ ปริวิสมานาย ภตุต น ชียติ.
 ปุตตสัส สหสฺสตุตวิกิ คเหตุวา
 สกลชมุพทีปวาสীগานมุปี เทนุตสัส
 กหาปณา น ชียนุติ, สฺนิสาย เอกิ
 วิหิตุมพ คเหตุวา สกลชมุพทีปวาสีนมุปี
 ภาชยมานาย ธณฺณ น ชียติ. ทาสสฺส
 เอเคน นงฺคเลน กสโต อิตฺ สตุต
 อิตฺ สตุตาทิ จุทฺทส มคฺคา โทนุติ.
 อัย เนสํ ปุณฺณวโต อิทฺธิ. (๘)

นั้น, ฌณฺชยเศรชฺชียุผู้เป็นบุตร, นางสมนเทวี
 ผู้เป็นสะใภ้, ทาสชื่อปุนณะ ดังนี้. ในบุคคล
 ทั้ง ๕ นั้น ในคราวที่ท่านเศรชฺชียุผู้รดหัวอยู่
 แหงนคูอากาศ ฉางข้าว ๑๒,๕๐๐ ฉาง
 ก็เต็มด้วยข้าวสาลีแดงจากอากาศ. เมื่อ
 ภริยาถือเอาข้าวสุก แม้เพียงเท่านั้นเดียว
 เลี้ยงชาวชมุพทวิปทั้งสิ้นอยู่ ข้าวก็ไม่รู้จัก
 สิ้น. เมื่อบุตรถือเอาเงิน ๑,๐๐๐
 กหาปณะ ทำทานแม้แก่ชาวชมุพทวิปทั้งสิ้นอยู่
 กหาปณะก็ไม่รู้จักสิ้น, เมื่อสะใภ้ถือเอา
 ข้าวเปลือกคุมพะเดียว แจกแก่ชาวชมุพทวิป
 ทั้งสิ้นอยู่ ข้าวเปลือกก็ไม่รู้จักสิ้น. เมื่อทาส
 ใช้ไถคันเดียวไถไป ก็เกิดเป็น ๑๔ รอย-
 ทาง คือ ทางคานนี้ ๗ รอยทาง ทางคานนี้
 อีก ๗ รอยทาง. นี้จัดเป็นปุณฺณวโต อิทฺธิ
 ของบุคคลเหล่านั้น. (๘)

๓๗๘. วิชฺชาธราทีนํ เวทาส-
 คมนาทิกา ปน วิชฺชามยาอฺทิธิ. ยถา
 "กตมา วิชฺชามยาอฺทิธิ. วิชฺชาธรา

๓๗๘. ส่วนฤทธิ์ มีการไปในอากาศ
 ได้เป็นต้น แห่งบุคคลทั้งหลายมีพวกวิทยากร
 เป็นต้น ชื่อว่า วิชฺชามยาอฺทิธิ. เหมือนอย่าง

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิชชํ ปริชปีตวา^๑ เวทาสํ กจฺจนฺติ.
 อากาเส อุนฺตลิกฺเข หตฺถิมฺปิ หสฺเสนฺติ
 ฯเปฯ วิวิธมฺปิ เสนาพฺยุหํ หสฺเสนฺตี^๒
 (๘)

ที่ท่านกล่าวไว้ว่า "วิชชามยาอิทธิ เป็น-
 โฉน. พวกวิทยากรทั้งหลายย่อมร้ายวิชา
 แล้วไปในอากาศได้. ย่อมทำให้ปรากฏเป็น
 ช้างบ้าง ฯลฯ ย่อมทำให้ปรากฏเป็นกระบวน
 ทักษะอย่างต่าง ๆ กันบ้าง ในอากาศ
 กลางทาว" ดังนี้. (๘)

๓๗๙. เตน เตน ปน สมฺมาปโยเคน
 ตสฺส ตสฺส กมฺมสฺส อิชฺฉนํ ตตฺถ ตตฺถ
สมฺมาปโยคปจฺจยา อิชฺฉนฺนฺจเน อิทธิ.
 ยถาท "เนกขมฺเมเน กามจฺจนฺตสฺส
 ปทานฺนุโจ อิชฺฉตีติ ตตฺถ ตตฺถ
 สมฺมาปโยคปจฺจยา อิชฺฉนฺนฺจเน อิทธิ
 ฯเปฯ อรหตฺตมคฺเคน สพฺเพสํ กิเลสํ
 ปทานฺนุโจ อิชฺฉตีติ ตตฺถ ตตฺถ
 สมฺมาปโยคปจฺจยา อิชฺฉนฺนฺจเน อิทธิ^๒
 เอตฺถ จ ปฏิปตฺติสงฺฆาตสฺสเสว

๓๗๙. ส่วน ความสำเร็จการงาน
 นั้น ๆ เพราะความประกอบชอบนั้น ๆ
 ชื่อว่า ฤทธิ์ โดยความหมายว่า สำเร็จ
เพราะความประกอบชอบในกิจนั้น ๆ เป็น
ปัจจัย. เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า
 "ด้วยเนกขัมมะ ย่อมสำเร็จผล คือการละ
 กามฉันท์ได้ เพราะเหตุนี้ ผลสำเร็จ คือ
 การละกามฉันท์ได้ จึงชื่อว่า ตตฺถ ตตฺถ
 สมฺมาปโยคปจฺจยา อิชฺฉนฺนฺจเน อิทธิ ฯลฯ
 ด้วยอรหัตมรรค ย่อมสำเร็จผล คือการละ

^๑ ฉ. ปริชปีตวา, ม. ปริชปเปตวา.
^๒ ขุ. ป. ๓๑/๖๐๑.

คุณประมวลพงษ์ นาคะประสิทธิ์
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมุมาปโยคสุส ที่ปนวเสน ปุริมปาฬิสทิสาว
 ปาฬิ อากตา. อฏฺจกถายํ ปน
 สกฏฺพฺยฺหาทิกฺรณวเสน ยงฺกิณฺจิ สิปปกมฺมํ
 ยงฺกิณฺจิ เวชชกมฺมํ ทิณฺณํ เวทานํ
 อุกฺกทณฺณํ ทิณฺณํ ปิฏฺกานํ อุกฺกทณฺณํ อนฺตมโส
 กสนวปนาทินิ อูปาทาย ตํ ตํ กมฺมํ
 กตฺวา นิพฺพตฺตวิเสโส ตตฺถ ตตฺถ
 สมุมาปโยคปจฺจยา อิชฺฌณฺญฺเจน อิทฺธิติ
 อากตา. (๑๐)

กิเลสทั้งปวงได้ เพราะเหตุนี้ ผลสำเร็จ
 คือการละกิเลสทั้งปวงได้ จึงชื่อว่า ตตฺถ
 ตตฺถ สมุมาปโยคปจฺจยา อิทฺธิ" ดังนี้.
 ก็พระบาลีที่มาในนิเทศแห่งฤทธิ์ที่ ๑๐ นี้
 เป็นเหมือนพระบาลีนิเทศแห่งฤทธิ์ข้อก่อน ๆ
 นั้นทีเดียว โดยเกี่ยวกับเป็นคำแสดงความ
 ประกอบชอบที่นับว่า เป็นการปฏิบัติตนเอง.
 ทว่ามาในอรรถกถาว่า ความ(สามารถ)
 พิเศษที่บังเกิด เพราะได้กระทำการงาน
 นั้น ๆ โดยเกี่ยวกับการจัดกระบวนทัพ มี
 กระบวนทัพแบบรูปเกวียนเป็นต้น ศิลปกรรม
 อย่างใดอย่างหนึ่ง เวชกรรมอย่างใด
 อย่างหนึ่ง การเรียนไตรเพท การเรียน
 พระไตรปิฎก โดยต่ำสุดตั้งแต่การงาน
 มีการไถนา การทวนข้าวเป็นต้นไป ชื่อว่า
 ตตฺถ ตตฺถ สมุมาปโยคปจฺจยา อิชฺฌณฺญฺเจน
 อิทฺธิ. (๑๐)

อิตฺติ อิมาสฺ ทสฺส อิทฺธิสฺส ในบรรดาฤทธิ์ ๑๐ อย่างดังกล่าว
 อิทฺธิวิธายาคิ อิมสฺมี ปเท อธิญฺจานา- มานี้ เฉพาะอธิษฐานาธิธิเท่านั้น ที่มาใน

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิมรรค บ.พ. ๕-๑๑

อิทธิเยว อากตา. อิมสมิ บทว่า อิทธิวิธาย (เพื่ออิทธิวิธะ - การ-
 ปนตฺเถ วิกุพฺพนาอิทธิมนมยาอิทธิโย^๑ แสดงฤทธิ์)นี้. ก็ในความชื่อนี้ วิกุพฺพนาอิทธิ
 อิจฺฉิตฺตพฺพาเอว. และมนมยาอิทธิ ก็จำปรารภนาทีเดียว.

๓๘๐. <u>อิทธิวิธายาติ</u>	อิทธิ-	๓๘๐. คำว่า <u>เพื่ออิทธิวิธะ</u> คือเพื่อ
โกฏฺฐาสาय, อิทธิวิกฺปาย	วา. <u>จิตฺต</u>	ฤทธิ์ส่วนหนึ่ง หรือเพื่อฤทธิ์แบบหนึ่ง. คำว่า
<u>อภินิหฺรติ</u> <u>อภินินฺนาเมตฺติ</u>	โส วิกฺขุ	<u>ย่อมโน้มจิตไป</u> คือทำให้โน้มไป ความว่า
วุตฺตปฺปการวเสน ตสมิ	จิตฺเต	ภิกษุ นั้น เมื่อจิตคือฉานที่เป็นบาทแห่งภิกษุญา
อภิญญาปาทกชฺฌาเน ชาเต	อิทธิวิธายิ-	นั้น เกิดแล้ว ด้วยสามารถแห่งประการที่ได้
คมตฺถาย ปริกมฺมจิตฺต	อภินิหฺรติ	กล่าวแล้ว ก็ย่อมโน้มภริกรรมจิตไป, คือ
กสิณารมฺมณโต อปเนตฺวา	อิทธิวิธายิมฺขิ	พรากเสียจากอารมณ์คือกสิณ ส่งไปเฉพาะ-
เปเสติ. <u>อภินินฺนาเมตฺติ</u>	อิธิคนฺตพฺพ	หน้าแห่งอิทธิวิธะ เพื่อประโยชน์แก่การ
อิทธิโปณิ อิทธิปฺพการิ	กโรติ. <u>โสติ</u>	บรรลุอิทธิวิธญาณ. คำว่า <u>ทำให้โน้มไป</u> คือ
โส เอว กตจิตฺตาทินิหาโร	วิกฺขุ.	ทำให้โอนไปสู่ฤทธิ์ที่พึงบรรลุ ให้เงื่อมไป
<u>อเนกวิหิตนฺติ</u> อเนกวิธิ นานปฺปการกิ.		สู่ฤทธิ์ที่พึงบรรลุ. คำว่า ภิกษุ นั้น ได้แก่
<u>อิทธิวิธนฺติ</u> อิทธิโกฏฺฐาสิ. <u>ปจฺจนฺโกตฺติ</u>		ภิกษุผู้ได้ทำการโน้มจิตไปอย่างนี้ นั้น. บท
ปจฺจนฺภาวติ, ผุสฺติ สจฺฉิกโรติ ปาปฺณาตฺติ		ว่า <u>อเนกวิหิต</u> แปลว่า หลายอย่าง คือมี
อตุโถ. อิทานิสฺส อเนกวิหิตภาว		ประการต่าง ๆ. คำว่า (ย่อมไ้รับ)
ทสฺเสนฺโต "เอโกปิ หุตฺวา"ติ อาทิมาท.		<u>อิทธิวิธะ</u> คือฤทธิ์ส่วนหนึ่ง. บทว่า <u>ปจฺจนฺโกติ</u>

^๑ ฉ. วิกุพฺพนามมนมยาอิทธิโย.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ เอโกปี หุตฺวาติ อิทฺธิกรณโต แก่เป็น ปจฺจนฺนาวติ (แปลว่า ย่อมได้รับ),
 ปุพฺเพ^๑ ปกฺติยา เอโกปี หุตฺวา. ได้แก่ ย่อมสัมผัส ย่อมกระทำให้แจ้ง ความ
พฺพธา โทตีติ พฺหุํ สนฺติเก จงฺกมิตฺกาโม ว่า ย่อมบรรลุ. บัดนี้ เมื่อทรงประสงค์แสดง
 ภาวที่อิทธิวิธะนั้น มีหลายอย่าง จึงตรัสว่า
 ปุจฺฉิตฺกาโม หุตฺวา สตมฺปิ สหสฺสมฺปิ "แม้เป็นคนเดียว ก็แปลงเป็นหลายคนได้"
 โหติ. กถิ ปนายเมว โหติ. อิทฺธิยา ดังนี้เป็นต้น. ในคํานั้น คำว่า แม้เป็น
 จตฺสฺโส ญฺมิโย จตฺตาโร ปาธา อฏฺฐ คนเดียว ความว่า แม้เป็นคนเดียวตามปกติ
 ปทานิ โสฬส จ มุสฺตานิ สมฺปาเทตฺวา ก่อนการแสดงฤทธิ์. คำว่า ก็แปลงเป็น
 ณาณน อธิฏฺฐหนฺโต. หลายคนได้ ความว่า เป็นผู้ใคร่จะจงกรม
 ก็ดี ใคร่จะทำการสาธยายก็ดี ใคร่จะถาม
 ปัญหาที่ดี ในที่ใกล้ภิกษุหลายรูป ก็แปลง
 (ตน) เป็น ๑๐๐ คนบ้าง ๑,๐๐๐ คนบ้าง.
 ถ้ามว่า ก็ภิกษุรูปนี้ ย่อมเป็น(หลายคน)
 อย่างนี้ได้อย่างไร. ตอบว่า ภิกษุ เมื่อทำ
 ญฺมิ ๔ บาท ๔ บท ๘ และมูล ๑๖ แห่งฤทธิ์
 ให้สำเร็จ อธิษฐานด้วยญาณ ก็ย่อมเป็น
 อย่างนี้ได้.

^๑ ฉ. ปุพฺเพ.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๘๑. จตุตถ จตฺสฺสโ ภุมิโยติ
 จตุตทาริ ฌานานิ เวทิตพฺพานิ.
 วุตฺตเณหฺตํ ฌมฺมเสนาปตฺตินา "อิทฺธิยา
 กตฺมา จตฺสฺสโ ภุมิโย ? วิเวกชฺฌุมิ
 ปจฺมชฺฌานํ. ปิตฺติสฺสชฺฌุมิ หุคฺคิยชฺฌานํ.
 อูเบกฺกชาสฺสชฺฌุมิ หุคฺคิยชฺฌานํ.
 อหุทฺทชฺมสฺสชฺฌุมิ จตฺตฺตชฺฌานํ. อิทฺธิยา
 อิมา จตฺสฺสโ ภุมิโย อิทฺธิลาภาย
 อิทฺธิปฏฺฐิลาภาย อิทฺธิวิกุพฺพนตฺตาย
 อิทฺธิวิสฺวิตฺตาย อิทฺธิวสิตฺตาย อิทฺธิเวสฺสารชฺชํ
 สํวตฺตฺตฺนฺตํ^๑ "ติ? เอตฺถ จ ปุริมาณิ ตีณิ
 ฌานานิ ยสฺมา ปิตฺติผรเณน จ สฺสชฺมรเณน
 จ สฺสชฺสณฺณจ ลหุสฺสณฺณจ โอบกฺกมิตฺวา
 ลหุทฺทชฺมมณฺณกาโย หุทฺทวา^๒ อิทฺธิ
 ปาปฺณาติ, ตสฺมา อิมินา ปรียาเยน
 อิทฺธิลาภาย สํวตฺตฺนฺโต สมฺภารภุมิโยติ
 เวทิตพฺพานิ. จตฺตฺถํ ปน อิทฺธิลาภาย
 ปกฺคิภุมิเยว.

๓๘๑. ในคำว่า ภุมิ ๔ เป็นต้นนั้น
 พึงทราบว่ ฌาน ๔ ชื่อว่า ภุมิ ๔. ข้อนี้
 ก็สมจริง ตามที่ท่านพระธรรมเสนาบดีกล่าว
 ไว้ว่า "ภุมิ ๔ แห่งฤทธิ์เป็นไฉน ? ได้แก่
 ปฐมฌานซึ่งเป็นวิเวกชฺฌุมิ (ภุมิที่เกิดแต่
 วิเวก). หุคฺคิยฌานซึ่งเป็นปิตฺติสฺสชฺฌุมิ (ภุมิมีปิตฺติ
 และสุข). หุคฺคิยฌานซึ่งเป็นอุเบกกาชฺชชฺฌุมิ
 (ภุมิที่มีอุเบกกาอยู่เป็นสุข). จตฺตฺตฌานซึ่ง
 เป็นอหุทฺทชฺมสฺสชฺฌุมิ (ภุมิที่ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข).
 ภุมิ ๔ แห่งฤทธิ์เหล่านี้ ย่อมเป็นไปพร้อม
 เพื่อการได้ฤทธิ์ เพื่อการได้บ่อย ๆ ซึ่งฤทธิ์
 เพื่อการกระทำฤทธิ์ได้เป็นต่าง ๆ เพื่อการ
 ประสบอันสงส์ต่าง ๆ กันแห่งฤทธิ์ เพื่อ
 ความเป็นวสีแห่งฤทธิ์ เพื่อความแก้แค้น
 แห่งฤทธิ์"ดังนี้. อนึ่งในบรรดาฌานเหล่านี้
 เพราะเหตุที่พระโยคีก้าวลงสู่สุขสันตยา และ
 ลหุสฺสณฺญาได้ เพราะความแผ่ไปแห่งปิตฺติ และ
 เพราะความแผ่ไปแห่งสุข เป็นผู้มีกายเบา

^๑ ข. ป. ๓๑/๕๔๔.
^๒ ฉ. อัย ปาโร น ทิสฺสติ.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อ่อน ควรแก่การงานแล้วก็บรรลุฤทธิ์ได้, ฉะนั้น จึงพึงทราบว่าฉาน ๓ ข้างต้น เป็นสัมภารภูมิ เพราะเป็นไปเพื่อการได้ ฤทธิ์ โดยปริยายนี้. ส่วนฉานที่ ๔ เป็น ปกติภูมิ เพื่อการได้ฤทธิ์แน่เทียว.

๓๘๒. จตุตทาโร ปาทาติ จตุตทาโร
อิทธิปาทา เวทิตพฺพา. วุตฺตญฺเฑทํ
"อิทธิยา กตฺเม จตุตทาโร ปาทา. อิธ
ภิกฺขุ ฉนฺทสมฺมาธิปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ
อิทธิปาทํ ภาเวติ. วิริยจิตฺตวิมฺบสาสมฺมาธิ-
ปธานสงฺขารสมฺมุนาคตํ อิทธิปาทํ ภาเวติ.
อิทธิยา อิมฺเ จตุตทาโร ปาทา
อิทธิลาภาย ฯเปฯ อิทธิเวสสารชฺชทาย
สํวตฺตุนตี"ติ. เอตฺถ จ ฉนฺทเหตุโก
ฉนฺทาธิโก वा สฺมาธิ ฉนฺทสมฺมาธิ.
กตฺตुकฺกมฺยตาฉนฺทํ อธิปตี กริตฺวา
ปฏิลฺลทฺตสมฺมาธิสฺเสตํ อธิวจฺนํ. ปธานญฺจ
สงฺขารา ปธานสงฺขารา. จตฺตูกิจฺจสาธกสฺส

๓๘๒. พึงทราบว่าอิทธิบาท ๔ ชื่อว่า บาท ๔. ข้อนี้ก็สมจริงดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "บาท ๔ แห่งฤทธิ์เป็นไฉน. ภิกษุในพระศาสนา ย่อมเจริญอิทธิบาท อันถึงพร้อมด้วยฉันทสมาธิ และปธานสังขาร. ย่อมเจริญอิทธิบาท อันถึงพร้อมด้วยวิริยสมาธิ และปธานสังขาร. ย่อมเจริญอิทธิบาท อันถึงพร้อมด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร ย่อมเจริญอิทธิบาท อันถึงพร้อมด้วยวิม้งสมาธิและปธานสังขาร. บาท ๔ แห่งฤทธิ์เหล่านี้ ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อการได้ฤทธิ์ ฯลฯ เพื่อความแก่กล้าแห่งฤทธิ์" ดังนี้. ก็ในพระบาลีนี้ สมาธิที่มีฉันทะเป็นเหตุ หรือ

๑ พุ. ป. ๓๑/๕๘๘.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิมรรค บ.พ. ๔-๑๑

สมมุปปธานวิริยสุเสถติ อธิวจนฺ. ว่ามีฉันทะยัง ชื่อว่า ฉันทสมาธิ. คำว่า
 สมุทธานุคคณฺติ ฉนฺทสมาธินา จ ปธาน- ฉันทสมาธินี้ เป็นชื่อเรียกสมาธิที่ได้มา
 สงฺขารเรหิ จ อุเปตฺติ. อธิธิปาหนฺติ เพราะกระทำกัตถกัมมตาฉันทะ (ฉันทะคือ
 นิปฺผลฺลิตฺติปริยาเยน วา อธิชฺฌนญฺเจน ความต้องการจะทำ) ให้เป็นใหญ่. สังขาร
 อธิธิ^๑ อธิชฺฌนฺติ เอตาย สุตฺตา อธิธา ที่เป็นประธาน ชื่อว่า ปธานสังขาร. คำว่า
 วุทฺธา อุกฺกัสมฺคตา โหนฺตฺติ อิมินา วา ปธานสังขารนี้ เป็นชื่อเรียกความเพียร
 ปริยาเยน อธิธิติ สงฺขิ คตํนํ คือสัมปธาน ที่ให้สำเร็จกิจ ๔. คำว่า
 อภิญญาจิตฺตสมฺปยุตฺตํ ฉนฺทสมาธิปธาน- ถึงพร้อม คือเข้าถึงแล้วด้วยฉันทสมาธิและ
 สงฺขารานํ อธิญฺจานญฺเจน ปาหนฺตํ ปธานสังขาร. คำว่า อธิธิบาท ความว่า
 เสสฺสจิตฺตเจตฺตสิกราสินฺนํ อตุโถ. กองแห่งจิตและเจตสิกที่เหลือ อันเป็นบาท
 วุตฺตเณหฺติ "อธิธิปาโทติ ตถาภูตฺสฺส โดยความหมายว่า เป็นที่ตั้งแห่งฉันทสมาธิ
 เวทนาภุชฺชโร ฯเปฯ วิญฺญาณภุชฺชโร"^๒ และปธานสังขาร อันสัมปยุตกับอภิญญาจิต
 ซึ่งถึงความนับว่าเป็นอธิธิ โดยความหมาย
 ว่าสำเร็จโดยปริยาย (อธิบาย)ว่าบังเกิด
 หรือโดยปริยายนี้ว่า เป็นเหตุให้สัตว์
 ทั้งหลายเจริญ คือเป็นผู้รุ่งเรือง งอกงาม
 ถึงความสูงส่ง. ข้อนี้ก็สมจริงดังที่ตรัสไว้ว่า
 "คำว่า อธิธิบาท ได้แก่เวทนาชั้นธ ๗๗

^๑ ฉ. อัย ปาโล. น. ทิสฺสติ.

^๒ อภ. วิ. ๓๕/๒๔๔.

วิญญาณชั้นนี้ ของบุคคลผู้เป็นอย่างนั้น"
ดังนี้.

อถวา ปชชเต อเนนาติ ปาโท.
ปาปณียตีติ อตุโถ. อิติยา ปาโท
อิติยาโท. จนนทาทินเมต อธิวงน.
ยถาท "จนนท์ เจ ภิกขเว ภิกขุ นิสฺสาย
ลภติ สมามิ, ลภติ จิตฺตสฺเสกฺกุกตฺ,
อโย วุจฺจติ จนนทสมามิ. โส อนุปฺปนฺนํ
ปาปกานํ ฯเปฯ ปทหติ, อิเม วุจฺจติ
ปธานสงฺขารา. อิติ อยญจ จนนโท อยญจ
จนนทสมามิ อิเม จ ปธานสงฺขารา, อโย
วุจฺจติ ภิกขเว จนนทสมามิปธานสงฺขาร-
สมนฺนาคโต อิติยาโท"ติ? เอว
เสสิทฺธิปาเทสุปิ อตุโถ เวทิตฺพุโพ.

อีกนัยหนึ่ง ชื่อว่าบาท เพราะอรรถ
ว่า เป็นเหตุที่บุคคลย่อมาถึง. ความว่า เป็น
เหตุที่บุคคลย่อมบรรลุ. บาทแห่งอิทธิ(ความ
สำเร็จ) ชื่อว่าอิทธิบาท. คำว่า อิทธิบาทนี้
เป็นชื่อเรียกกรรมทั้งหลาย มีฉันทะเป็นต้น.
เหมือนอย่างที่เราได้ไว้ว่า "กุศลกรรมทั้งหลาย
ถ้าหากภิกษุอาศัยฉันทะแล้วได้สมาธิ, ได้
เอกัคตาแห่งจิตไซ้, สมาธินี้เรียกว่า
ฉันทสมาธิ. ภิกษุนี้ย่อมาทำฉันทะให้เกิด
ฯลฯ ย่อมยากขึ้น เพื่อความเกิดขึ้นไม่ได้
แห่งอกุศลกรรมทั้งหลายอันชั่วช้า ที่ยัง
ไม่เกิดขึ้น ฯลฯ, สังขาร (ความเพียร)
เหล่านี้ เรียกว่าปธานสังขาร. ฉันทะนี้ด้วย
ฉันทสมาธินี้ด้วย ปธานสังขารเหล่านี้ด้วย
ดังกล่าวมานี้, กุศลกรรมทั้งหลาย นี้เรียกว่า

วิสุทธิมรรค ม.ท. ๔-๑๑

๑ ส. มทว. ๑๔/๓๔๕.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อธิธิบาท ที่ถึงพร้อมด้วยฉันทสมาธิและ
 ปธานสังขาร" ดังนี้. แม้ในอธิธิบาทที่เหลือ
 บัณฑิตก็พึงทราบความ ตามนัยดังกล่าวมานี้
 เกิด.

๓๘๓. อฏฺฐ ปทานิ ฉนฺทา ทีนึ
 อฏฺฐ ปทานิ เวทิตพฺพานิ. วุตฺตญฺเฑหฺติ
 "อธิธิยา กตมานิ อฏฺฐ ปทานิ. ฉนฺท
 เจ ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภฺติ สมาธิ, ลภฺติ
 จิตฺตสฺเสกฺกคฺคํ, ฉนฺโท น สมาธิ,
 สมาธิ น ฉนฺโท. อญฺโณ ฉนฺโท. อญฺโณ
 สมาธิ. วิริยํ เจ ภิกฺขุ... จิตฺตํ เจ
 ภิกฺขุ... วิมฺสํ เจ ภิกฺขุ นิสฺสาย ลภฺติ
 สมาธิ, ลภฺติ จิตฺตสฺเสกฺกคฺคํ. วิมฺสา น
 สมาธิ, สมาธิ น วิมฺสา. อญฺญา
 วิมฺสา. อญฺโณ สมาธิ. อธิธิยา อิมานิ
 อฏฺฐ ปทานิ อธิธิลาภาย ๆเปฯ
 อธิธิเวสสารชฺชชย สํวตฺตุนฺตี"ติ? เอกุถ หิ
 อธิธิ อุกฺปฺปาเหตุกมุยตาฉนฺโท สมาธินา

๓๘๓. พึงทราบว่า บท ๘ มีฉันทะ
 เป็นต้น ชื่อว่า บท ๘. ข้อนี้สมจริง ดังที่
 ท่านกล่าวไว้ว่า "บท ๘ แห่งฤทธิ์เป็นใจน .
 ถ้าหากว่าภิกษุ อาศัยฉันทะ แล้วได้สมาธิ,
 ได้เอกกตาแห่งจิตไซ้ร, ฉันทะมิใช่สมาธิ,
 สมาธิก็มิใช่ฉันทะ. ฉันทะเป็นอย่างหนึ่ง.
 สมาธิก็เป็นอย่างหนึ่ง. ถ้าหากภิกษุอาศัย
 วิริยะ... ถ้าหากภิกษุอาศัยจิต... ถ้าหาก
 ภิกษุอาศัยวิมัสสาแล้วได้สมาธิ, ได้เอกกตา
 แห่งจิตไซ้ร. วิมัสสามีใช่สมาธิ, สมาธิก็
 มิใช่วิมัสสา. วิมัสสาเป็นอย่างหนึ่ง. สมาธิ
 ก็เป็นอย่างหนึ่ง. บท ๘ แห่งฤทธิ์เหล่านี้
 ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อการได้มาซึ่งฤทธิ์ ๆลฯ
 เพื่อความแก้แค้นแห่งฤทธิ์" ดังนี้. ก็ใน

๑ ขุ. ป. ๓๑/๕๕๐.

เอกโต นิยุตโตว อิทธิสากาย สัตตคติ.
ตถา วิริยาทโย. ตสฺมา อิมานิ อฏฺฐ
ปทานิ วุตฺตานิตี เวทิตพฺพานิ.

พระบาลีนี้ ฉันทะคือความต้องการที่จะทำ
ฤทธิ์ให้เกิดขึ้น ซึ่งประกอบพร้อมกันกับสมาธิ
นั้นเที่ยว ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อการได้ฤทธิ์.
ธรรมทั้งหลายมีวิริยะเป็นต้น ก็อย่างนั้น
เหมือนกัน. เพราะฉะนั้น จึงพึงทราบว่
ท่านเรียกบท ๘ (มีบทว่าฉันทะไม่ใช่สมาธิ
เป็นต้น) เหล่านี้ ว่าบท ๘.

๓๘๔. โสฬส มุลานีตี โสฬสท
อากาเรหิ อเนญชตา จิตฺตสฺส เวทิตพฺพา.
วุตฺตญฺเฑหตี "อิทธิยา กติ มุลานิ. โสฬส
มุลานิ อโนนตี^๑ จิตฺตํ โกสชฺเชน^๒ น
อฺธิชฺชตี อานเนชฺช^๓, อนุนนตี^๓ จิตฺตํ
อุทฺทจฺเจน^๔ น อฺธิชฺชตี อานเนชฺช^๓,
อนภินตี จิตฺตํ ราเคน^๕ น อฺธิชฺชตี

๓๘๔. พึงทราบว่า ภาวะที่จิตไม่
หวั่นไหว โดยอาการ ๑๖ ชื่อว่ามุล ๑๖.
ข้อนี้ก็สมจริงดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า "ฤทธิ์มีมูล
เท่าไร. มีมูล ๑๖ คือจิตที่ไม่ห่อหุ้มลง
(ไม่ย่อห่อหุ้ม). ชื่อว่าอานเนชชะ เพราะ
อรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะโกสชชะ, จิต
ที่ไม่ยึดขึ้น (ไม่ฟุ้งซ่าน) ชื่อว่าอานเนชชะ

^๑ อ. ม. อโนนตี.

^๒ ฉ. โกสชฺเช.

^๓ อ. ม. อนุนนตี.

^๔ ฉ. อุทฺทจฺเจ.

^๕ ฉ. ราเค.

อาเนญชี่, อนุปนตฺ^๑ จิตฺตํ พุยาปาเทน^๒ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะ
 น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, อนิสฺสิตฺ จิตฺตํ อุตฺถัจจะ, จิตฺตํไม่โอบรัด ชื่อว่าอาเนญชะ
 ทิฏฺฐิจิยา น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, อปฺปฏิพฺพตฺ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะราคะ,
 จิตฺตํ ฉนฺทราเคน น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, จิตฺตํไม่เหยียดออก ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะ
 วิปฺปมฺมุตฺตํ จิตฺตํ กามราเคน น อธิชิตฺติ อรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะพยาบาท, จิต
 อาเนญชี่, วิสํยุตฺตํ จิตฺตํ กิเลสเสน น ิตฺตํไม่อาศัย ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะอรรถว่า
 อธิชิตฺติ อาเนญชี่, วิมริยาทิกตํ จิตฺตํ ไม่หวั่นไหวเพราะทริฐิ, จิตฺตํไม่ติดพัน ชื่อว่า
 กิเลสมริยาเทน น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, อาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหว
 เอกตฺตคตฺตํ จิตฺตํ นานตฺตกิลเสเสน น เพราะฉันทราคะ, จิตฺตํหลุดพัน ชื่อว่า
 อธิชิตฺติ อาเนญชี่, สทฺธาย ปริกฺคหิตฺ อาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหว
 จิตฺตํ อสฺสทฺธิเยน น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, เพราะกามราคะ, จิตฺตํว่างเว้น ชื่อว่า
 วีริเยน ปริกฺคหิตฺ จิตฺตํ โกสฺซุเชน น อาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหว
 อธิชิตฺติ อาเนญชี่, สติยา ปริกฺคหิตฺ เพราะกิลเลส, จิตฺตํกระทำให้ไม่มีเขตแดน
 จิตฺตํ ปมาเทน น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่น-
 สมารินา ปริกฺคหิตฺ จิตฺตํ อุตฺถจฺเจน ไหวเพราะเขตแดนคือกิลเลส, จิตฺตํเข้าถึง
 น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, ปญฺญาเยน ปริกฺคหิตฺ ความมีอารมณ์เดียว ชื่อว่าอาเนญชะ
 จิตฺตํ อวิชฺชาย น อธิชิตฺติ อาเนญชี่, เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะกิลเลสอัน
 โอบาสคตฺ จิตฺตํ อวิชฺชนฺธกาเรน น มีสภาวะต่าง ๆ, จิตฺตํที่ศรัทธาครอบครอง

^๑ ฉ. อนุปนตฺ.

^๒ ฉ. พุยาปาเท.

อิมชิตี อาเนญชี่, อิติยา อิมานี แล้ว ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะอรรถว่า
 โสฬส มุลานี อิติลาภาย ฯ เปฯ ไม่หวั่นไหว เพราะความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา,
 อิติเวสารชชาย ส่วคตุนตี"ติ? จิตที่วิริยะครอบครองแล้ว ชื่อว่าอาเนญชะ
 เพราะอรรถว่าไม่หวั่นไหวเพราะโกศลชชะ,
 จิตที่สติครอบครองแล้ว ชื่อว่าอาเนญชะ
 เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหวเพราะความ
 ประมาท, จิตที่สมาธิครอบครองแล้ว ชื่อว่า
 อาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่นไหว
 เพราะอุทัจจะ, จิตที่ปัญญาครอบครองแล้ว
 ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่น-
 ไหวเพราะอวิชา, จิตที่ถึงความสว่างแล้ว
 ชื่อว่าอาเนญชะ เพราะอรรถว่า ไม่หวั่น-
 ไหวเพราะความมืด คืออวิชา, มูล ๑๖
 แห่งฤทธิเหล่านี้ ย่อมเป็นไปพร้อมเพื่อการ
 ใ้ฤทธิ ฯลฯ เพื่อความแก่กล้าแห่งฤทธิ"
 คัจฉนี้.

กามณจ เอส อตุโถ เอวี่ ก็ความซึ้งนี้ เป็นอันสำเร็จแล้ว แม้
 สมาหิตเต จิตฺเตติอาทินาปิ สิทธิเยว. ด้วยคำว่า เอวี่ สมาหิตเต จิตฺเต (ครั้งเมื่อ

^๑ พ. ป. ๓๑/๕๕๐.

ปจฺมชฺฌานาทีนํ ปน อธิธิยา ภูมิปาทปทมูล-
ภาวทสฺสนตฺถํ ปุน วุตฺโต. ปุริโม จ
สฺสฺสฺส อากตฺนโย. อัยํ ปฏิสมุภิตายํ.
อิตฺติ อุกฺขตฺถ อสมฺโมทตฺถมฺปิ ปุน วุตฺโต.

จิตตั้งมั่นอย่างนี้แล้ว) ตั้งนี้เป็นต้น ก็จริง.
ถึงกระนั้น ท่านก็กล่าวความหมายแห่ง
ปฐมฌานเป็นต้นไว้อีก เพื่อแสดงความเป็น
ภูมิ บาท บท และมูล แห่งฤทธิ์. ก็นัยก่อน
เป็นนัยที่มาในพระสูตรทั้งหลาย. นัยนี้เป็น
นัยที่มาในปกรณ์ปฏิสัมภิทามรรค. เพราะ
เหตุดังกล่าวมานี้ ท่านจึงกล่าวไว้อีก แม้
เพื่อความไม่หลงในนัยทั้ง ๒.

๓๘๕. ฉาณณ อธิฏฺฐนฺโตติ สุวายํ
เจเต^๑ อธิธิยา ภูมิปาทปทมูลญฺเต
ธมฺเม สมฺปาเทตฺวา อภิญฺญาปาทกชฺฌานํ
สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย สฺเจ สตํ อิจฺฉติ
"สตํ โหมิ สตํ โหมิ"ติ ปริกมฺมํ กตฺวา
ปุน อภิญฺญาปาทกชฺฌานํ สมาปชฺชิตฺวา
วุฏฺฐาย อธิฏฺฐาติ, อธิฏฺฐานจิตฺเตน
สฺเหว สตํ โหติ. สทสฺสาทีสุปี เอเสว
นโย. สฺเจ เอวํ น อิชฺฉติ ปุน ปริกมฺมํ
กตฺวา ทุติยมฺปิ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย

๓๘๕. คำว่า อธิษฐานด้วยญาณ
ความว่า ก็พระโยคีผู้นั้น ยังธรรมทั้งหลาย
อันเป็นภูมิ บาท บท และมูลแห่งฤทธิ์เหล่านี้
ให้ถึงพร้อมแล้ว ก็เข้าฌานที่เป็นบาทแห่ง
อภิญญาแล้วออก ถ้าหากต้องการเป็น ๑๐๐
คน ก็กระทำบริกรรมว่า "ขอเราจงเป็น
๑๐๐ คนเถิด ขอเราจงเป็น ๑๐๐ คนเถิด"
ตั้งนี้ เข้าฌานที่เป็นบาทแห่งอภิญญาอีกครั้ง
ออกแล้วจึงอธิษฐาน, ก็จะ(กลายเป็น)
๑๐๐ คน พร้อมกับจิตที่อธิษฐานนั้นเดียว.

^๑ ฉ. สุวายเมเต.

อริฎฐาตพพ์. สยุตตฎฐกถายั หิ แม้นใน(การเป็น) ๑,๐๐๐ คนเป็นต้น ก็มีนัย
 "เอกวาริ ทวิวาริ สสมาปชชิตุ วฏฐิตี"ติ นี้แหละ.. ถ้าหากว่า จะสำเร็จโดยประการ
 วุตติ. ตตถ ปาทกชฎานจิตติ อย่างนี้มีได้ไซ้ไร เธอก็พึงกระทำบริกรรม
 นิमितตารมณั. ปริกมมจิตตานิ อีกครั้ง เข้าจานที่เป็นบาทแห่งอภิญญา แล้ว
 สตารมณานิ วา สหสสารมณานิ วา, ออกมาอธิษฐานแม้เป็นครั้งที่ ๒. จริงอยู่
 ตานิ จ โช วณฺณวเสน, โน ปณฺณตติวเสน. ในอรรถกถาสังยุตนิกาย กล่าวไว้ว่า "การ
 อธิฎฐานจิตตมปิ ตเถว สตารมณั วา ที่จะเข้าหนึ่งวาระ สองวาระ ก็ควร" ดังนี้.
 สหสสารมณั วา. ตั ปุพเพ วุตติ ในการอธิษฐานนั้น จานจิตที่เป็นบาท มีนิमित
 อปฺปนาจิตตมิว โคตรฎฐอนนฺตริ เอกเมว เป็นอารมณ์. บริกรรมจิตมีคน ๑๐๐ คนเป็น
 อปฺปชชติ รูปาวจรจตตถชฎานิกิ. อารมณ์บ้าง มีคน ๑,๐๐๐ คนเป็นอารมณ์
 บ้าง, ก็อารมณ์เหล่านั้นแล ย่อมปรากฏโดย
 เกี่ยวกับเป็นรูปพรรณ, มิใช่โดยเกี่ยวกับ
 เป็นบัญญัติ. แม้อธิษฐานจิตก็มีคนร้อยคนเป็น
 อารมณ์บ้าง มีคนพันคนเป็นอารมณ์บ้าง
 อย่างนั้นเหมือนกัน. อธิษฐานจิตนั้นเกิดขึ้น
 เป็นขณะเดียวเท่านั้น ในลำดับแห่ง
 โคตรฎฐจิตเช่นเดียวกับอัปฺปนาจิต ที่ได้กล่าว
 ในตอนต้น เป็นจิตชั้นรูปาวจรจตตถจาน.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓๘๖. ยมปี ๗^๑ ปฏิสมภิตาย วุตตัม
 "ปกติยา เอโก พุกั อวชชติ สติ
 วา สหสส์ วา สตสหสส์ วา, อวชชิตวา
 ณาณณ อธิฏฐาติ 'พุกโก โหมี'ติ,
 พุกโก โหติ, ยถา อายสฺมา
จุลฺปนฺนโก"^๒ ตตฺราปิ อวชชตีติ
 ปริกมฺมวเสเนว วุตตัม. อวชชิตวา
ณาณณ อธิฏฐาตีติ อภินฺนาณวเสน
 วุตตัม. ตสฺมา พุกั อวชชติ, ตโต
 เตสฺม^๓ ปริกมฺมจิตฺตานัน อวसान
 สฺมาปชชติ, สฺมาปตฺติโต วุฏฺฐิตฺวา ปุ
 พุกโก โหมีติ อวชชิตวา ตโต ปรี
 ปวตฺตานัน ติณฺณ จตฺตุนัน วา ปุพฺพภาคจิตฺตานัน
 อนนฺตฺรา อูปฺปนฺเนน สฺนฺนิฏฺฐาปนวเสน
 อธิฏฺฐานนฺติ ลหฺตฺนาเมน เอเกเนว
 อภินฺนาณวเสน อธิฏฐาตีติ เอวเมตฺถ
 อตฺถโก ทฏฺฐพฺโพ.

๓๘๖. ก็คำที่ท่านพระสารีบุตรเถระ
 กล่าวไว้ในปฏิสมภิตามรรคว่า "ภิกษุเป็น
 คนเดียว ตามปกติ ก็นึกให้เป็นหลายคน ก็
 นึกให้เป็น ๑๐๐ คนบ้าง ๑,๐๐๐ คนบ้าง
 ๑๐๐,๐๐๐ คนบ้าง, ครั้นนึกแล้วก็อธิษฐาน
 ด้วยญาณว่า 'ขอเราจงเป็นหลายคนเถิด'
 ดังนี้ ก็จะ(กลายเป็น)หลายคนได้ เหมือน
 อย่างท่านจุลปนฺนโก ฉะนั้น" ดังนี้ แม้ใด.
 แม้ในปฏิสมภิตามรรคนั้น บทว่า อวชชติ
 (นึก) ท่านกล่าวไว้โดยเกี่ยวกับเป็นปริกรรม
 นั้นเอง. คำว่า ครั้นนึกแล้ว ก็อธิษฐานด้วย
ญาณ ท่านกล่าวไว้โดยเกี่ยวกับเป็นอภิญา
 ญาณ. เพราะฉะนั้น ในปาฐะปฏิสมภิตา
 มรรคนั้น บัณฑิตพึงเห็นอรรถาธิบาย อย่างนี้
 ว่า ภิกษุยอมนึกให้เป็นหลายคน, ต่อจากนั้น
 ในที่สุดแห่งปริกรรมจิตเหล่านั้น ก็เข้า
 สมบัติ, ออกจากสมบัติแล้ว ก็นึกว่า ขอ

^๑ ฉ. หิ-สทโท น ทิสฺสตี.

^๒ ชุ. ป. ๓๑/๕๕๒, ฉ. จุพฺปนฺนโก.

^๓ ฉ. เตสมฺปิ.

เราจงเป็นหลายคนเกิด ตั้งนี้สักครั้งหนึ่ง แล้วจึงอธิษฐานด้วยอภิญญาญาณ อันมีขณะเดียวเท่านั้น อันเกิดขึ้นในลำดับแห่งจิต อันเป็นส่วนเบื้องต้น ที่เป็นไปถัดไปจากการนี้กัน ๓ หรือ ๔ ขณะ อันได้ชื่อว่า อธิษฐาน ก็โดยเกี่ยวกับเป็นการทำให้สำเร็จได้ตั้งนี้เกิด.

ยี่ ปน วุตติ "ยถา อายุสมา
จุลปนุถโก"ติ, ตี พุทธาภาวสุส
 ภายสกุขิตสสนตติ วุตติ. ตี ปน วตตนา
 ที่เปตพพิ. เต กิร เทว ภาตโร
 ปนเถ ชาตตคา ปนถกาคิ นามิ ลภิสฺ.
 เตสิ เชฏฺโฐ มหาปนุถโก, โส
 ปพพิชิตฺวา สท ปฏิสมฺภิทาหิ อรหตฺติ
 ปาปฺณิ. อรทา หุตฺวา จุลปนุถกํ
 ปพพาเชตฺวา :

ส่วนคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า "เหมือน
 อย่างท่านจุลปนุถก" ตั้งนี้ใด, ท่านกล่าว
 คำนั้นไว้ เพื่อแสดงกายลักขี (เรื่องที่เป็น
 ประจักษ์พยาน) แห่งความทำให้เป็นหลาย
 คนได้. ก็คำนั้นพึงแสดงได้ด้วยเรื่อง.
 มีเรื่องว่า พี่น้อง ๒ คนนั้นได้ชื่อว่า ปันถก
 เพราะเกิดที่ทางเดิน. ท่านทั้ง ๒ นั้น ท่าน
 ผู้เป็นพี่ ชื่อว่ามหาปันถก, ท่านเขวชแล้วก็ได้
 บรรลุพระอรหัต พร้อมทั้งปฏิสัมภิตาญาณ
 ๕ ทั้งหลาย. พอเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ให้
 (น้องชายชื่อว่า)จุลปันถกบวช แล้วได้มอบ
 กาดานี้(เพื่อให้ท่อง)ว่า :

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปทุม^๑ ยถา โกกนท^๒ สุกนธ^๓
 ปาโต สียา ผลุลมวีกนธ^๓
 องกีรสี ปสฺส วิโรจมานัน
 คปนุตมาทิจจมิวตฺลิกฺเขติ^๓

ขอท่านจงชมพระอังคีรสเจ้า
 ผู้ทรงมีกลิ่นหอม ผู้เป็นจุด
 พระอาทิตย์ ที่ส่องแสงอยู่ใน
 กลางทาว เหมือนอย่าง
 ดอกปทุมโกกนุท ที่บาน
 แต่เข้าก็ยังไม่หมดกลิ่น รุ่ง-
 เรืองอยู่ฉะนั้นเถิด.

อิมิ คานมาทาสี. โส ตํ จคฺคฺหิ มาเสหิ
 ปคฺคณิ กาคฺคิ นาสกฺขิ. อถ นํ เถโร
 "อภพฺโพ ตฺวํ สาสเน"ติ วิหารโต นีหริ.
 ตสฺมี จ กาลเ เถโร ภตฺตฺตฺเทสโก
 โหติ. ชีวโก เถโร อุปสงฺกมิตฺวา "เสว
 ฆนฺเต ฆควตา สทุธิ ปณฺจ ภิกฺขุสฺตานิ
 คเหตุวา อุมหากิ เกเห ภิกฺขิ
 กณฺหธา"ติ อาท. เถโรปิ "จเปตฺวา
 จุลลปนฺธกิ เสสานัน อธิวาเสมี"ติ
 อธิวาเสสิ.

พระจุลบันถกนั้น ใช้เวลา ๔ เดือน ก็ไม่อาจ
 ทำคานานั้นให้คล่องแคล่วได้. เมื่อเป็น
 เช่นนั้น พระเถระ(ผู้พี่ชาย) จึงกล่าวว่า
 "เธอเป็นคนอากัฟในพระศาสนา" ตั้งนี้แล้ว
 ก็ขับเธอออกไปจากวิหาร. ก็ในเวลานั้น
 พระเถระเป็นภักตฺตฺเทสก์. หมอชีวกได้เข้า
 ไปหาพระเถระกล่าว(นิมนต์)ว่า "ท่าน-
 ผู้เจริญ พຽຽນนี้ท่านจงพาภิกษุจำนวน ๕๐๐
 พร้อมทั้งพระผู้มีพระภาค รับประทานที่เรือน
 ของข้าพเจ้าเถิด" ตั้งนี้. ฝ่ายพระเถระ

^๑ ฉ. ปทุม.

^๒ ก. โกกนุท.

^๓ อง. ปญจก. ๒๒/๒๖๖.

ก็ยอมรับ(นิมนต์) กล่าวว่า "อาตมา รับ
นิมนต์สำหรับพระภิกษุที่เหลือ ยกเว้นพระ-
จุลบันดก" ดังนี้.

จุลลปนุถโก ทวารโกฏฐเก จตุวา
โรทติ. ภควา ทิพพจกขุณา ทิสฺวา ตั
อุปลงฺกมิตฺวา "กสฺมา โรทสี"ติ อาท.
โส ตั ปวตฺติ อัจฉิ. ภควา "น
สชฺฌายี กาคู อสฺสโกนุโต มม สาสเน
อภพฺโพ นาม โทติ, มา โสจิ ภิกฺขุ"ติ
ตั พาทายี กเหตุวา วิหาริ ปวิสิตฺวา
อิทฺธิยา^๑ ปิโลติกขณฺ्ह อภินิมฺมิตฺวา
อทาสี "หนฺท ภิกฺขุ อิมิ ปริมชฺชนุโต
'รโชทรณฺ รโชทรณฺ'ติ ปุนปฺปุนิ
สชฺฌายี กโรที"ติ. ตสฺส ตถา กโรโต
ตั กภาพณฺ्ह อโหสิ. โส "สุปริสฺสุทฺธิ
วตฺถิ, นตฺถตฺถ ทโโส, อตฺถภาวสฺส
ปนายี โทโส"ติ สณฺ्ह ปฏฺฐิตฺวา
ปณฺจสุ ขนฺธเสสุ ฌานฺนิ โอบทาเรตฺวา

พระจุลบันดก (ไป) ยืนร้องให้อยู่ที่
ขุมประตู่. พระผู้มีพระภาคทรงเห็นด้วย
ทิพยจักขุ จึงเสด็จเข้าไปหาเธอ ครั้นถาม
ว่า "เพราะเหตุไร เธอจึงร้องไห้". พระ
จุลบันดกนั้นจึงกราบทูลเล่าความเป็นไปนั้น.
พระผู้มีพระภาคตรัสว่า "ผู้ที่ไม่อาจสาธยาย
(ท่องคาถา)ได้ หาชื่อว่าเป็นคนอาภัพใน
ศาสนาของเราไม่ อย่าได้เสร์้าโศกไปเลย
นะภิกษุ" ดังนี้ ทรงจับเธอที่แขน เสด็จเข้า
ไปยังวิหาร แล้วทรงใช้พระฤทธิ์เนรมิต
ผ้าผืนหนึ่งมอบให้ไป ตรัสว่า "เอาเถิด
ภิกษุ เธอจงลูบผ้าผืนนี้ กระทำการสาธยาย
ไปว่า 'รโชทรณฺ รโชทรณฺ (ผ้าเช็ดธุลี
ผ้าเช็ดธุลี)' ดังนี้อยู่แล้ว ๆ เล่า ๆ เกิด"
ดังนี้. เมื่อเธอกระทำไปตามนั้น ผ้านั้นก็เกิด

^๑ ฉ. อิทธิยา.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วสุทิมภควค. ม.พ. ๔-๑๒

วิปัสสน์   วฑฺฒเตตฺวา   อนุโลมโต   มีสีคำ. พระจุลบันถกนั้น ได้ความสำคัญว่า
 โคตรภุสมีบี   ปาเปสี.   อถสฺส   ภควา   "ผ้าสะอาดก็ ห้ามโทษในผ้านี้ไม่, ก็โทษ
 โภภาสกาธา   อภาสี :   (คือความที่เกิดมีสีคำ)   นี้   เป็นโทษของ
 อตฺถาพ"   ดังนี้   แล้วก็หยั่งญาณลงในชั้น ๕
 เจริญวิปัสสนาทำให้ถึงที่ไกลแห่งอนุโลมและ
 โคตรภุ.   ลำดับนั้น   พระผู้มีพระภาคได้ตรัส
 โภภาสกาธาแก่เธอว่า :

"ราโค รโช น จ ปน เรณู วุจฺจติ
 รากสฺเสตฺติ อธิวจันฺ รโชติ
 เอตฺติ รชฺชํ วิปฺปชฺหิตฺวา ปณฺหิตา
 วิหฺรณฺติ เต วิคฺตรชฺชสฺส^๑ สาสเน.

โทโส ฯเปฯ

โมโท รโช น จ ปน เรณู วุจฺจติ
 โมหสฺเสตฺติ อธิวจันฺ รโชติ

"รากะ เรียกว่าธูลี ก็แต่ว่า
 หาเรียกละเองว่า ธูลีไม่ คำว่า
 ธูลีนี้ เป็นชื่อเรียกรากะ บุคคล
 ทั้งหลายเหล่านั้น เพราะละธูลี
 นี้ได้แล้ว ย่อมเป็นบัณฑิตอยู่ใน
 ศาสนา ของพระผู้ปราศจากธูลี.

โทสะ ฯลฯ

โมหะ เรียกว่าธูลี ก็แต่ว่า
 หาเรียกละเองว่าธูลีไม่ คำว่า

^๑ ม. วิคฺตรชฺชสฺส.

เอต รช วิปชหิตวา ปณติตา
วิทรนติ เต วิคตฺรชสฺส สาสเน"ติ"

ฐลี" เป็นชื่อเรียกโมหะ บุคคล
ทั้งหลายเหล่านั้น เพราะละฐลี
นี้ได้แล้ว ย่อมเป็นบัณฑิตอยู่ใน
ในศาสนา ของพระผู้ปราศจาก
ฐลี" ดังนี้.

ตสฺส คาถาปริโยसानะ จตุ-
ปฏิสัมภิตา^๒ ฉฬภิญญาปริวารา
โลกุตตรธมฺมา หตฺถกตาว อเหสิ.

เมื่อสิ้นสุดคาถา โลกุตตรธรรม ๘ อัน
มีปฏิสัมภิตา ๔ และอภิญญา ๖ เป็นปริวาร
ก็เป็นอันอยู่ในกำมือ ของท่านพระจุลปันถก
นั้นแล้ว.

สตฺถา หุตฺยทิวเส ชีวกสฺส เคหิ
อกมาสิ สหฺติ ภิกฺขุสฺสเมเน. อถ
ทกฺขิโณทกาวसानะ ยาคฺญา ทิยฺยมานาย
หตฺถณ ปุตฺตํ ปิหฺติ. ชีวโก "กิ ภาณเต"ติ
ปุจฺฉิ. "วิหาเร เอโก ภิกฺขุ อตฺถิ"ติ.
โส ปุริสึ เปเสสิ "คจฺฉ อญฺญิ คเหตุวา
สิมฺมิ เอหิ"ติ. วิหารโต นิภฺชนฺเต
ปน ภกฺวติ

ในวันที่ ๒ พระศาสดาได้เสด็จไปยัง
เรือนของหมอชีวก พร้อมกับภิกษุสงฆ์.
ครั้งนั้น เมื่อหมอชีวกจะถวายยา ในคราว
สิ้นสุด(การหลัง)น้ำทักษิโณทก ก็ทรงใช้
พระหัตถ์ปิดบาตรเสีย. หมอชีวกทูลถามว่า
"เพราะเหตุไรหรือ พระเจ้าข้า". ตรัส
ตอบว่า "ยังมีภิกษุอีกรูปหนึ่งในวิหาร".
หมอชีวกนั้นจึงส่งบุรุษผู้หนึ่งไป ค้ำยกล่าวว่า

^๑ พ. มหา. ๒๔/๖๒๔.

^๒ ก. จตุสมภิตา.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

"เธอจงไปรับพระองค์เจ้ามาเร็ว". ก็เมื่อ
พระผู้มีพระภาคเสด็จออกไปจากวิหาร

สหัสสกุชตคตุมตตานัน

นิมิตตวาน ปนตโก

นีสึทึ อมพวเน รุมเม

ยาว กาลปปเวทนาตี?

พระจุลบันถก ก็ได้เนรมิตตน
ขึ้น ๑,๐๐๐ ส่วน นั่งอยู่ในสวน-
อัมพวันอันน่ารื่นรมย์ จนกระทั่ง
ถึงคราวที่เขาบอกกาล (แห่ง-
ภัก).

อต โส ปุริโส คนตุวา กาสาเวหิ
เอกปชโชติ อารามิ ทิสฺวา อากนตุวา
"ภิกขุหิ ภริโต ฆนเต อาราโม,
นาหิ ชานามิ กตโม โส อโยโย"ติ อาท.
ตโต นั ภควา อาท "คจฺฉ ยิ ปจฺฉมิ
ปัสสตี, ตั จีวรกณฺเณ กเหตุวา 'สตฺถา
ตั อามนฺเตตี'ติ วตุวา อานเหตี"ติ.
โส คนตุวา^๒ เถรสฺเสว จีวรกณฺเณ
อทุกฺคเหสี. ตาวเทว สพฺเพ^๓ นิมิตฺตา

ครั้งนั้น บุรุษคนนั้นไปถึง เห็นอาราม
ที่สว่างไสว เป็นอันเดียวกันด้วยผ้ากาสาจะ
จึงกลับมากกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ อารามเต็มไปด้วยพระภิกษุ, ข้า-
พระองค์ไม่ทราบว่าคุณเจ้านั้นคือรูปไหน
พระเจ้าข้า". เพราะเหตุนั้น พระผู้มี-
พระภาคจึงรับสั่งกะเขาว่า "เธอจงไป
(อีกครั้ง) เห็นภิกษุรูปใดเป็นคนแรก, ก็จับ
ภิกษุรูปนั้นที่ชายจีวร กล่าวว่า 'พระศาสดา

^๑ ขุ. เถร. ๒๖/๓๕๒.

^๒ ฉ. โส ตั คนตุวา.

^๓ ฉ. สพฺเพปี.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อนฺตรธายีสํ. เถโร "คจฺฉ ทฺวนุ"ติ ตํ
อฺยุโยเชตฺวา มฺขโธวนาทิสํริทฺจจํ
นิฏฺฐาเปตฺวา ปจฺมตฺริ คณฺตฺวา ปณฺณตฺตาสเน
นิสํทิตฺ. อิทํ สนฺธาย วุคฺคํ "ยถายสฺมา
จฺลฺลปนฺนโก"ติ.

รับสั่งเรียกหาท่าน' แล้วนำมาเถิด". บุรุษ
ผู้นั้นไปถึงแล้ว ก็ได้จับที่ชายจีวรของพระ-
เถระนั้นเที่ยว. ทันใดนั้นเที่ยว ภิกษุทุกรูป
ที่ท่านเนรมิตขึ้น ก็ได้อันตรธานไป.
พระเถระส่งเขาไปว่า "ท่านจงไปเถอะ"
ดังนี้แล้ว ก็ทำสรีริกมีลางหน้าเป็นต้นให้
เสร็จ ไปถึงก่อนหน้า(บุรุษคนนั้น) แล้วนั่ง
ลงบนอาสนะที่เขาเตรียมไว้ให้. คำว่า
"เหมือนอย่างท่านจูลบันถก ฉะนั้น" ท่าน-
พระสารีบุตรเถระกล่าวหมายเอาพระเถระ
รูปนี้.

ตฺตฺร เย เต พุทฺธิ นิมิตฺตา เต
อนฺนิยเมตฺวา นิมิตฺตตฺตา อิทฺธิมิตฺตา
สทิสาว โทนฺตฺติ. จานนิตฺตฺชาทิสฺส วา
ภาสิตฺตฺตฺถุทฺธิภาวาทิสฺส วา ยํ ยํ อิทฺธิมา
กโรตฺติ, ตํ ตเทว กโรนฺตฺติ. สเจ ปน
นानาวณฺเณ กาทฺตฺกาโม โทตฺติ, เกจฺ
ปจฺมวเย, เกจฺ มชฺฌิมวเย, เกจฺ
ปจฺจิมวเย, ตถา ทิสฺสเกสฺส,

ในเรื่องนั้น ภิกษุจำนวนมากที่ท่าน
เนรมิตขึ้น เหล่านั้นใด ภิกษุเหล่านั้นก็ย่อม
เป็นผู้เหมือนกันกับ ท่านพระจูลบันถกผู้มีฤทธิ์
เพราะท่านเนรมิตโดยมิได้กำหนด (ให้ต่าง
กัน)ไว้. ท่านผู้มีฤทธิ์ กระทำอาการใด ๆ
ในบรรดาอิริยาบถใหญ่ ๆ มี ยืน นั่ง เป็นต้น
ก็ดี ในบรรดาอิริยาบถย่อย ๆ มี พุค นั่งเฉย
 เป็นต้นก็ดี, ภิกษุที่ท่านเนรมิต ก็ย่อมทำ

วสุทธมรรค ป.พ. ๕-๑๒

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุปถัมภ์คุณเท, มุณเฑ, มีสัสกเกเส, อากาณัน ๑ นั้นแหละ. แต่ถ้าหากว่า ท่าน
 อุปถัมภ์คุณจิวเร, ปณตูกจิวเร, เป็นผู้ต้องการ จะทำให้มีรูปพรรณแตกต่างกัน
 ปทภาณธมมกถาสรรณณปณพจุนปณหวิสุ- กัน, ก็เป็นผู้ต้องการจะทำให้บางพวก เป็น
 สขุชนปจนจิวรสัพพนาโทนาทีนิ กโรนเต พวกปฐมวัย, บางพวก เป็นพวกมัชฌิมวัย,
 อปเรปี วา นานุปการเก กาคูกาโม บางพวก เป็นพวกปัจฉิมวัย, โดยนัยเกี่ยว
 โทติ, เตน ปาทกชฌานโต วุญจาย กันนั้น ให้เป็นพวกมีผมยาว, ให้โล้นครึ่ง-
 เอตุตกา ภิกขุ ปจมวยา โทนตุตติอาทีนา หนึ่ง, โล้น, ให้มีผมแซม, ให้มีจิวรแดง
 นเยน ปริกมมัม กตุวา ปุน สมาสขุชิตูวา ครึ่งหนึ่ง, ให้มีจิวรเหลือง, ให้ทำกิจ
 วุญจาย อธิฏฐาตัพพี. อธิฏฐานจิตเตน ทั้งหลายมีภทภาณะ (สวดบาลี) ธรรมกถา
 สทุธิ อิจฺฉิตฺติจฺฉิตฺตูปการาเยว โทนตุตติ. (กล่าวธรรม) สรรณญูชะ (สวดพระสูตร
 เอส นโย พุทธาปี หุตฺวา เอโก เป็นต้นโดยมีทำนอง) ถามปัญหา แก้ปัญหา
 โทติตติอาทีสุ. ระบบมาตร เย็บและชักจิวรเป็นต้น, หรือ
 ให้มีประการต่าง ๆ แม้อย่างอื่น, ท่านผู้มี
 ฤทธิ์นั้น ก็พึงออกจากฌานที่เป็นบาท กระทำ
 บริกรรมโดยนัยว่า ขอภิกษุจำนวนเท่านี้จง
 เป็นพวกปฐมวัยเถิด ดังนี้เป็นต้น เข้าฌาน
 อีกครั้ง ออกแล้วก็อธิษฐาน. ก็ย่อมเกิดเป็น
 บุคคลที่มีทุกประการ ที่ผู้มีฤทธิ์ปรารธนา
 พร้อมกับจิตที่อธิษฐานนั้นเทียว. ในชื่อว่า

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

แม้เป็นหลายคน ก็แปลงเป็นคนเดียวได้
เป็นต้น ก็มีดังนี้.

อัย ปน วิเสโส. อิมินา ภิกขุณา
เอวํ พุทฺธาวํ นิมนฺนิตฺวา ปุน "เอโก
หุตฺวา จงฺกมิตฺตํสามิ, สชฺฌายํ กริตฺตํสามิ,
ปณฺทํ ปุจฺฉิตฺตํสามิ"ติ จินฺตเตตฺวา วา "อัย
วิหาโร . อปฺปภิกฺขุโก, สเจ เกจิ
อากมิตฺตํสนฺติ 'กุโธ อิมเ อุตฺตกา
เอกสทิสฺสา ภิกฺขุ, อหุธา เถรสฺส เอส
อานุกาโว'ติ มํ ชานิตฺตํสนฺตี"ติ อปฺปิจฺจตาย
วา อนุตฺตราว "เอโก โหมี"ติ อิจฺฉนฺเตน
ปาทกชฺฌานํ สฺมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย "เอโก
โหมี"ติ ปริกมฺมํ กตฺวา ปุน สฺมาปชฺชิตฺวา
วุฏฺฐาย "เอโก โหมี"ติ อธิฏฺฐาตพฺพํ.
อธิฏฺฐานจิตฺเตน สหฺธิเยว เอโก โหติ.
เอวํ อกโรนฺโต ปน ยถาปริจฺฉินฺนกาล-
วเสน สยเมว เอโก โหติ.

ส่วนว่าต่อไปนี้เป็นข้อที่แปลกกัน. อัน
ภิกษุรูปนี้ กรันเนรมิตให้เป็นหลายคนอย่างนี้
แล้ว ก็คิดอีกว่า "เราจักเป็นคนเดียว แล้ว
จงกรม, ทำการสวดมนต์, ถวายบูชา"
ดังนี้ หรือคิดด้วยความมกน้อยว่า "วิหารนี้
มีภิกษุน้อยรูป ถ้าหากว่าใคร ๆ จักมา(เห็น
เข้า) คิดว่า 'ภิกษุจำนวนเท่านี้เหล่านี้ จัก
เป็นเหมือนรูปเดียวกัน(หมด) ได้แต่ไหนกัน
เล่า, ข้อนี้ต้องเป็นอานุภาพของพระเถระ
เป็นแน่แท้' ดังนี้ แล้วก็จรรู้จักเรา" ดังนี้
เมื่อปรารภว่า "เราจักเป็นคนเดียว" ใน
ระหว่างนั้นเหี่ยว ดังนี้ ก็พึงเข้าฌานที่เป็น
บาท ออกแล้วกระทำปริกรรมว่า "เราจัก
เป็นคนเดียว" แล้วเข้าฌานอีก ออกแล้วจึง
อธิษฐานว่า "ขอเราจงเป็นคนเดียวเถิด".
ก็จะกลับเป็นคนเดียว พร้อมกับจิตที่อธิษฐาน
นั่นเอง. แต่เมื่อไม่กระทำอย่างนี้ ก็จะกลับ

วิสุทธิมรรค บ.พ. ๔-๑๒

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เป็นคนเดียวได้เอง ด้วยอำนาจแห่งเวลา
ตามที่ได้กำหนดไว้.

๓๘๗. อาวิภาว ติโรภาวนฺติ เอตถ
อาวิภาว กโรติ ติโรภาว กโรตีติ
อยมตฺโต. อิทเมว หิ สนฺธาย ปฏิสมฺภิตาย
วุตฺตํ "อาวิภาวนฺติ เกนจิ อนาวญฺ โหติ
อปฏิจฺจนนํ วิวญฺ ปากญฺ. ติโรภาวนฺติ
เกนจิ อาวญฺ โหติ ปฏิจฺจนนํ. ปิหิตํ
ปฏิกฺขชิตนฺ"ติ? ตตฺตฺราญฺ อิทฺธิมา
อาวิภาว กาคุกาโม อนฺธการํ วา อาโลกํ
กโรติ, ปฏิจฺจนนํ วา วิวญฺ, อนาปาถํ
วา อาปาถํ กโรติ. กถํ ? อญฺ หิ
ยถา ปฏิจฺจนนโนปิ ทูเร จิตฺตปิ วา
ทิสฺสตี, เหว อุตฺตานํ วา ปรี วา
กาคุกาโม ปาทกฺษณานโต วุฏฺฏาย อิทฺ
อนฺธการญฺจานํ อาโลกชาติ โหตุติ วา
อิทฺ ปฏิจฺจนนํ วิวญฺ โหตุติ วา อิทฺ
อนาปาถํ อาปาถํ โหตุติ วา อาวชฺชิตฺวา

๓๘๗. ในบทว่า อาวิภาว ติโรภาว
นี้ มีความหมายนี้ว่า อาวิภาว กโรติ (ทำ
อาวิภาวะ) ติโรภาว กโรติ (ทำติโรภาวะ).
จริงอยู่ ท่านพระสารีบุตรเถระเล็งเอา
ความหมายนี้แหละ กล่าวไว้ในปฏิสมฺภิตา-
มรรคว่า "บทว่า อาวิภาว ได้แก่เป็นสิ่งที่
อะไร ๆ มิได้ขวางกัน ก็มิได้บังไว้ ได้แก่
เปิดเผย ปราบกฏ. บทว่า ติโรภาว ได้แก่
เป็นสิ่งที่อะไร ๆ ได้ขวางกันไว้ ก็บังไว้
ได้แก่ปกปิดไว้ ครอบไว้" ดังนี้. ในการ
กระทำ ๒ อย่างนั้น ท่านผู้มีฤทธิ์ผู้ต้องการ
จะทำอาวิภาวะ ย่อมทำความมืดให้เป็น
ความสว่างบ้าง, ทำสิ่งที่ถูกบังไว้ให้เปิด-
เผยบ้าง, ทำสิ่งที่ยังไม่ถึงคลอง(จักขุ)ให้
ถึงคลองบ้าง. ก็อย่างไร ? คือภิกษุผู้ใคร่
จะทำตน หรือผู้อื่นโดยประการที่แม้ว่าถูกบัง

๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๕๒.

ปริกมมัม กตุวา วุตตนเยเนว อยู่ หรือแม้ยืนอยู่ในที่ไกล เขาก็ยังเห็นได้
 อธิฏฐาติ. สท อธิฏฐานจิตฺเตน^๑ นี้ ย่อมออกจากอาณาที่เป็นบาท แล้วก็นึกทำ
 ยถาธิฏฐิตเมว โทติ. ปเร ทูเร จิตาปี บริกรรมว่า สถานที่ที่มันนี้ ของจงเป็นที่เกิด
 ปสฺสสนฺติ. สยมฺปิ ปสฺสสิตฺถกาโม ปสฺสสิ. ความสว่างขึ้นเกิดตั้งนี้บ้าง ว่า สิ่งที่ถูกบัง
 อยู่นี้ ของจงเป็นอันได้เปิดเผยเกิด ตั้งนี้บ้าง
 ว่า สิ่งที่ยังไม่ถึงคลองนี้ ของจงเป็นอันได้ถึง
 คลองเกิด ตั้งนี้บ้าง แล้วก็อธิษฐานตามนัย
 ที่ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว. ก็ย่อมเป็นตามที่ได้
 อธิษฐานไว้ พร้อมกับจิตที่อธิษฐานนั้นเทียว.
 คนอื่น แม่ว่ายืนอยู่ในที่ไกล ก็ยังมองเห็น
 (ตน) ได้. แม้นตนเองใคร่จะเห็น(ผู้อื่น)
 ก็ย่อมมองเห็นได้.

๓๘๘. เอติ ปน ปาฎิหาริยํ เกน ๓๘๘. ถาไมว่า ก็ใครเคยทำปาฎิหาริย
 กตปฺพพฺพติ ? ภควตา. ภควา ทิ ขันนี้ ? ติอบว่า พระผู้มีพระภาค. เป็น
 จุลลสุภทฺทาย นิมนฺติโต วิสฺสูกมฺมุนา^๒ ความจริงว่า พระผู้มีพระภาคผู้นั้นนาง-
 นิมนฺมิเตหิ ปณฺจหิ ญญาการสฺเตหิ จุลลสุภทฺทาทูลนิมนต์แล้ว เมื่อเสด็จจากเมือง
 สาวตฺถิโต สตฺตโยชนพฺภนฺตรํ สาเกตํ สาวตฺถิไปเมืองสาเกต ภายในระยะทาง ๑

^๑ ส. อ. ม. สท อธิฏฐานา.
^๒ ฉ. วิสฺสูกมฺมุนา, ม. วิสฺสกมฺมุนา.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

คจฺจนฺโต ยถา สาเกตนครวาสิโน โยชนํ คัวยเรื่อนยอก ๕๐๐ หลังที่ท้าววิสุทธิ-
 สาวตฺถิวาสীগะ ปสฺสนฺติ, สาวตฺถิวาสีโน กรรมเนรมิตถวาย ก็ได้ทรงอธิษฐาน
 จ สาเกตนครวาสิเก ปสฺสนฺติ, เอวํ โดยประการที่ชาวเมืองสาเกตจะมองเห็น-
 อธิฏฺฐาสี. นครมชฺฌเว^๑ โอตริตฺวา ปจฺวี ชาวเมืองสาวตฺถิได้, และชาวเมืองสาวตฺถิ
 ทฺวิธา ภินฺทิตฺวา ยาว อวีจี้ อากาสณฺจ ก็มองเห็นชาวเมืองสาเกตได้. เสด็จลง
 ทฺวิธา วิยฺหิตฺวา ยาว พุรฺหมโลกิ (จากอากาศ)ตรงกลางเมืองทีเดียว แล้ว
 ทสฺเสสิ. ทรงแยกแผ่นดิน ทำให้เห็นไปตลอดจนถึง
 อเวจี้ และทรงแหวกอากาศ ทำให้เห็นไป
 ตลอดจนถึงพรหมโลก.

เทโวโรหณณปิ จ อยมตฺโต อนึ่ง บัณฑิตพึงทำความข้อนี้ ให้แจ่ม-
 วิภาเวตฺตพฺโพ. ภควา กิร ยมกปาฏิหาริย์ แจ้ง แม้ด้วยเรื่องเสด็จลงจากเทวโลก.
 กตฺวา จตฺราสีติ ปาณสฺสสุสานิ พนฺธนา มีเรื่องว่า พระผู้มีพระภาค ครั้นทรงกระทำ
 ปโมเจตฺวา อตฺตพฺพฺธา ยมกปาฏิหาริยา- ยมกปาฏิหาริย์ ปลดเปลื้องสัตว์ ๘๔,๐๐๐
 วสาเน กุหิ คตาคิ อาวชฺชิตฺวา ออกจากกิเลสเครื่องพันนาการแล้ว ก็ทรง
 ตาวตฺสภานํ คตาคิ อทฺทส. อถเณน คำริว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายในอดีต เมื่อ
 ปาเทน ปจฺวีตลํ อุกฺกมิตฺวา ทฺติยํ สิ้นสุด(การแสดง)ยมกปาฏิหาริย์ ได้เสด็จ
 ยุกฺกนฺตรปพฺพเต ปตฺติฏฺฐเปตฺวา ปุน ไปที่ไหน ได้ทรงเห็นแล้วว่า เสด็จไปสู่ภพ
 ปุริมปาหํ อุกฺกมิตฺวา สิเนรมตฺตกํ คาวคิงส์. ลำดับนั้น จึงทรงใช้พระบาท

^๑ ฉ. นครมชฺฌเว จ..

อุกุมิตฺวา ตตฺถ ปณฺฑกมฺพลลีสลาตเล ช้างหนึ่ง เหยียบพื้นดินไว้ ทรงวางพระบาท
 วสุสึ อุปกนฺตฺวา สุนฺนิปตฺตานํ ช้างที่ ๒ บัญญาเขายุกันธร ทรงยกพระบาท
 ทสฺสทสฺสจกฺกฺวาทฺเหวตฺตานํ อาทิตฺโต ช้างแรกขึ้นเหยียบยอดเขาสีเนรุอีก ๗ ยอด-
 ปฏฺจาย อภิธมฺมกถํ อารภี. เขาสีเนรุนั้น ทรงจำพรรษาที่พระแท่น
 ภิกฺขุชาจรเวลาย นิมฺมิตฺพุทฺธ มาเปสิ. บัดหุกัมพลลีสลา แล้วทรงเริ่มอภิธรรมกถา
 โส ฐมฺมํ เทเสตี. ภควา นาคลตา- จับตั้งแต่ต้น แก่พวกเทวดาในหมื่นจักรวาล
 ทนฺตกฺกุจฺจํ ชาทิตฺวา อโนตฺตตฺตเห มุขํ ที่ประชุมกันอยู่. ในเวลาภิกษาจากรก็ทรง
 โธวิทฺวา อุตฺตรกฺกุรุสฺส ปิณฺตปาตํ คเหตฺวา สร้าง(เนรมิต)พระพุทธานเนรมิตขึ้น. พระ-
 อโนตฺตตฺตทตีเร ปริภุชฺชติ. สารีปุตฺตตฺตเถโร พุทธานเนรมิตนั้นก็แสดงธรรม(แทน). พระผู้มี
 ตตฺถ คนฺตฺวา ภควนฺตํ วนฺตติ. ภควา พระภาคทรงเกี่ยวไม้ชำระพินนาคลดา ทรง
 อชฺช เอตฺตกํ ฐมฺมํ เทเสสิ นฺติ เถรสฺส ล้างพระพักตร์ที่สระอนาคาด ทรงรับ
 นยฺมํ เทตี. เอวํ ตโย มาเส อพฺโพจฺจินฺนํ ปิณฺตปาตในหมู่ชนชาวอุตฺตรกฺกุหวิป แล้ว
 อภิธมฺมกถํ กเถสิ. ตํ สุตฺวา (เสด็จกลับมา) เสวยที่ริมสระอนาคาด.
 อสึติโกฏฺฐิเหวตฺตานํ ฐมฺมาภิสมฺโย อโหสิ. พระสารีบุตรเถระได้ไปถวายบังคมพระผู้มี-
 พระภาค ณ ที่นั้น. พระผู้มีพระภาคปรทาน
 นยฺมแก่มะเถระ ว่า วันนี้เราได้แสดงธรรม
 ไว้เท่านี้ ดังนี้. ได้ตรัสอภิธรรมกถา
 ไม่ขาดระยะตลอด ๓ เดือน โดยประการ
 ฉะนี้. ฐมฺมาภิสมฺย(การตรัสรู้ธรรม) ก็ได้

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มีแล้วแก่พวกเทวดา ๘๐ โภกวิ เพราะได้ฟัง
อภิธรรมกถานั้น.

ยมกปาฏิหาริเย สนฺนิปตฺติยาปิ พวกบริษัทตลอดที่ ๑๒ โยชน์ แม้ที่
ทฺวาทสโยชณา ปรีสา "ภควนฺตํ ปสฺสิตฺตฺวา ชุมนุมกันในวันแสดงยมกปาฏิหาริย์ ต่างคิด
กมฺิสฺสามา"ติ ขนฺธาวาริ พนฺธิตฺตฺวา ว่า "พวกเราได้เห็นพระผู้มีพระภาคแล้ว
อฏฺฐาสิ. ตํ จุลลอนาถปิณฑิกเสฏฺฐี- เท่านั้น ก็จักไป" ดังนี้ แล้วจึงผูกค้ายพัก
เยว สพฺพปจฺจเยหิ อฏฺฐาสิ. มนุสฺสา รอยอยู่. จุลลอนาถปิณฑิกเสฏฐีนั้นเที่ยว
"กฺุหิ ภควา"ติ ชานนตฺถาย อนฺนรุตฺตฺเถริ เลี้ยงคนหมื่นด้วยปัจจัยทุกอย่าง. พวกคน
ยาจิสฺสุ. เถโร อาโลกํ วทฺตฺตฺวา ทั้งหลายประสงค์จะรู้ว่า "พระผู้มีพระภาค
อทฺทส ทิปฺเพน จกฺขฺนา ตตฺถ วสฺสุปกฺคํ ประทับอยู่ที่ไหน" จึงได้ขอร้องพระอนนรุต-
ภควนฺตํ ทิสฺวา อาโรเจสิ. เถระ. พระเถระขยายอาโลกกสิณ ได้เห็น
พระผู้มีพระภาค ผู้จำพรรษาอยู่ ณ พระแท่น
บัณฑุกัมพลศิลาอัน ด้วยทิพยจักขุ ครั้นเห็น
แล้ว จึงบอกแก่คนเหล่านั้น.

เต ภควโต วุทฺถนตฺถาย คนเหล่านั้น ประสงค์ถวายบังคม
มหาโมคคัลลานตฺเถริ ยาจิสฺสุ. เถโร พระผู้มีพระภาค จึงขอร้องพระมหา-
ปรีสามชฺเฒเยว มหาปจฺวิยํ นิมนฺนุชฺชิตฺตฺวา โมคคัลลานเถระ. พระเถระจึงค้ำลงไปใน
ลีเนรฺูปพฺพตํ วินิพฺพิชฺฌิตฺตฺวา^๑ ตถาคตปาทมฺมุเล แผ่นดินใหญ่ ตรงที่ท่ามกลางบริษัทนั่นเอง

^๑ ฉ. นิพพิชฌิตฺตฺวา.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภควโต ปาเท วุฑฒาโนว อุมมุชชิตฺวา ชำแรกเขาสีเนรุ โผล่ขึ้นแทบพระบาท-
 ภควนต์ เอตทโวจ "ชมพูปวาสิโน พระตถาคต ถวายบังคมพระยุคลบาท
 ภูเต ภควโต ปาเท วุฑฒิตฺวา เลยเทียว แล้วกราบทูลความชื่อนั้น กะพระ
 ปัสสีตฺวาว คมิสฺสามาติ วฑฺฒิตฺติ. ภควา ผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 อาท "กฺหิ ปน เต โมคฺคัลลาน เอตริทฺติ ชนชาวชมพูทวีป ขอถวายบังคมพระยุคลบาท
 เชฏฺฐภาตา ธมฺมเสนาปติ"ติ. ของพระผู้มีพระภาค กล่าวว่า พวกเราได้
 "สงฺกสฺสนฺนเร ภูเต"ติ. "เย เห็นแล้วเท่านั้น ก็จักไป" ดังนี้. พระ
 โมคฺคัลลาน มํ ทฏฺฐกามา เสว ผู้มีพระภาครับสั่งถามว่า "นี่แน่ะโมคคัลลานะ
 สงฺกสฺสนฺนริ อากฺขณฺตฺ, อหิ เสว เวลานี้พระธรรมเสนาบดี ผู้พี่ชายใหญ่ของ-
 มหาปวารณาปุณฺณมาสีอุโปสถทิวเส สงฺกสฺส- เธออยู่ที่ไหน". "อยู่ที่เมืองสังกัสสะ
 นนฺนเร โอตริสฺสามิ"ติ. "สาธฺ ภูเต"ติ พระเจ้าข้า" "นี่แน่ะโมคคัลลานะ พวกคน
 เถโร ทสฺพลํ วุฑฺฒิตฺวา อากตฺมคฺเคเนว ที่ต้องการจะพบเห็นเรา ขอจงมาสู่เมือง-
 โอรุญฺห มนุสฺसानํ สนฺติกํ สมฺปาปฺณิ. สังกัสสะในวันพรุ่งนี้เถิด ในวันเพ็ญอุโปสถ
 คมนาคมนกาเลว" ยถา นํ มนุสฺสา ซึ่งเป็นวันมหาปวารณาพรุ่งนี้ เราจักหยั่งลง
 ปสฺสนฺติ, เอวํ อธิฏฺฐาสิ. อิทํ ตาเวตฺถ ที่เมืองสังกัสสะ". พระเถระทูลตอบสนอง
 มหาโมคฺคัลลานตฺเถโร อาวิภาวปาฏิหาริยํ ว่า "ดีแล้วพระเจ้าข้า" ดังนี้แล้ว ก็ถวาย-
 อกาสิ. บังคมพระทศพล ย่างลงด้วยเส้นทางที่มา
 นั้นแหละ (จน) ถึงที่พักของพวกคนทั้งหลาย.

 ฉ. จ.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ท่านได้อธิษฐานไว้โดยประการที่พวกคนทั้ง-
หลายจะมองเห็นท่านได้ ทั้งในเวลาไปและ
เวลากลับมา. พระมหาโมคคัลลานเถระ
ได้ทำอาวิภาวปาฏิหาริย์นี้ ในตอนนี่ก่อน.

โส เอว อากโต ตํ ปวตุตี   พระเถระนั้น พอกลับมาแล้วอย่างนี้
อาโรเจตฺวา "ทฺรฺนฺติ สณฺณํ อกฺตฺวา   ก็แจ้งความเป็นไปนั้น กล่าวว่ "ขอพวก-
กตปาดรสา ว นิกฺขมถา"ติ อาท.   ท่านจงอย่าทำความสำคัญว่าไกล เตรียม
ภควา สกฺกสฺส เทวณฺโณ อาโรเจสิ   ของกินไว้แต่เช้าแล้ว ก็ออกไปกันเถิด".
"มหาราช เสว มนุสฺสโลกํ กจฺจามิ"ติ.   พระผู้มีพระภาคทรงแจ้งแก่ท้าวสักกเทวราช
เทวราชา วิสฺสุกมฺมํ อาณาเปสิ "ตาท   ว่า "มหาบพิตร ตถาคตจะไปสู่โลกมนุษย์
เสว ภควา มนุสฺสโลกํ กนฺตฺกาโม,   ในวันพรุ่งนี้" ดังนี้. ท้าวเทวราชจึงตรัสสั่ง
ติสฺโส โสปาณปฺนฺติโย มาเปหิ เอกํ   พระวิสุทธิกรรมว่า "นี่แน่พ่อ พระผู้มีพระภาค
กนฺกมฺมํ, เอกํ รชตมฺมํ, เอกํ   ทรงมีความต้องการเสด็จไปสู่โลกมนุษย์ใน-
มณฺนิมยฺน"ติ. โส ตถา อกาสิ. ภควา   วันพรุ่งนี้, ขอพ่อจงสร้างบันได ๓ อย่าง
หุติยทิวเส สิเนรุมฺหฺตฺนํ จตฺวา ปฺรฺตฺติมํ   ขึ้นเถิด บันไดหนึ่งเป็นทอง, บันไดหนึ่งเป็น
โลกธาตุมํ โอลโลเกสิ. อเนกานิ   เงิน, บันไดหนึ่งเป็นแก้วมณี". พระวิสุ-
จกฺกฺวา สสทฺสทฺสฺสานิ วิวฺฆฺวานิ หุตฺวา   กรรมนั้น ได้ทำอย่างนั้นแล้ว. ในวันที่ ๒
เอกงฺกณฺมํ วิย ปกาสิสฺสุ. ยถา จ   พระผู้มีพระภาค ประทับยืนที่ยอกเขาสิเนรุ
ปฺรฺตฺติเมณ, เอวํ ปจฺจฺฉิเมณปิ อุตฺตเรณปิ   ตรวจดูโลกธาตุด้านทิศตะวันออก. หลาย

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทกุขิณณปิ สัพพ์ วิวฏฺมทฺทส. เหฏฺฐาปิ^๑ แสนจักรวาลมีอันเปิดโล่ง(ถึงกัน) ราวกะ
 ยาว อวีจี, อุปริ^๒ ยาว อกนิฏฺฐาวันิ ประกาศว่าเป็นลานเดียวกัน ฉะนั้น. อนึ่ง
 ตาว อทฺทส. ได้ทอดพระเนตรเห็น สิ่งที่เปิดโล่งทั้งหมด
 ทั้งทางทิศตะวันตก ทั้งทางทิศเหนือ ทั้งทาง
 ทิศใต้ เช่นเดียวกับที่ได้ทอดพระเนตรเห็น
 ทางทิศตะวันออก. ได้ทอดพระเนตรเห็นแม้
 ทางเบื้องล่าง จนกระทั่งถึงอเวจี, ทาง
 เบื้องบน จนกระทั่งถึงอกนิฏฺฐาณิ.

ตีทิวสั กิร โลกวิวรณิ นาม ทราบกันว่า วันนั้น ชื่อว่าได้มีการ
 อโหสิ. มนุสฺสาปิ เทเว ปสฺสนติ, เปิดโลก. แม้พวกมนุษย์ก็มองเห็น
 เทวาปิ มนุสฺเส. ตตฺถ เนว มนุสฺสา พวุกเทวดา, แม้พวกเทวดาก็มองเห็น
 อุตฺถิ อุลฺโลเกนฺติ, น เทวา อโห พวุกมนุษย์. ในพวกมนุษย์และพวกเทวดานั้น
 โอลโลเกนฺติ, สพฺเพ สมฺมุขาว อณฺณมณฺณิ พวุกมนุษย์ไม่ต้องแหงนคูละย, พวุกเทวดา
 ปสฺสนติ. ภควา มชฺเฒ มณฺนิเมยฺน ก็ไม่ต้องก้มคูละย, ทุกฝ่ายต่างเห็นซึ่งกันและกัน
 โสปาณณ โอตฺตติ, ฉกามาจรเทวา ต่อหน้านั้นเทียว. พระผู้มีพระภาคเสด็จลง
 วามปสฺเส กนฺกมเยน, สุตฺธาวัสสา จ ทางบันไดที่เป็นแก้วมณีตรงกลาง, เหล่า
 มหาพฺรหฺมา จ ทกุขิณปสฺเส รชตมเยน. เทวดาชั้นกามาจรทั้ง ๖ ชั้น ลงทางบันได-

^๑ ส. เหฏฺฐา จ.

^๒ ส. อุปริ จ.

เทวราชา ปตฺตจิวรี อุกฺกเหสี. ทองข้างซ้าย, พวกสุทธาวาสพรหม และ
 มหาพรหมมา ติโยชนิกิ เสด็จจุดต์. มหาพรหมทั้งหลาย ลงทางบันไดเงินข้าง-
 ซ้ายมา วาลวีชนี. ปณฺจสิโข กนฺธพฺพตฺโต ขวา. ท้าวเทวราชทรงถือบาตรและจิวร.
 ติกาวุตมตฺตํ เวลฺลวปณฺฑวีนํ^๑ กเหตุวา ท้าวมหาพรหมทรงถือฉัตรขาว มีปริมณฑล ๓
 ตถาคตสฺส ปุชฺชํ กโรนฺโต โอตฺตติ. โยชนํ. ท้าวสยามะถือวาลวีชนี. ปณฺจสิโข-
 ตํทิวสํ ภควนฺตํ ทิสฺวา พุทฺธภาวาย กัณฺธพฺพตฺตรํ ถือพิณสีเหลืองคุ่มมะคุ่มสุก ยาว
 ปีทํ อนุปฺปาเทตฺวา จิตฺตฺโต นาม ประมาณ ๓ คาวุต กระทบการบูชาพระ-
 นตฺถิติ^๒ อิทเมตฺถ ภควา อาวิภาวปาฏิหาริยํ ตถาคตลงมา. ขึ้นชื่อว่าสัตว์ ผู้ได้เห็นพระ
 อกาลิ. ผู้มีพระภาคในวันนั้นแล้ว ไม่เกิดความจับใจ
 ในความเป็นพระพุทธรเจ้าอยู่ ทามีไม่แล.
 พระผู้มีพระภาค ทรงได้กระทำอาวิภาว-
 ปาฏิหาริยนี้ ในตอนนี้.

อปิจ ตามุพฺพณฺธิเป ตพฺงฺกรวาลี^๓ ยังมีอีกเรื่องหนึ่ง แม้พระธัมมทินน-
 ธมฺมทินนตฺถโรปิ ติสฺสมหาวิหาเร เถระผู้อยู่ที่ตพฺงฺกรวิหาร ๗ ตามพณฺธิทวิป
 เจตฺตยงฺกณฺมุทํ นิสฺสิทฺตฺวา "ตฺถิทิ ภิกฺขเว กำลังนั่งกล่าวอภณฺณกสุตฺรที่ว่า "คฺฤกรภิกฺษุ
 ธมฺเมทํ สมฺนฺนาคโต ภิกฺขุ อปณฺณกปฏฺิพฺทํ ทั้งหลาย ภิกฺษุผู้ประกอบพร้อมด้วยธรรม

^๑ ฉ. เพฬวปณฺฑวีนํ.

^๒ ฉ. อิติ-สทฺโท น ทิสฺสติ.

^๓ ม. วาพฺงฺกรวาลี.

ปฏิปนุโน โทตี^๑ อปณณกสุตต์
 กณฺเฑโต เหมฺจามุขี วิชนี อกาลิ. ยาว
 อวิจิโต เอกงฺคณฺ อโหสิ. ตโต อฺปริมุขี
 อกาลิ. ยาว พุรหมฺโลกา เอกงฺคณฺ
 อโหสิ. เถโร นิริยมเยน ตชฺเชตฺวา
 สกฺกสุเชน จ ปโลเกตฺวา ฐมฺมํ เทเสสิ.
 เกจิ โสตาปนฺนา อหฺลํ, เกจิ
 สกทาคามิ อุนาคามิ อรหฺนฺโตติ.

๓ อย่าง ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติอภิญญาปฏิบัติ
 ดังนี้เป็นต้นอยู่ที่ลานเจดีย์ใกล้ทิศสมทวาร
 ก็ได้คิดว่าพัคลง. สถานที่จับตั้งแต่อเวจีมา
 ก็เกิดเป็นลานโล่งเดียวกัน. ต่อจากนั้น
 ท่านก็ได้ทั้งกายพัคขึ้น. สถานที่จับตั้งแต่
 พรหมโลกมา ก็เกิดเป็นลานโล่งเดียวกัน.
 พระเถระแสดงธรรม ทำให้หวั่นกลัว ด้วย
 ภัยในนรกและประโลมใจด้วยสุขในสวรรค์.
 ภิกษุบางพวก ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน,
 บางพวก ได้สำเร็จเป็นพระสกทาคามี
 พระอนาคามี พระอรหันต์แล.

๓๘๙. ทิโรภาวํ กาคุกาโม ปน
 อาโลกํ วา อุนธการํ กโรติ,
 อฺปฺปฏิจฺจนนํ วา ปฏิจฺจนนํ, อาปาถํ วา
 อุนาปาถํ กโรติ. กถํ ? อัยํ ทิ ยถา
 อฺปฺปฏิจฺจนฺโนปิ สมิเป จิโตปิ วา น
 ทิสฺสติ, เอวํ อุตฺตานํ วา ปรี วา

๓๘๙. ส่วนภิกษุ ผู้ต้องการจะทำ
 ทิโรภาวะะ ย่อมกระทำที่สว่าง ให้เป็นที่มืด
 บ้าง, ย่อมกระทำสิ่งมิได้ถูกบังไว้ ให้เป็น
 อันถูกบังไว้บ้าง, ย่อมกระทำสิ่งที่ถึงคลอง
 ให้เป็นอันมิได้ถึงคลองบ้าง. คืออย่างไร ?
 ก็คือว่า ภิกษุผู้มีฤทธิ์นี้ ผู้ต้องการจะทำตนเอง

^๑ อญ. ตีก. ๒๐/๑๔๒.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๕-๑๓

กาตุกาโม ปาทกชฺฌานโต วุฏฺฐาย หรือผู้อื่น โดยประการที่แม้ไม่ถูกอะไร ๑ บัง
 "อิทฺ ฺ อาโลกภูจฺจัน ฺ อนุธการํ โทตุ"ติ อยู่ หรือว่าแม้ยืนอยู่ในที่ใกล้ คนอื่นก็มองไม่
 ฺ ภา "อิทฺ ฺ อปฺปฏิจฺจนัน ฺ ปฏิจฺจนัน โทตุ"ติ เห็น ออกจากงานที่เป็นบาทแล้ว นึกทำ
 ภา "อิทฺ ฺ อาปาถํ ฺ อนุปาถํ โทตุ"ติ บริกรรมว่า "สถานที่สว่างนี้ ของจง(กลายเป็น)
 ภา อาวชฺชิตฺวา ฺ ปริกมฺมํ ภา ภา เป็นที่มืดเกิด" ดังนี้บ้าง, ว่า "สิ่งที่มีได้ถูก
 ภา วุคฺคตฺนเยเนว ภา อธิภูจฺจติ. ภา สท ภา อธิภูจฺจาน- ภา ภา อะไร ๑ บังไว้ นี้ ของจง(กลายเป็น)เป็นสิ่งที่
 ภา จิตฺเตน ภา ยถาธิภูจฺจิตฺเมว ภา โทติ. ภา ปเร ภา ถูกบังเสียเกิด" ดังนี้บ้าง ว่า "สิ่งที่ถึง
 ภา สมิเป ภา จิตาปิ ภา น ภา ปสฺสฺสนฺติ. ภา สยมฺปิ ภา คลอง(จักขุ)นี้ ของจง(กลายเป็น)เป็นสิ่งที่ยังไม่
 ภา อปสฺสฺสิตฺกาโม ภา น ภา ปสฺสฺสติ. ภา ถึงคลอง(จักขุ)เกิด" ดังนี้บ้าง แล้ว
 ภา อธิษฐานตามนัยที่ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว. ก็
 ภา ย่อมเป็นตามทีอธิษฐานไว้แล้วนั้นแหละ พร้อมกับ
 ภา จิตที่อธิษฐาน. คนอื่นทั้งหลายแม้ว่ายืนอยู่
 ภา ในที่ใกล้ก็มองไม่เห็น. แม้ตนเองผู้ไม่ต้องการจะเห็น ก็มองไม่เห็น.

๓๘๐. เอคํ ปน ปาฎิหาริยํ เกน ๓๘๐. ถามว่า ก็ใครเคยทำปาฎิหาริย-
 ภา กตปฺพุพฺพฺนฺติ ? ภา กวตา. ภา กวา ภา ภา ข้อนี ? ภา ภา ตอบว่า พระผู้มีพระภาค. ภา ภา จจริงอยู่
 ภา ยสฺสฺกฺลฺปฺตฺตํ ภา สมิเป ภา นิสินฺนํเยว ภา ยถา ภา ภา พระผู้มีพระภาค ได้ทรงกระทำยสฺสฺกฺลฺปฺตฺร
 ภา ปิตา ภา น ภา ปสฺสฺสติ, ภา เอวมภาสิ? ภา ตถา ภา ภา ผู้นั่งอยู่ในที่ใกล้นั้นเทียว ภา ภา ไว้โดยประการที่

วิ. มหา. ๔/๒๔.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสตีโยชนสต์ มหากบป็นสุส ปจจุคคมน์ บิดา ก็มองไม่เห็นเธอ. อย่างนั้นเหมือนกัน
 กตุวา ตั อนาคตามิผล อมจุจสหัสสณจสุส ครั้นทำการต้อนรับพระมหากบป็นะ ณ ที่ไกล
 โสตาปัตติผล ปติฏจาเปตวา ตสส ๑๒๐ โยชน โปรคให้พระมหากบป็นะนั้น ตั้ง
 อนุมคัก อากตา สหสสิคฺติปริวารา อยู่ในพระอนาคตามิผล และโปรคให้อำมาตย์
 อโนชา เทวี อากนตุวา สมีเป นิสินนาปิ ๑,๐๐๐ คนของพระองค์ ตั้งอยู่ในพระ-
 ยถา สปริส ราชานัน น ปสฺสติ, ตถา โสตาปัตติผล แล้วก็ทรงกระทำโดยประการ
 กตุวา "อปี ฆนเต ราชานัน ปสฺสธา"ติ ที่พระอโนชาเทวี พร้อมทั้งหญิงปริวาร
 วุตเต "กั ปน เต ราชานัน คเวสิคฺติ วริ, ๑,๐๐๐ คน ผู้เสด็จมาตามรอยทางของ
 อุทาหุ อุตตานน"ติ. "อุตตานัน ฆนเต"ติ พระมหากบป็นะนั้น ซึ่งแม้เสด็จมาแล้วนั่งอยู่
 วุตตา นิสินนาย ตสฺสา ตถา ธมฺม ในที่ไกล ก็มีได้ทอดพระเนตรเห็นพระราชา
 เทเสสิ, ยถา ส่า สหฺธิ อิตฺติสฺสเสน พร้อมทั้งบริษัทได้ เมื่อพระนางทูลว่า
 โสตาปัตติผล ปติฏจาสี, อมจุจา "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทอดพระ-
 อนาคตามิผล, ราชา อรหฺตเตติ. อปิจ เนตรเห็นพระราชาบ้างหรือพระเจ้าข้า ?"
 ตามุพปณฺธิที่ปี อากคฺทิวเส ยถา อุตตนา ดังนี้ ก็ตรัสว่า "ก็การที่พระนางทรงแสวง-
 สหฺธิ อากเต อวเสเส ราชา น ปสฺสติ, หาพระราชา ประเสริฐกว่าหรือ, หรือว่า
 เอวิ กโรนฺเตน มหิณฺตฺเถเรนابي การที่ทรงแสวงหาตน ประเสริฐกว่าแล้ว".
 อิทํ กตเมว.^๒ เมื่อพระเทวีนั้นทูลตอบว่า "การที่ข้าพระ-

^๑ ฌมฺมปทฏฺจกถา. ๔/๒๐, มโนรถปุรณิ.

๑/๓๔๔.

^๒ สมณฺตปาสาทิกกา. ๑/๕๔.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

องค์แสงทาคนประเสริฐกว่า พระเจ้าข้า"
 กิ่งนี้ แล้วยังลง ก็ทรงแสดงธรรม
 โดยประการที่พระเทวีนัน พร้อมทั้งหญิง
 ๑,๐๐๐ คน ตั้งอยู่ในพระโสคาปัตติผล,
 พวกอำมาตย์ตั้งอยู่ในพระอนาคามิผล, พระ-
 ราชาตั้งอยู่ในพระอรหัตผลแล. อีกเรื่อง-
 หนึ่ง แม้พระมหินทเถระ เมื่อกระทำ
 โดยประการ ที่พระราชามีได้ทอดพระเนตร
 เห็นภิกษุที่เหลื่อที่มาพร้อมกับตัวท่านเอง ใน
 วันที่ท่านมาถึงตามปกติทวีป ก็ชื่อว่า
 ได้กระทำปาฏิหาริย์ซ้อนนี้เหมือนกัน.

๓๙๑. อปัจ สพฺพมฺปิ ปากฎปาฏิหาริย์
 อาวิภาวํ นาม. อปากฎปาฏิหาริย์
 ติโรภาวํ นาม. ตตฺถ ปากฎปาฏิหาริเย
 อิหุธิปิ ปณฺณายติเอว อิหุธิมาปิ. ตํ
 ยมกปาฏิหาริเยน ทีเปตพฺพํ. ตตฺร ทิ
 "อิธ ตถาคโต ยมกปาฏิหาริย์ กโรติ
 อสาศารณํ สาวเกหิ. อุปริมกายโต
 อตุกิกฺขนุโธ ปวตฺตติ, เหนฺจิมกายโต

๓๙๑. อีกนัยหนึ่ง ปากฎปาฏิหาริย์
 (ปาฏิหาริย์ที่ปรากฏตัวท่านผู้มีฤทธิ์) ทุกอย่าง
 ชื่อว่าอาวิภาวะ. อปากฎปาฏิหาริย์
 (ปาฏิหาริย์ที่ไม่ปรากฏตัวท่านผู้มีฤทธิ์) ชื่อ
 ว่าติโรภาวะ. ในปาฏิหาริย์ ๒ อย่างนั้น
 ในปากฎปาฏิหาริย์ ย่อมปรากฏทั้งฤทธิ์ ทั้ง
 ตัวท่านผู้มีฤทธิ์ทีเดียว. ปากฎปาฏิหาริย์นั้น
 บัดนี้พึงแสดงได้ด้วยยมกปาฏิหาริย์. เป็น

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุทกธारा ปวตฺตตี^๑ เอว อุกมฺ ความจริงว่า ในยมกปาฏิหาริย์นั้น ได้
 ปณฺณายิตฺถ. อปากฎปาฏิหาริเย ปราภฏทัง ๒ อย่าง อย่างนี้ คือ "ณ ที่นี้
 อิติเยว ปณฺณายติ, น อิติมา. พระตถาคต ทรงกระทำพระยมกปาฏิหาริย์
 ตํ มหกฺสุตฺเตน^๒ จ พรหมนิมนตฺนิกสุตฺเตน^๓ อันไม่สาธารณะด้วยพระสาวกทั้งหลาย. คือ
 จ ทีเปตพฺพํ. ตตฺร หิ อายสฺมโต ลำไฟเป็นไปจากพระกายเบื้องบน, ธารน้ำ
 จ มหกฺสุส ภควโต จ อิติเยว เป็นไปจากพระกายเบื้องล่าง" เป็นต้น.
 ปณฺณายิตฺถ, น อิติมา.

ในอปากฎปาฏิหาริย์ ปราภฏแต่ฤทธิ์อย่าง-
 เดียว, ไม่ปราภฏตัวท่านผู้มีฤทธิ์. อปากฎ-
 ปาฏิหาริย์นั้น บัณฑิตพึงแสดงด้วยมหกสูตร
 และด้วยพรหมนิมนตฺนิกสูตร. เป็นความจริง
 ว่าใน ๒ สูตรนั้น ปราภฏแต่ฤทธิ์ของ
 ท่านมหกะ และของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น,
 ไม่ปราภฏตัวท่านผู้มีฤทธิ์.

ยถา : เหมือนอย่างที่ท่านพระอานนทเถระ
 กล่าวไว้ว่า :

"เอกมนฺตํ นิสฺสินโน โข จิตฺโต กหปติ อายสฺมมนฺตํ มหกํ	"จิตตคฤหบดีผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร ส่วนหนึ่งแล ได้กล่าวความซอมนั้นกะ
---	---

^๑ ขุ. ป. ๓๑/๑๘๒.
^๒ ลั. สฬา. ๑๘/๓๕๘.
^๓ ม. มุ. ๑๒/๕๘๐.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๔-๑๓

เอตทโวจ 'สาธฺ เม ภนฺเต
 อโยโย มหโก อุตฺตริมนุสฺสธมฺม
 อิติปาฏิหาริยํ ทสฺเสตฺต'ติ. เตนหิ
 ตฺวํ กหปติ อาพินฺนุเท อุตฺตราสงฺกํ
 ปณฺณาเปตฺวา ติณฺณลาปํ โอกาเสหิตี.
 'เอวํ ภนฺเต'ติ โข จิตฺโต
 กหปติ อายสฺมโต มหกสฺส
 ปฏิสฺสณฺติตฺวา อาพินฺนุเท อุตฺตราสงฺกํ
 ปณฺณาเปตฺวา ติณฺณลาปํ โอกาเสหิ.
 อโยโย อายสฺมา มหโก วิหารํ
 ปวิสิตฺตฺวา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ
 อภิสงฺขารเสหิ^๑ ยถา ตาพจฺฉิกฺคเลน
 จ อคฺคพฺนฺตริกาย จ อจฺฉิ
 นิภฺขมิตฺวา ติณฺณานิ ฌาเปหิ,
 อุตฺตราสงฺกํ น ฌาเปหิ^๒ติ.

ท่านพระมหากะว่า 'พระคุณเจ้ามหกะ
 ผู้เจริญ ขอให้โปรดแสดงอธิษ-
 ฐานปาฏิหาริย์ อันเป็นอุตริมนุสธรรมแก่
 กระผมด้วยเถิด' ดังนี้. ท่านพระ-
 มหกเถระกล่าวว่า ท่านกฤหบดี ถ้า
 อย่างนั้น ท่านจงปูผ้าอุตราสงค์เข้า
 ที่ระเบียง แล้วเกลี่ยพ่อนหญาลงไป
 เถิด. จิตตกฤหบดีรับคำท่านพระ-
 มหกะว่า 'อย่างนั้นละ ขอรับท่าน-
 ผู้เจริญ' ดังนี้ แล้วก็ปูผ้าอุตราสงค์
 เข้าที่ระเบียง แล้วเกลี่ยพ่อนหญา
 ลงไป. ครั้งนั้นแล ท่านพระมหกะ
 ได้เข้าไปยังวิหาร ได้ตกแต่งอิทธา-
 ภิสงขาร โดยประการที่เปลวไฟออก
 ไปทางช่องคาน และทางช่องลิ้มสลัก
 แล้วไหม้แต่หญา, ไม่ไหม้ผ้าอุตรา-
 สงค์" ดังนี้.

ยถาวาห :

และเหมือนอย่างที่เราได้ทำไว้ว่า :

^๑ ฉ. อภิสงขาลี. ^๒ ส. สพา. ๑๘/๓๕๘.

"อถุขวาทิ ภิกฺขเว ตถารูปิ
 อิทฺธาภิสฺสงฺขาริ อภิสฺสงฺขาระสิ
 'เอตฺตาวตฺตา พุรฺพฺมา จ พุรฺพฺม-
 ปริสา จ พุรฺพฺมปาริสฺสชฺชา จ
 สหฺมํ จ เม โสสฺสนฺติ น จ มํ
 ทกฺขิสฺสนฺติ'ติ อุนฺตรทิตฺโต อิมิ คถํ
 อภาสี^๑ :

'ภเววาทิ ภยิ ทิสฺวา
 ภวณฺจ วิภเวสินิ
 ภวํ นาทิวทิติ กิณฺจ
 นนฺทิตฺตณฺจ น อฺปาทยินฺ"ติ^๒

๓๙๒. ติโรกฺขหฺม^๓ ติโรปการิ ติโร-
 ปพฺพตํ อสฺชชฺมาโน คจฺจติ เสยฺยถาปิ
 อากาเสติ เอตฺถ ติโรกฺขหฺนฺติ ปรกฺขหฺม,
 กฺขหฺสฺส ปรรากนฺติ วุตฺตํ โทติ. เอส
 นโย อิตฺเรสุ. กฺขหฺโหติ จ เกหภิตฺติยา

"กฺขกรภิกฺขุหฺมทั้งหลาย ครั้งนั้นแล
 เราได้ตักแต่งอิทธาภิสังขารไว้ โดย
 ประการที่ว่า 'ด้วยเหตุเพียงเท่านั้น
 พรหม บรืวารพรหม และพวกพรหม-
 ปาริสัชชา จักไถ่ยินเสียงของเรา
 แต่จักไม่เห็นตัวเรา' ดังนี้ เรา
 ผู้หายตัว ได้กล่าวภาณนี้ ว่า :

'เราได้เห็นภัยในภพ และภพที่แสวง
 หาแต่วิภพ (ความพินาศ) แล้วเที่ยว
 จึงไม่ชมเชยภพอะไร ๆ และ
 ไม่เข้าถึงนันทิ(ภวตถฺหา)" ดังนี้.

๓๙๒. ในคำว่า ย่อมไปนอกฝา นอก
 กำแพง นอกภูเขฯ ได้ไม่ติดขัดเหมือนอย่าง
 ไปในอากาศนี้ บทว่า ติโรกฺขหฺม (นอกฝา)
 คือหลังฝา, มีคำอธิบายไว้ว่าส่วนค้ำหลัง
 ของฝา. ในบทที่เหลือนอกนั้นก็มียันนี้. ก็บทว่า

^๑ โป. อภาสี.
^๒ ม. ม. ๑๒/๕๔๖.
^๓ ฉ. ติโรกฺขหฺม.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๕-๑๓

เอตํ อธิวจนํ. ปกาโรติ เคหวิหาร- กุฑุโท (ฝา) นี้เป็นชื่อเรียกฝาเรือน. บทว่า
 คามาทีนํ ปริกฺเขปกาโร. ปพฺพโตติ ปกาโร (กำแพง) ได้แก่ กำแพงที่เป็น
 ปัสฺสปพฺพโต วา ปาสาณพฺพโต วา. รั้วล้อมเรือน วิหาร และบ้าน เป็นต้น. บท
อสฺชชฺมาโนติ อลคฺคมาโน. เสยฺยถาปิ ว่า ปพฺพโต (ภูเขา) ได้แก่ ภูเขาหินก็ได้
อากาเสติ อากาเส วีย. เอตํ ภูเขาหินก็ได้. บทว่า อสฺชชฺมาโน แปลว่า
 คนฺตุกาเมน ปน อากาสกฺกลิณํ สฺมาปชฺชิตฺวา ไม่ติดขัด. บทว่า เสยฺยถาปิ อากาเส แปล
 วุฏฺฐาย กุฑุทํ วา ปาการํ วา ว่า เหมือนอย่างไรในอากาศ. ก็อันภิกษุ
 สีนฺเรจฺจกฺวาเฟสฺสปี อณฺเฑตรํ ปพฺพตํ วา ผู้จะไปภายนอกฝาเป็นต้น ฟังเป็นผู้เข้า
 อาวชฺชิตฺวา กตปริกฺกเมน อากาโส โทศฺตุติ อากาสกฺกลิณํ ออกแล้วนี้ถึงฝาหรือกำแพง
 อธิฏฺฐาตพฺโพ. อากาโสเยว โทติ. อโธ หรือภูเขา แม้ในบรรดาภูเขาสินฺเร หรือ
 โอตฺริตฺกามสฺส อุตฺธํ วา อารโหิตฺกามสฺส จักรวาล อย่างใดอย่างหนึ่ง กระทำ
 สฺสโร โทติ. วินิวิชฺณิตฺวา คนฺตุกามสฺส บริกรรม อธิษฐานว่า ของจงเป็นอากาศ
 ฉิทฺโท. โส ตตฺถ อสฺชชฺมาโน กฺจฺจติ. ดังนี้เกิด. มันก็จะ(กลายเป็น)เป็นอากาศไป
 ที่เดียว. สำหรับภิกษุผู้ต้องการจะหยั่งลงไป
 ใต้ดินก็ดี ผู้ต้องการจะย่างขึ้นไปเบื้องบนก็ดี
 มันจะ(กลายเป็น)เป็นโพรงไป. สำหรับภิกษุ
 ผู้ต้องการจะทะลุผ่านไป มันก็จะ(กลายเป็น)
 เป็นช่อง. ภิกษุนั้นจึงไปได้ไม่ติดขัด
 ณ ที่นั้น.

นายแพทย์เดชา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ติปิฏกจุฬาภยตเถโร ปเนตถาห
 อากาศกสิณสมาปชฺชนิ อาวุโส กิมตฺถถิยฺ, (กิมานิสฺส) ก็ หตฺถิสฺสสาหฺนึ อภินิมฺมิตฺ-
 กาโม หตฺถิสฺสสาทิสฺสวานิ สมาปชฺชติ,
 นนุ ยตฺถ กตฺถจึ กสิณเณ ปริกมฺมํ กตฺวา
 อฏฺฐสมาปตฺติวสฺสึภาโวเยว ปมาณฺ. ยํ ยํ
 อิจฺฉติ, ตํ ตเทว โหตฺตี. ภิกฺขุ อาหฺสุ
 ปาฬิยา ภนฺเต อากาศกสิณฺเยว อวคตฺ,
 ตสฺมา อวสฺสเมตฺ วัตฺตพฺพนฺติ. ตตฺรารยํ
 ปาฬิ :

ส่วนพระติปิฏกจุฬาภยเถระ กล่าวว่า
 ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย การเข้าอากาศกสิณ มี
 ประโยชน์อะไรกันเล่า, ภิกษุผู้ต้องการจะ
 เนรมิตข้างหรือม้าเป็นต้น ต้องเข้ากสิณข้าง
 หรือกสิณม้า เป็นต้นหรือไร, ความชำนาญ
 ในสมาบัติ ๘ เพราะได้ทำปริกรรมไว้ใน
 กสิณ อย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเพียงพอ ย่อมเป็น
 ประมาณ. ภิกษุผู้ต้องการให้เป็นสิ่งใด ๆ ก็
 เป็นสิ่งนั้น ๆ นั้นแหละ มิใช่หรือ ดังนี้.
 ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า ท่านผู้เจริญ อากาศ-
 กสิณเท่านั้น ที่มาในพระบาลี, เพราะฉะนั้น
 ก็จำต้องกล่าวถึงการเข้าอากาศกสิณนี้ เป็น
 แน่แท้ ดังนี้. ต่อไปนี้เป็นพระบาลี ในการ
 จะไปภายนอกฝาเป็นต้นนั้น :

"ปกติยา อากาศกสิณ-
 สมาปตฺติยา ลากิ โหติ. ติโรกุหฺตํ
 ติโรปาการํ ติโรพพตํ อวชฺชติ.
 อวชฺชิตฺวา ณาณเณ อธิฏฺฐาติ
 อากาโส โหตุติ, อากาโส โหติ.

"ภิกษุ เป็นผู้ได้สมาบัติใน
 อากาศกสิณ ตามปกติ. ย่อมนี้ถึง
 นอกฝา นอกกำแพง นอกภูเขา.
 ครั้นนี้แล้วก็อธิษฐานด้วยญาณว่า ขอ
 จงเป็นอากาศ ดังนี้, มันก็กลายเป็น

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

โส ติโรกฺขุทฺ ติโรปการี
 ติโรปพทฺ อสชฺชมาโน กจฺจติ.
 ยถา มนุสฺสา ปกคิยา อนิหฺธิมนุโต
 เกนจิ อนาวญฺเ อปริกฺขิตฺเต
 อสชฺชมานา กจฺจนฺติ, เอวเมว
 โส อธิธิมา เจโตวสิปฺตฺโต
 ติโรกฺขุทฺ ติโรปการี ติโรปพทฺ
 อสชฺชมาโน กจฺจติ เสยฺยถาปิ
 อากาเส"ตี?

อากาศไป. ภิกษุนี้ยอมไปนอกฝา
 นอกกำแพง นอกภูเขาคือไม่ติดขัด.
 เปรียบเหมือนว่า พวกคนทั้งหลายซึ่ง
 เป็นผู้ไม่มีฤทธิ์ตามปกติ ย่อมไปในที่
 ที่อะไร ๆ มิได้กั้นไว้ มิได้ล้อมไว้
 ไปได้ไม่ติดขัด ฉันท, ภิกษุผู้มีฤทธิ์
 ผู้ถึงความชำนาญแห่งจิตนั้น ก็ยอม
 ไปนอกฝา นอกกำแพง นอกภูเข
 ไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในอากาศ
 ฉันทันนั้นเหมือนกัน" ดังนี้.

สเจ ปนสฺส ภิกฺขุโน อธิฐฺหิตฺวา
 กจฺจนฺตสฺส อนฺตรา ปพฺพโต วา รุกฺโข
 วา อุกฺกเจติ, ก็ ปุน สมาปชฺชิตฺวา
 อธิฐฺจาตพฺพนฺติ ? โทโส นคฺคิตฺติ. ปุน
 สมาปชฺชิตฺวา อธิฐฺจันนํ ทิ อฺปชฺฌายสฺส
 สนฺติเก นิสฺสยกฺกทณฺสทิสฺส โทติ. อิมินา
 จ ปน ภิกฺขุณา อากาโส โทตุติ
 อธิฐฺจิตฺตฺตา อากาโส โทติเยว.

ถามว่า ก็ถ้าหากว่า เมื่อภิกษุนี้
 อธิษฐานแล้วกำลังไปอยู่ ภูเขาคือต้นไม้
 โผล่ขึ้นมาในระหว่าง(ทาง), เธอต้องเข้า
 สมาบัติแล้วอธิษฐานอีก หรือไร ? ตอบว่า
 โทษ (ในการเข้าสมาบัติแล้วอธิษฐานอีก)
 ไม่มีหรอก. เพราะว่าการที่ภิกษุเข้าสมาบัติ
 แล้วอธิษฐานอีก ก็เป็นเหมือนอย่างการถือ
 นิสัยในสำนักของพระอุปัชฌาย์. แต่ทว่า

๑ พ. ป. ๓๑/๕๔๓.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริมาธิฏฐานพลเนว จสฺส อนฺตรา เพราะภิกษุนี้ได้อธิษฐานไว้แล้วว่า ขอจง
 อยฺโถ ปพฺพโต วา รุกฺโข วา อุกุมโย เป็นอากาศเกิด ดังนี้ มันก็ย่อมเป็นอากาศ
 อุกฺกุชฺสีสฺสตีติ อฏฺฐานเมตฺติ. อยฺเณ ไปทีเดียว. ก็เพราะกำลังของการอธิษฐาน
 อิทธิมตา นิมฺมิเตน^๑ ปจฺจนิมฺมานํ พลวํ ที่มีก่อนนั้นเที่ยว ข้อว่าภูเขาก็คือ ต้นไม้ก็ดี
 โทติ. อิตฺเรน ตสฺส อุตฺถํ วา อโร อย่างอื่น ที่สำเร็จเพราะอุตุ จักโผล่ขึ้นมา
 วา กนฺตพฺพํ. ในระหว่างแกกษุรูปนั้น ดังนี้ นี่ทำให้ฐานะ
 มีได้ไม่. ในสิ่งที่ท่านผู้มีฤทธิรูปอื่นได้เนรมิต
 ไว้วันนั้น สิ่งทีเนรมิตไว้ก่อนย่อมเป็นธรรมชาติ
 ที่มีกำลัง(กว่า). สิ่งที่ได้นเนรมิตไว้วันออกนั้น
 (คือเนรมิตทีหลัง) พึงหลบไปเสียทาง
 เบื้องบน หรือเบื้องล่างแห่งสิ่งที่ได้นเนรมิต
 ไว้ก่อนนั้น.

๓๙๓. <u>ปจฺวิยาปี</u>	<u>อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชนติ</u>	๓๙๓. ในปาฎิหาริย์ ข้อว่า <u>ปจฺวิยาปี</u>
เอตฺถ อุมฺมุชฺชนติ อฏฺฐานํ วุจฺจติ.		อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชิ (ผุดขึ้นและค้ำลงในแผ่นดิน
นิมฺมุชฺชนติ ^๒ สํสีทณฺ.	อุมฺมุชฺชณฺจ	บ้าง) ดังนี้ นี้มีความว่า การผุดขึ้น เรียกว่า
นิมฺมุชฺชณฺจ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชิ. เหวํ	อุมฺมุชฺชิ.	การค้ำลงเรียกว่า นิมฺมุชฺชิ.

^๑ ฉ. นิมฺมิเต ปน.
^๒ ฉ. นิมฺมุชฺชนติ, เหวมฺปรีปี.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กาตุกาเมน อาโปกสิณ สมาสชชิตวา อุมมุชชั ด้วย นิมุชชั ด้วย ชื่อว่า อุมมุชช-
 วุฏฺจาย เอตุตเก จาเน ปจวี อุกกั นิมุชชั. ภิกษุผู้ต้องการทำอย่างนี้ ฟังเข้า
 โทคฺคฺติ ปริจฺฉินฺทิตฺวา ปริกมฺม กตฺวา อาโปกสิณ ออกแล้ว กำหนด(พื้นที่)ทำ
 วุตฺตนเยเนว อธิจฺจาทพฺพ. สห บริกรรมไปว่า แผ่นดินในที่เท่านั้น ขอจง
 อธิจฺจาเนน ยถาปริจฺฉินฺนญฺจาเน ปจวี เป็นน้ำเถิด แล้วอธิษฐานตามนัยที่ได้กล่าว
 อุกกเมว โทติ. โส ตตฺถ อุมมุชชนิมุชชั แล้วนั้นเถียว. แผ่นดินในที่ตามที่ได้กำหนด
 กโรติ. ตตฺตรายํ ปาฬิ :

อุมมุชชั ด้วย นิมุชชั ด้วย ชื่อว่า อุมมุชช-
 นิมุชชั. ภิกษุผู้ต้องการทำอย่างนี้ ฟังเข้า
 อาโปกสิณ ออกแล้ว กำหนด(พื้นที่)ทำ
 บริกรรมไปว่า แผ่นดินในที่เท่านั้น ขอจง
 เป็นน้ำเถิด แล้วอธิษฐานตามนัยที่ได้กล่าว
 แล้วนั้นเถียว. แผ่นดินในที่ตามที่ได้กำหนด
 ไว้ ย่อมกลายเป็นน้ำไปทีเดียวพร้อมกับการ
 อธิษฐาน. ภิกษุนั้นก็ย่อมทำการผุดขึ้นคำลงใน
 ที่นั้นได้. ต่อไปนี้เป็นพระบาลี ในการ
 อธิษฐานให้แผ่นดินเป็นน้ำนั้น :

"ปกฺคิยา อาโปกสิณ-
 สมาสตฺคฺติยา ลากิ โทติ. ปจวี
 อาวชฺชติ. อาวชฺชิตฺวา ณาณ
 อธิจฺจาทิ อุกกั โทคฺคฺติ, อุกกั
 โทติ. โส ปจฺวิยา อุมมุชชนิมุชชั
 กโรติ. ยถา มนุสฺสา ปกฺคิยา
 อนิหฺตฺมิณฺโต อุกเก อุมมุชชนิมุชชั
 กโรนฺติ, เอวเมว โส อิทฺติมา
 เจโตวสิปฺตฺโต ปจฺวิยา

"ภิกษุ เป็นผู้ให้สมาบัติใน
 อาโปกสิณตามปกติ. ย่อมนึกถึง
 แผ่นดิน. ครั้นนึกแล้วก็อธิษฐานด้วย-
 ญาณว่า ขอจงเป็นน้ำดังนี้, มันก็จะ
 กลายเป็นน้ำ. ภิกษุนั้นก็ย่อมทำการ
 ผุดขึ้นและคำลงในแผ่นดินได้. เปรียบ
 เหมือนว่า พวกคนทั้งหลายซึ่งเป็น
 ผู้ไม่มีฤทธิ์ตามปกติ ย่อมทำการผุดขึ้น
 และคำลงในน้ำได้ ฉนฺโต, ภิกษุ

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อุมุชชนิมุชช กโรติ เสยฺยถาปิ
อุทเก"ติ?

ผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความชำนาญแห่งจิตนั้น
ก็ย่อมทำการผูกขึ้น และค้ำลงใน
แผ่นดิน เหมือนผูกขึ้นและค้ำลงในน้ำ
ได้ ฉะนั้นเหมือนกัน" ดังนี้.

น เกวลญจ อุมุชชนิมุชชเมว,
นุหानปานมุขโธวณญทกโธวณาทีสุ ยิ ยิ
อิจฺจติ, ตํ ตํ กโรติ. น เกวลญจ
อุทกเมว, สปิเตลมธฺผาณิตาทีสุปิ ยิ ยิ
อิจฺจติ, ตํ ตํ อิถฺจิทญจ เอตุตถํ โหตุติ
อาวชฺชิตฺวา ปริกมฺมํ กตุวา อธิฏฺฐนฺตสฺส
ยถาธิฏฺฐิตเมว โหติ. อุทฺธริตฺวา
ภาชนกตํ กโรนฺตสฺส สปิ สปิเยว
โหติ. เตลาทีนิ เตลาทีนิเยว. อุทกํ
อุทกเมว. โส ตตฺถ เตมิตฺกาโมว
เตเมติ, น เตมิตฺกาโม น เตเมติ.
ตสฺสเสว จ สา ปจฺวี อุทกํ โหติ
อวเสสชฺชนสฺส ปจฺวีเยว. ตตฺถ มนุสฺสา
ปตฺติกาปิ กจฺจนฺติ. ยานาทีหิปี กจฺจนฺติ,

อนึ่ง มิใช่แต่จะทำการผูกขึ้นและค้ำ
ลงแต่อย่างเดียวเท่านั้น, ในบรรดากิจ
(เนื่องด้วยน้ำ)ทั้งหลาย มีอาบ ต้ม บ้วน-
ปาก และล้างสิ่งของเป็นต้น เธอต้องการ
กิจใด ๆ, ก็ย่อมทำกิจนั้น ๆ ได้. อนึ่ง
มิใช่แต่จะทำให้เป็นน้ำได้แต่อย่างเดียวเท่า
นั้น, แม้ในบรรดาวัตถุเหลวอย่างอื่น มี
เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเป็นต้น
เธอต้องการวัตถุเหลวใด ๆ, เมื่อเธอนึกถึง
วัตถุนั้น ๆ กระทำบริกรรมไปว่า ขอจงเป็น
สิ่งนี้ และสิ่งนี้ จำนวนเท่านี้เถิด ดังนี้ แล้ว
อธิษฐาน มันก็ย่อมเป็นเหมือนอย่าง
ที่อธิษฐานนั้นทีเดียว. เมื่อภิกษุตั้งขึ้นมาทำให้
อยู่ในภาชนะ เนยใส ก็ยังคงเป็นเนยใส

๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๔๓.

กลีภุมมาทีนปิ กโรนฺติเยว. สเจ ปนายํ
 เตสมฺปิ อุกกํ โทตฺตติ อิจฺฉติ, โทติเยว.
 ปริจฺฉินฺนกาลํ ปน อุตฺติกุมิตฺวา ยํ ปกตฺติยา
 ฆฏตฺพากาทีสุ อุกกํ, ตํ จเปตฺวา
 อวเสสํ ปริจฺฉินฺนญฺจานํ ปจวีเยว โทติ.

นั่นแหละ. น้ำมันเป็นต้น ก็ยังคงเป็นน้ำมัน
 เป็นต้นนั่นแหละ. น้ำก็ยังคงเป็นน้ำนั่นแหละ.
 ณ ที่นั้น ภิกษุ นั้น ต้องการให้เปียกเท่านั้น
 จึงเปียก, ไม่ต้องการให้เปียก ก็ไม่เปียก.
 อนึ่ง แผ่นดินนั้นจะกลายเป็นน้ำ ก็สำหรับ
 ภิกษุรูปนั้นเท่านั้น สำหรับคนที่เหลือ ก็เป็น
 แผ่นดินนั่นแหละ. พวกคนทั้งหลายจะเป็น
 ผู้เดินเท้าไปในที่นั้น ก็ได้, จะไปด้วยยาน
 เป็นต้น ก็ได้, จะกระทำการงานทั้งหลาย
 มีกสิกรรมเป็นต้น ก็ได้ทีเดียว. ก็ถ้าหากว่า
 ภิกษุนี้ย่อมนปรารถนาว่า ขอจงเป็นน้ำ แม้
 สำหรับคนเหล่านั้น, มันก็ย่อมเป็นน้ำ
 (สำหรับคนเหล่านั้นด้วย)ทีเดียว. แต่พอ
 ล่วงเลยกาลที่ได้กำหนดไว้ น้ำในที่มึ้นน้ำ
 ทั้งหลายตามปกติมีหม้อตะพังน้ำเป็นต้น ไค,
 เว้นน้ำนั้นเสียที่ที่ได้กำหนดไว้ที่เหลือ ก็กลับ
 เป็นแผ่นดินไปตามเดิม

๓๙๔. อุทเทปิ อภิษฺชมาเนติ เอตฺถ
 ยํ อุกกํ อุกฺกมิตฺวา สีสํหติ, ตํ ภิษฺชมานนฺติ

๓๙๔. ในปาฏิหาริย์ ชื่อว่า อุทเทปิ
อภิษฺชมาเน (เดินไปบนน้ำไม่แยกอยู่ข้าง)

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วุจฺจติ. วิปริตฺติ อภิษุชฺชมานัน. เอวํ
 คนฺตุกาเมน ปน ปจฺจวิกฺสิณฺณํ สฺมาปชฺชิตฺวา
 วุจฺจาย เอตฺตเก จาเน อุกฺกํ ปจฺจวิ
 โทตฺติ ปริจฺจณฺหิตฺวา ปริกมฺมํ กตฺวา
 วุตฺตนเยเนว อธิฏฺฐาตพฺพํ. สห
 อธิฏฺฐาเนน ยถาปริจฺจณฺนฏฺฐาเน อุกฺกํ
 ปจฺจวิเยว โทติ. โส ตตฺถ กจฺจติ.
 ตตฺตารายํ ปาฬี :

นี้ มีความว่า บุคคลเหยียบไปบนน้ำใด แล้ว
 จม น้ำนั้นชื่อว่า ภิษุชฺชมานัน (แยกอยู่). น้ำ
 ที่ผิดกัน ชื่อว่า อภิษุชฺชมานัน (ไม่แยกอยู่).
 ก็ภิกษุผู้จะไปอย่างนี้ พึงเข้าปฐวิกสิณ ออก
 แล้ว กำหนด(ที่ที่เป็นน้ำ) ทำปริกรรมว่า
 น้ำในที่เท่านั้น ขอจงเป็นแผ่นดินเกิดตั้งนี้แล้ว
 อธิษฐานตามนัยที่ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว. น้ำ
 ในที่ตามที่ได้กำหนดไว้ ก็ย่อมกลายเป็น
 แผ่นดินไปที่เดียว พร้อมกับการอธิษฐาน.
 ภิกษุรูปนั้นย่อมเดินไปในที่นั้นได้. ต่อไปนี้
 เป็นพระบาลี ในการเดินไปบนน้ำไม่แยกอยู่
 นั้น :

"ปกฺคิยา ปจฺจวิกฺสิณฺณสฺมาปตฺตคฺคิยา
 ลาภี โทติ อุกฺกํ อาวชฺชชติ
 อาวชฺชชิตฺวา ณาณน อธิฏฺฐาติ
 ปจฺจวิ โทตฺติ ปจฺจวิ โทติ โส
 อภิษุชฺชมาเน อุกฺกเก กจฺจติ ยถา
 มนุสฺสา ปกฺคิยา อนิหฺตฺมิมนฺโต
 อภิษุชฺชมานาย ปจฺจวิยา กจฺจนฺตติ

"ภิกษุ เป็นผู้ที่สมาบัติใน
 ปฐวิกสิณตามปกติ ย่อมนึกถึงน้ำ ครั้น
 นึกแล้วก็อธิษฐานด้วยญาณว่า ขอจง
 เป็นแผ่นดินตั้งนี้ มันก็จะกลายเป็น
 แผ่นดิน ภิกษุนั้นย่อมเดินไปบนน้ำอัน
 ไม่แยกอยู่ได้ เปรียบเหมือนว่า คน
 ทั้งหลายผู้ไม่มีฤทธิ์ตามปกติ ย่อมเดิน

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวเมว โส อิทธีมา เจโต-
วสิปฺปตฺโต อภิชฺชมาเน อุตฺเท
คฺจฺจติ เสยฺยถาปิ ปจฺฉินฺน^๑ติ?

ไปบนแผ่นดินอันไม่แยกอยู่ได้ ฉันทิ
ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความชำนาญแห่งจิต
ก็ย่อมเดินไปบนน้ำ อันไม่แยกอยู่
เหมือนเดินไปบนแผ่นดินได้ ฉันทัน
ตั้งนี้.

น เกวลญฺจ คฺจฺจติ, ยํ ยํ
อิริยาปถํ อิจฺจติ, ตํ ตํ กโรติ. น
เกวลญฺจ ปจฺฉินฺน^๑เมว. มณิสฺวณฺณปฺพท-
รุกฺขาทิสฺสุปิ ยํ ยํ อิจฺจติ, ตํ ตํ
วุตฺตนเยเนว อาวชฺชิตฺวา อธิฏฺฐาติ,
ยถาธิฏฺฐิตเมว โหติ. ตสฺสเสว จ ตํ
อุทกํ ปจฺฉินฺน^๑ โหติ, เสสชนฺสฺส อุทกเมว,
มจฺจกจฺจปา จ อุทกชาตาทโย^๒
จ ยถารุจฺฉิ วิจฺรุตฺติ. เจ ปนายํ
อญฺเณสมฺปิ มนุสฺसानํ ตํ ปจฺฉินฺน^๑ กาคฺติ
อิจฺจติ, กโรติเยว. ปรีฉินฺนกาลา-
ติกกเมน^๓ ปน อุทกเมว โหติ.

อนึ่ง มิใช่แต่จะเดินไปได้แต่อย่าง-
เดียวเท่านั้น, เธอต้องการอิริยาบถใด ๆ,
ก็ย่อมทำอิริยาบถนั้น ๆ ได้. อนึ่ง มิใช่แต่จะ
ทำให้เป็นแผ่นดินได้ แต่อย่างเดียวนั้น,
แม้ในบรรดาวัตถุแข็งทั้งหลาย มีแก้วมณี
ทองคำ ภูเขา ต้นไม้เป็นต้น เธอต้องการ
วัตถุใด ๆ เธอนึกถึงวัตถุนั้น ๆ อธิษฐานไป
ตามนัยที่ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว, มันก็ย่อม
เป็นเหมือนอย่างให้อธิษฐานนั้นเทียว. อนึ่ง
น้ำนั้นจะกลายเป็นแผ่นดินไปก็สำหรับภิกษุนั้น
เท่านั้น, สำหรับชนที่เหลือก็คงเป็นน้ำ
นั้นแหละ, ปลา เต่า และสัตว์หากินในน้ำ

^๑ ชุ. ป. ๓๑/๕๕๓.

^๒ ม. อุทกกาทโย.

^๓ อี. ปรีฉินฺนกาลาติกกเม.

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทั้งหลาย มีกาน้ำเป็นต้น ก็ยังคงเหี่ยวไป
ได้ตามความชอบใจ. ก็ถ้าหากว่าภิกษุ
รูปนี้ ต้องการจะทำน้ำนั้นให้เป็นแผ่นดิน
สำหรับคนเหล่านี้ด้วย, เธอก็ยอมทำได้
ทีเดียว. แต่ว่า พอล่วงเลยกาลที่ได้กำหนด
ไว้ มันก็จะกลายเป็นน้ำตามเดิม.

๓๘๕. ปลฺลงฺเกน กมตีติ ปลฺลงฺเกน
คจฺจติ. ปกฺขี สกุโณติ ปกฺเขหิ
ยฺตุตสกุโณ. เอวํ กาตุกาเมน ปน
ปจฺวีกสฺสिณ สมาปชฺชิตฺวา วฺภูจาย สเจ
นิสิฺนฺโน คณฺตุมิจฺจติ, ปลฺลงฺกบฺปมาณ
จาน ปริจฺฉินฺหิตฺวา ปริกมฺม กตฺวา
วฺตุตฺตนเยเนว อธิฏฺฐาตพฺพ. สเจ
นิปฺนฺโน คณฺตุกาโม โหติ มณฺจฺบฺปมาณ,
สเจ ปทสา คณฺตุกาโม โหติ
มคฺคฺบฺปมาณฺนติ เอวํ ยถานูรูป จาน
ปริจฺฉินฺหิตฺวา วฺตุตฺตนเยเนว ปจฺวี โหตุติ
อธิฏฺฐาตพฺพ. สท อธิฏฺฐานา ปจฺวีเยว
โหติ. ตฺตฺตฺราญ ปาฬิ :

๓๘๕. ข้อว่า ปลฺลงฺเกน กมตี แปล
ว่า นั่งก้นบัลลังก์ไป. ข้อว่า ปกฺขี สกุโณ
(นก ผู้มีปีก) คือ นกที่ประกอบด้วยปีกทั้ง ๒. ก็
ภิกษุผู้ต้องการทำอย่างนี้ เข้าปฐวีกสสิณ ออก
แล้ว ถ้าหากว่าเป็นผู้ต้องการจะนั่งไป,
พึงกำหนดสถานที่ ขนาดเท่าที่นั่งก้นบัลลังก์
กระทำบริกรรมไป แล้วอธิษฐานตามนัยที่ได้
กล่าวแล้วนั้น เหี่ยว. พึงกำหนดสถานที่ตาม
ความเหมาะสม อย่างนี้ คือ ถ้าหากเป็น
ผู้ต้องการจะนอนไป ก็กำหนดสถานที่ขนาด
เท่าเตียง, ถ้าหากเป็นผู้ต้องการจะใช้เท้า
เดินไป ก็กำหนดสถานที่ขนาดเท่าเส้นทาง
ดังนี้ แล้วอธิษฐานว่า ขอจงเป็นแผ่นดินเกิด

วิสุทธิมรรค บ.พ. ๔-๑๔

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตามนัยที่ได้กล่าวแล้วนั่นเอง. พร้อมกับการ
อธิษฐาน มันก็เป็นแผ่นดินจริง ๆ. ต่อไปนี้
เป็นพระบาลีในการนั่งคู้บัลลังก์ไปในอากาศ
นั้น.

"อากาเสปี ปลุลุงเคน กมติ
เสยฺยดาปิ ปกฺขี สกุโณติ ปกฺคิยา
ปจฺวิกลิณสฺมาปคฺคิยา ลามิ โหติ,
อากาสึ อาวชฺชติ. อาวชฺชิตฺวา
ณาณณ อธิฏฺฐาติ ปจฺวี โหตุติ,
ปจฺวี โหติ. โส อากาเส
อนฺตลิกฺเข จฺงกมติปิ ติฏฺฐติปิ
นีสิตฺติปิ เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ. ยดา
มนุสฺสา ปกฺคิยา อนิหฺตฺมิมนฺโต
ปจฺวิยฺ จฺงกมนฺตฺติปิ ฯเปฯ เสยฺยมฺปิ
กปฺเปติ, เอวเมว โส อิทฺติมา
เจโตวสิปฺปตฺโต อากาเส
อนฺตลิกฺเข จฺงกมติปิ ฯเปฯ
เสยฺยมฺปิ กปฺเปติ"ติ?

"คำว่า นั่งคู้บัลลังก์ไปใน
อากาศ เหมือนอย่างนกผู้มีปีกบ้าง
ความว่า ภิกษุเป็นผู้ได้สมาบัติใน
ปฐวีกลิณตามปกติ, ย่อมนึกถึงอากาศ.
ครั้นนึกแล้วก็อธิษฐานด้วยญาณว่า ขอ
จงเป็นแผ่นดิน ดังนี้, มันก็จะกลายเป็น
แผ่นดิน. ภิกษุนั้น ย่อมจงกรม
บ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง สำเร็จการ
นอนบ้าง ในอากาศ กลางท้าวได้.
เปรียบเหมือนว่า คนทั้งหลายผู้ไม่มี
ฤทธิ์ตามปกติ ย่อมจงกรมบ้าง ฯลฯ
สำเร็จการนอนบ้าง ที่พื้นดิน ฉันทิ,
ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความชำนาญแห่งจิต
นั้น ก็ย่อมจงกรมบ้าง ฯลฯ สำเร็จ

๑ พ. ป. ๓๑/๕๕๕...

การอนบ้างในอากาศ กลางหาได้
ฉันนั้นเหมือนกัน" ดังนี้.

อากาศ คณฺตุกาเมน จ ภิกฺขุณา
ทิพฺพจกฺขุลาภินาปิ ภวิตฺพุทฺ. กสฺมา ?
อนฺตเร อุตฺตสมฺภูจฺานา วา ปพฺพตรุกฺขาทโย
โทนฺติ, นาคสฺปณฺณาทโย วา อุตฺตสฺยนฺตนา
มาเปนฺติ เตสํ ทสฺสนฺตถฺ. เต ปน
ทิสฺวา ก็ กาทฺพุทฺติ ? ปาทกฺชณฺนํ
สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺจาย อากาโส โทคฺคฺติ
ปริกมฺมํ กตฺวา อธิฏฺจาทฺพุทฺ. เถโร
ปนาท "สมาปตฺตีสมาปชฺชนํ อากุโส
กิมตฺถิยํ, นนุ สมาทิตเมวสฺส จิตฺตํ,
เตน ยํ ยํ จานํ อากาโส โทคฺคฺติ
อธิฏฺจาทฺติ, อากาโสเยว โทคฺคฺติ"
กิตฺจาปิ เอวมาท, อถโข ทิโรกฺขุท-
ปาภิตฺทาริเย วุตฺตนเยเนว ปฏิปชฺชิตฺพุทฺ.

อนึ่ง ภิกษุผู้ต้องการจะไปในอากาศ
ควรเป็นผู้ได้ทิพยจักขุด้วย. เพราะเหตุไร?
สิ่งขัดขวางการไป มีภูเขา ต้นไม้เป็นต้น
ซึ่งมีอตุเป็นสมภูฐาน ย่อมมีอยู่ในระหว่าง
(ทาง) บ้าง, พวกสัตว์ผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย
มีนาค สุบรรณเป็นต้น ผู้ริษยาอยู่ย่อมสร้าง
เพื่อให้เห็นสิ่งขัดขวางเหล่านั้นบ้าง. ถาม
ว่า ก็ภิกษุเห็นสิ่งขัดขวางเหล่านั้นแล้ว จะ
พึงทำอย่างไร ? ตอบว่า พึงเข้าฌานที่
เป็นบาท ออกแล้วทำบริกรรมว่า ขอจงเป็น
อากาศ แล้วอธิษฐานเกิด. ส่วนพระเถระ
(คิปปิกฺกจฺุฬากฺขยเถระ) กล่าวว่า "ท่าน-
ทั้งหลาย การเข้าสมาบัติมีประโยชน์อะไร
เล่า, จิตของภิกษุรูปนี้ตั้งมั่นด้วยดีแล้วเที่ยว
มิใช่หรือ เธอยอมอธิษฐานสถานที่ใด ๆ ว่า
ขอจงเป็นอากาศ ด้วยจิตดวงนั้น, มันก็ยอม
เป็นอากาศได้เลยเที่ยว" ดังนี้. พระเถระ

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๕-๑๘

กล่าวไว้อย่างนี้ก็จริง, ถึงกระนั้น ภิกษุก็พึงปฏิบัติตามนัยที่ได้กล่าวไว้ ในติโรกฐทปาฏิหาริย์นั้นเทียว.

อปัจ โอกาเส โอรุทตุมปิ อิมินา ทิพฺพจกฺขุลาภินา ภวิตฺตพฺพ. อยฺม ทิสฺเส อโนกาเส นุทานตฺตฺเถ วา คามทฺวาเร วา โอรุทติ. มหาชนสฺส ปากโฏ โทติ. ตสฺมา ทิพฺพจกฺขุนา ปสฺสตีตฺวา อโนกาสิ วชฺเชตฺวา โอกาเส โอรุทตีติ.

อีกนัยหนึ่ง ภิกษุรูปนี้ควรเป็นผู้ได้ทิพยจักขุ แม้เพื่อการหยั่งลงในโอกาสที่สมควร. เพราะว่า ถ้าหากว่าภิกษุรูปนี้หยั่งลงในโอกาสที่ไม่สมควร คือทำน้ำบ้าง ประตูป้าน้าง. เธอก็จะเป็นอันปรากฏแก่มหาชน. เพราะฉะนั้น เธอใช้ทิพยจักขุตรวจดู เว้นโอกาสที่ไม่สมควรเสีย หยั่งลงในโอกาสที่สมควรเถิดแล.

๓๙๖. อิมปิ จนฺทิมสุริเย เอวฺ มหิตฺธิเก เอวฺ มหานุภาเว ปาณินา ปรามสฺติ ปริมชฺชตีติ เอตฺถ จนฺทิมสุริยานํ ทฺวาจตฺตาฬิสโยชนสฺสสฺสสฺส อฺปฺริ จรณฺณ มหิตฺธิกตา คีสุ ทิปฺเปสุ เอกกฺขณฺเ อาโลกกรณฺณ มหานุภาวตา เวทิตฺตพฺพา. เอวฺ อฺปฺริจรณอาโลกกรณฺเ ทิ วา มหิตฺธิเก เตเนว มหิตฺธิกตฺเตน

๓๙๖. ในปาฏิหาริย์ ชื่อว่า ใช้ฝ่ามือจับต้องลูบไล้พระจันทร์ และพระอาทิตย์นี้ ซึ่งมีฤทธิ์มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้ บ้าง ดังนี้ นี้ มีความว่า พึงทราบความที่พระจันทร์และพระอาทิตย์มีฤทธิ์มาก ก็โดยการที่จรไปเหนือพื้นดิน ๔๒,๐๐๐ โยชน์ พึงทราบความที่พระจันทร์ และพระอาทิตย์มีอำนาจมาก โดยการที่สร้างแสงสว่างใน

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหรานาเว. ปรัมสตีติ ปริกุกคหตี^๑
 เอกเทศเส วา ฉุปตี. ปริมชชตีติ
 สมตโต อาทาสตลั วีย ปริมชชตี. อัย
 ปนัสส อิติ อภินญาปาทกชฌานวเสเนว
 อิชฌตี. นตฺเตตฺถ กสิณสมาปตฺตินิยม.
 วุตฺตญฺเฑหตี ปฐิสัมภิตาย :

ทวีปทั้ง ๓ ในขณะเดียวกัน. อีกอย่างหนึ่ง
 ชื่อว่ามีฤทธิ์มาก โดยการที่จรไปเหนือพื้นดิน
 และสร้างความสว่าง อย่างนี้, ชื่อว่า
 มีอำนาจมาก ก็โดยความที่มีฤทธิ์มากนั้น
 นั่นแหละ. บทว่า ปรัมสตี (จับต้อง) คือ
 จับไว้ หรือว่าแตะต้อง ที่ส่วนหนึ่ง. บทว่า
ปริมชชตี (ลูบไล้) คือ ลูบถูไปโดยรอบ
 เหมือนลูบถูหน้ากระจก. ก็ฤทธิ์นี้ของภิกษุ
 ผู้มีฤทธิ์นั้น ย่อมสำเร็จได้ด้วยอำนาจแห่ง
 ฌานที่เป็นบาทแห่งอภิญญาเท่านั้น, ใน
 ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ไม่มีข้อกำหนดแน่นอนในการ
 เข้ากสิณสมาบัติ. ข้อนี้ก็สมจริงตามที่ท่าน
 กล่าวไว้ในปกรณ์ปฐิสัมภิตามรรคว่า :

"อิเมปิ จนฺทิมสุริเย ๗เปฯ
 ปริมชชตีติ อิตฺ โส อิติธมา
 เจโตวสิปตฺโต จนฺทิมสุริเย
 อาวชชตี, อาวชชิตฺวา ฌาณ
 อธิฏฺฐาติ หตฺถปาเส โหนฺตุติ,

"คำว่า ใช้ฝ่ามือจับต้องลูบไล้
 พระจันทร์และพระอาทิตย์นี้ ซึ่งมีฤทธิ์
 มากอย่างนี้ มีอำนาจมากอย่างนี้
 บ้าง มีความว่า ภิกษุนั้นผู้มีฤทธิ์ใน
 พระศาสนานี้ ผู้ถึงความชำนาญแห่ง

^๑ อ. กณฺหตี.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

หตุตปาเส โทนฺติ. โส นิสินฺนโก
 วา นิปนฺนโก วา จนฺทิมสุริเย
 ปาณินา อามสฺติ ปรามสฺติ
 ปริมชฺชติ. ยถา มนุสฺสา ปกตียา
 อนิหฺติมนฺโต กิณฺจิทเว รุปคตํ
 หตุตปาเส อามสนฺติ ปรามสนฺติ
 ปริมชฺชนฺติ, เอวเมว โส
 อิทฺธิมา ฯเปฯ ปริมชฺชตี"ติ?

จิต ย่อมนึกถึงพระจันทร์และพระ-
 อาทิตย์, ครั้นนึกถึงแล้ว ก็อธิษฐาน
 ค้ำยญาณว่า ขอจงมีอยู่ในหัตถบาส
 ดังนี้, ก็ย่อมมีอยู่ในหัตถบาส. ภิกษุ
 นั้น เป็นผู้นั่งก็ได้ นอนก็ได้ ใช้ฝ่ามือ
 จับต้องลูบไล้พระจันทร์ และพระ-
 อาทิตย์ได้. เปรียบเหมือนว่าพวกคน
 ทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ไม่มีฤทธิ์ ตามปกติ
 ย่อมยึดถือ จับต้องลูบไล้ รูปอะไร ๆ
 ในหัตถบาสได้ ฉนฺโต, ภิกษุผู้มีฤทธิ์
 นั้น ก็ย่อมจับต้อง ลูบไล้ พระจันทร์
 และพระอาทิตย์นี้ ซึ่งมีฤทธิ์มาก
 อย่างนี้ มีอานุภาพมากอย่างนี้ได้
 ฉนฺนํเหมือนกัน" ดังนี้.

สุวายํ ยถิ อิจฺฉติ กนฺตุวา
 ปรามสิคฺคํ, กนฺตุวา ปรามสฺติ, ยถิ ปน
 อิว นิสินฺนโก วา นิปนฺนโก วา
 ปรามสิคฺคาโม โทติ, หตุตปาเส

ภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น ถ้าหากต้องการจะ
 ไปจับต้อง, ก็ย่อมไปจับต้องได้, แต่ถ้าหาก
 เป็นผู้ต้องการจะนั่งอยู่ หรือนอนอยู่ที่ไหนและ
 จับต้อง, ก็ย่อมอธิษฐานว่า ขอจงมีอยู่ใน

๑ ขุ. ป. ๓๑/๕๔๔.

โหตุติ อธิฏฐาติ. อธิฏฐานพเลน วรรณภา หัตถบาธ. เพราะกำลังของการอธิษฐาน
 มุตตคาลผล วิย อากนุตฺวา หตุตฺวาเส ย่อมจับต้องพระจันทร์และพระอาทิตย์ที่มาตั้ง
 จิตเต วา ปรามสติ, หตุตฺ วา อยู่ในหัตถบาธ เหมือนผลตาลที่หลุดจากขั้ว
 วุชฺเชตฺวา. วุชฺเชนุตฺสส ปน ก็ ก็ไค้, ยึดมือไปจับต้องก็ไค้. ถ้ามว่า ก็เมื่อ
 อูปาทินนํ วุชฺเชติ, อูปาทินนํ กุติ. จะยึดมือไป ย่อมยึดมือที่เป็นอูปาทินนกะ
 อูปาทินนํ นิสฺสาย อูปาทินนํ หรือที่เป็นอูปาทินนกะ ? ตอบว่า ย่อม
 วุชฺเชติ. อาศัยมือที่เป็นอูปาทินนกะ ยึดมือที่เป็น
 อูปาทินนกะไป.

ตตฺถ ติปิฏกจูฬนาคคฺเตโร อาท ในการยึดมือไปนั้น พระติปิฏกจูฬ-
 "ก็ ปนาวุโส อูปาทินนํ ชุทฺทกมุปี นาคเถระ กล่าวว่า "ดูกรท่านทั้งหลาย
 มหนฺตมุปี น โหติ, นนุ ยทา ภิกฺขุ อูปาทินนกฺขันธํ เป็นของเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง
 ตาฬจฺฉิทฺทาทีหิ นิกฺขมติ, ตทา ไม่ได้หรือไร, ในเวลาใดภิกษุออกไปทาง
 อูปาทินนํ ชุทฺทกํ โหติ. ยทา มหนฺตํ ช่องเล็ก มีช่องคาลเป็นคั้น, ในเวลานั้น
 อุตฺตภาวํ กโรติ, ตทา มหนฺตํ โหติ อูปาทินนกฺขันธํ ก็ย่อมเป็นของเล็ก. ใน
 มหาโมคคัลลนาคคฺเตรสฺส วิยา"ติ. เวลาใดจะทำอภาพใหญ่โต, ในเวลานั้น
 อูปาทินนกฺขันธํ ก็ย่อมเป็นของใหญ่ เหมือน
 อย่างอูปาทินนกฺขันธํ ของพระมหา-
 โมคคัลลนเถระ ฉะนั้น" กังนี้.

๑. ฉ. วุชฺเชติ.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๔-๑๔

นनुโทปนนุทนาทมนกถา

ถาว่าด้วยการทรมานนันโทปนันทนาคราช

เอกสมิ กิร สมเย อนาถปิณฑโก
 คหปติ ภควโต ธมฺมเทศน์ สุตฺวา "เสว
 ภาณเต ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ สทุธิ อมฺหากํ
 เคะเท ภิกฺขํ กณฺหา"ติ นิมนฺเตตฺวา
 ปกุกามิ. ภควา อธิวเสตฺวา ตํทิวสํ^๑
 รตฺตภาคณฺจาปิ วิตินาเมตฺวา ปจฺจุสฺสมเย
 ทสฺสทสฺสโลกธาตุํ โอลฺลเกสิ. อถสฺส
นनुโทปนนุโท^๒ นาคราชา ณาณมุเข
 อาปาถิ อากฺจฺฉิ. ภควา "อัยํ นาคราชา
 มยฺหํ ณาณมุเข อาปาถิ อากฺจฺฉติ,
 อตฺถิ นุโข อสฺส อฺปนีสฺสโย"ติ
 อาวชฺเชนฺโต "อัยํ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก ตีสฺ
 รตเนสฺ อฺปฺสนฺโน"ติ ทิสฺวา "โก นุ โข
 อิมิ มิจฺฉาทิฏฺฐิโต วิเวเจยฺยา"ติ
 อาวชฺเชนฺโต มหาโมคฺคฺคฺลฺลานตฺถเถริ
 อทฺทส.

มีเรื่องว่า ในสมัยหนึ่ง ท่านอนาถ-
 บิณฑิกคฤหบดี ได้ฟังธรรมเทศนาของพระผู้มี
 พระภาคแล้ว ก็กราบทูลนิมนต์ว่า "ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ ในวันพรุ่งนี้ ขอพระองค์
 พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๕๐๐ รูป
 ทรงรับภิกษาในเรือน ของข้าพระองค์เถิด
 พระเจ้าข้า" ดังนี้ แล้วก็หลีกไป. พระผู้มี
 พระภาคทรงรับนิมนต์แล้ว ทรงทำวันนั้น
 และแม้ส่วนหนึ่งแห่งราตรีให้ล่วงไป ในสมัย
 ไกลรุ่ง ทรงตรวจดูหมั่นโลกธาตุ. ครั้งนั้น
นันโทปนันทนาคราช ได้มาถึงคลอง ใน
 ปากทางแห่งพระญาณของพระองค์. พระผู้มี
 พระภาค เมื่อทรงดำริว่า "นาคราชผู้นี้ มา
 ถึงคลองในปากทาง แห่งญาณของเรา,
 นาคราชผู้นี้มีอุปนิสัยอยู่หรือหนอ" ดังนี้ ก็
 ทรงพบว่า "นาคราชผู้นี้ เป็นผู้มิมีจฉาทิฐิ

^๑ ฉ. ตํทิวสาวเสส.

^๒ ฉ. นนุโทปนนุโท นาม.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ไม่เลื่อมใสในพระรัตนตรัย" เมื่อทรงดำริ
 อยู่ว่า "ใครหนอจะเปลื้องนาคราชผู้นี้จาก
 มัจฉาทิสฺสุได้" ดังนี้ ก็ได้ทรงเห็นพระมหา-
 โมคคัลลานเถระ.

คโตะ ปภาตาย รตฺติยา สรีร-
 ปฏิชฺฌณํ กตฺวา อายสฺมุนฺตํ อานนฺทํ
 อามนฺเตสิ "อานนฺท ปณฺจนํ ภิกฺขุสฺตานํ
 อาโรเจหิ ตถาคโตะ เทวจาริกํ
 กจฺจตี"ติ.

ต่อจากนั้นเมื่อราตรีสว่าง ก็ทรง
 กระทำการชำระพระสรีรกาย ตรัสเรียก
 พระอานนท์ผู้มีอายุมาว่า "นี่แน่ะอานนท์
 เธอจงบอกภิกษุ ๕๐๐ รูป ว่าตถาคตจะไป
 จาริกในเทวโลกเถิด" ดังนี้.

ตํทิวสฺสจ นนฺโทปนนฺทสฺส อापานฺณุมิ
 สชฺชยีสฺสุ. โส ทิพฺพรตฺนปฺลลฺงฺเก ทิพฺเพน
 เสตจฺจตฺเตน ธารียามาเนน ติวินาฏเกหิ
 เจว นาคปรีสาย จ ปรีวฺโต ทิพฺพภาชเนสฺสุ
 อุกฺกุจฺจาปีติ อุนฺนปานวีสึ โอลอภยมาโน
 นิสินฺโน โทติ. อถ ภควา ยถา
 นาคราชา ปสฺสตี, ตถา กตฺวา ตสฺส
 วิตานมตฺถเกเนว^๑ ปณฺจหิ ภิกฺขุสฺสเทหิ
 สหฺฐี ตาวตีสฺสเทวโลกาภิมุโข ปายาสี.

ก็ในวันนั้น พวกนาคทั้งหลายได้จัด
 เตรียมอาปานภูมิ (ที่มาคิมกีน) ไว้สำหรับ
 นันโทปนันทนาคราช. นาคราชนั้นมีทิพย-
 เสวตฉัตรกันเหนือบัลลังก์แก้วอันเป็นทิพย์ มี
 นาคนักพ้อน ๓ จำพวก และนาคบริษัทแวก-
 ล้อม นั่งชมของกิน ของดื่มแบบต่าง ๆ ที่เขา
 จัดตั้งไว้ในภาชนะทิพย์ทั้งหลาย. ครั้น
 พระผู้มีพระภาคทรงกระทำโดยประการ ที่
 นาคราชจะมองเห็น เสด็จมุ่งพระพักตร์ไป

^๑ ส. วิมานมตฺถเกเนว.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ยังเทวโลกชั้นดาวดึงส์พร้อมกับภิกษุ จำนวน ๕๐๐ รูป ทางเหนือเพดาน(แห่งอาปานภูมิ) ของนาคราชนั้นนั่นเทียว.

เตน โข ปน สมเยน นนุโทปนนุทสฺส นาคราชสฺส เอวรूपิ ปาปกิ ทิฏฺฐจิคคิ อุปฺปนฺนํ โหติ "อิเม हि नाम มุฑฺดกา สมณกา อมฺหากิ อุปฺรุปริกวเนน เทวานํ ตาวตีสภวานํ ปวิสฺนฺตปิ นิภฺขมนฺตปิ, น อิทานิ อิตฺโต ปญฺจาย อิเมสํ อมฺหากิ มตฺถเก ปาทปฺปํ โอกิรฺนฺตานิ คนฺตํ ทสฺสสามิ"ติ. อญฺจาย สีเนรุปาทำ คนฺตฺวา ตํ อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา สีเนรุ สตฺตกฺขตฺตํ โภเกหิ ปริกฺขิปีตฺวา อุปฺริ ผณฺํ กตฺวา ตาวตีสภวานํ อวฺกฺขฺเชน ผณฺเณน กเหตุวา อทสฺสนํ กเมสิ.

ก็โดยสมัยนั้นแล นันโทปนันทนาคราช ได้เกิดหิริที่ชั่วช้าเห็นปานฉนั้นขึ้นว่า "หนอย พวกสมณะโล้นเหล่านี้ ทั้งเข้าทั้งออก ภพดาวดึงส์ของเทวดาทั้งหลาย ทางบริเวณ ที่อยู่เหนือ ๆ พวกเรา, บัดนี้ นับแต่ขึ้นไป เราจักไม่ยอมให้พวกสมณะโล้นเหล่านี้ไปรย ผุ่นขึ้นบนหัวพวกเราไปได้อีก" ดังนี้. ลูกขึ้น ไปสู่ตีนเขาสีเนรุละอัคภาพนั้นเสีย ใช้ขนค พันโอบอุเขาสีเนรุไว้ ๗ รอบ แผ่พังพานขึ้น เบื้องบน ใช้พังพานที่คว่ำลง ยึดเอาภพ- ดาวดึงส์ไว้ ทำให้ถึงกับมองไม่เห็น.

อถ โข आयสฺมา รญฺจปาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "บุพฺเพ ฆนฺเต อิมสฺมิ ปเทเส จิตฺโต สีเนรุ ปสฺสสามิ,

ครั้งนั้นแล ท่านพระรัฐฐปาละได้ กราบทูลความชื่อนั้น กะพระผู้มีพระภาคว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกาลก่อน ข้า-

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สีนะรุปริภคฺติ ปุสฺสามิ, คาวตีสึ ปุสฺสามิ, พระองค์ยืนอยู่ที่บริเวณนี้ ก็มองเห็น
 เวชยันตึ ปุสฺสามิ, เวชยันตปราสาทสุสฺส เขาสีนะรุ เห็นสินะรุปริภคฺติ (สิ่งล้อมรอบ
 อุมฺปริ ฐชึ ปุสฺสามิ. โโก นุ โข ฆนฺเต เขาสีนะรุ), เห็นภาพคาวตีสึ, เห็น
 เหตุ โโก ปจฺจโย, ยั เอตฺรหิ เนว เวชยันตปราสาท, เห็นธงเหนือเวชยันต-
 สีนะรุ ปุสฺสามิ ฯเปฯ น เวชยันตปราสาทสุสฺส ปราสาท. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอ
 อุมฺปริ ฐชึ ปุสฺสามิ"ติ. "อัย รุญฺจปาล เป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัย ที่ทำให้บัดนี้
 นนฺโทปนนฺโท นาม นาคราชา ตุมฺหากิ ข้าพระองค์มองไม่เห็นเขาสีนะรุ ฯลฯ
 กุปีโต สีนะรุ สตุตฺตกฺขตฺตํ โภเคหิ ไม่เห็นธงเหนือเวชยันตปราสาท" ดังนี้.
 ปริกฺขิปิตฺวา อุมฺปริ ผณฺน ปฏิจฺฉาเหตุวา พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า "นี่แน่ะรัฐपालะ
 อนุทฺถารุํ กตฺวา จิตฺ"ติ. "ทเมมิ นํ นาคราชา ชื่อว่า นันโทปนันทะนี้ โกรธพวก-
 ฆนฺเต"ติ. น ภควา อนุชานิ. อถ โข เธอ จึงใช้ชนคพันโอบฏเขาสีนะรุไว้ ๗ รอบ
 आयสฺมา ภทฺธิโย आयสฺมา ราหุโลติ แล้ว ใช้ฟางพานปกปิดไว้ทางเบื้องบน ทำให้
 อนุทฺกเมน สพฺเพปิ ภิกฺขุ อฏฺฐจฺหิสฺสุ. มีคอยู่" ดังนี้. พระรัฐपालะกราบทูลว่า
 น ภควา อนุชานิ. "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอ
 ทรมาณนาคราชผู้นั้น". พระผู้มีพระภาค
 ไม่ทรงอนุญาต. ต่อจากนั้นแล ภิกษุแม่ทุกรูป
 คือ ท่านพระภัททิยะ ท่านพระราหุลเป็นต้น
 ได้ลุกขึ้น (ทูลขอทรมาณนาคราช) ตามลำดับ.
 พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาต.

คุณนิตยา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อวสาเน มหาโมคคัลลานตเถโร ในที่สุด พระมหาโมคคัลลานเถระ
 "อหิ ภนฺเต ทเมมี"ติ อาห. "ทเมหิ ก็กราบทูลว่า "ข้าพระองค์ขอทรมานเอง
 โมคคัลลานา"ติ ภควา อนุชานี. พระเจ้าข้า". พระผู้มีพระภาคก็ทรงอนุญาต
 เถโร อุตฺตภาวํ วิชิตฺวา มหุตฺต แล้วว่า "ขอเชอจงทรมานเถิด โมคคัล-
 นาคราชาวณฺณํ อภินิมฺมิตฺวา นนฺโทปนนฺทํ ลานะ" ดังนี้. พระเถระละอัทภาพ(เดิม)
 จุทฺทสฺสขตฺตํ โภเคหิ ปริกฺขิปปิตฺวา ตสฺส เสีย เนรมิตเป็นรูปร่างนาคราชใหญ่โต
 ผณมตฺถเก อุตฺตโน ผณฺ จเปตฺวา ใช้ขนาดโอบล้อมนันทโพนันทะไว้ถึง ๑๔ รอบ
 สีเนรฺนา สหฺธิ อภินิปปิเพฺสึ. นาคราชา ตั้งพังกพานของท่านไว้ ที่ค้ำบนพังกพานของ
 ฐมาสี? เถโรปิ "น ตฺยฺหิเยว สรีเร นาคราชนั้น แล้วกอดไว้กับเขาสีเนรุ. นาค-
 ฐโม อตฺถิ, มยฺหมปิ อตฺถิ"ติ ฐมาสี. ราชก็บังทวนควัน. ฝ่ายพระเถระกล่าวว่า
 นาคราชสฺส ฐโม เถรํ น พาทฺติ. "ควันในตัว ห้ามอยู่แก่ท่านผู้เดียวไม่, แม้
 เถรสฺส ปน ฐโม นาคราชานํ พาทฺติ. เราก็มืดได้" ดังนี้แล้ว ก็บังทวนควัน. ควัน
 ตโต นาคราชา ปชฺชลิ. เถโรปิ "น ของนาคราช หาทำร้ายพระเถระได้ไม่.
 ตฺยฺหิเยว สรีเร อคฺคิ อตฺถิ, มยฺหมปิ แต่ควันของพระเถระ ทำร้ายนาคราชได้.
 อตฺถิ"ติ ปชฺชลิ. นาคราชสฺส เตโช ต่อจากนั้น นาคราชก็บังทวนไฟ. ฝ่ายพระ-
 เถรํ น พาทฺติ, เถรสฺส ปน เตโช เถระกล่าวว่า "ไฟในตัว ห้ามอยู่แก่ท่าน
 นาคราชานํ พาทฺติ. นาคราชา "อัย ผู้เดียวไม่, แม้เราก็มืดได้" ดังนี้แล้วก็
 มํ สีเนรฺนา สหฺธิ อภินิปปิเพฺสึวา บังทวนไฟ. ไฟของนาคราชหาทำร้าย

๑ ฉ. ปฐมาธิ, อธิ. ปฐปาสิ.

ธูมายตี เจว ปชชลติ จา"ติ จินเตตฺวา พระเถระได้ไม่, แต่ไฟของพระเถระ
 "โก คุว โกสี"ติ ปฏิปุจฺฉิ. อหิ โข ทำร้ายนาคราชได้. นาคราชคิดว่า "คนผู้
 นนฺท โมกฺกคฺคฺลาโนติ. ภูเต อคฺคฺตโน กตฺวาเข้ากับภูเขาสีเนอร์ แล้วบังทวนควัน
 ภิกฺขุภาเวณ ติฏฺฐาหิตี? ได้ด้วย บังทวนไฟได้ด้วย" ตั้งนี้แล้ว จึง
 ถาว่า "ท่านผู้เจริญ ท่านเป็นใคร".
 พระเถระตอบว่า "คุณนันทะ เราคือ
 พระโมกคัลลานะ". นาคราช "ท่านผู้เจริญ
 ขอท่านจงตั้งอยู่ โดยความเป็นภิกษุของตน
 (ตามเดิม)เถิด".

เถโร ติ อคฺคฺตภาวํ วิชิตฺวา พระเถระละอัครภาพนั้นเสีย แล้วเข้า
 ตสฺส ทกฺขินฺนํโสเตน ปวิสิตฺวา ไปทางช่องหูขวาของนาคราชนั้น แล้วออก
 วามกฺกณฺโสเตน นิกฺขมิ, วามกฺกณฺโสเตน ทางช่องหูซ้าย, เข้าไปทางช่องหูซ้ายแล้ว
 ปวิสิตฺวา ทกฺขินฺนํโสเตน นิกฺขมิ. ออกมาทางช่องหูขวา. อย่างนั้นเหมือนกัน
 ตถา ทกฺขินฺนาสโสเตน ปวิสิตฺวา เข้าไปทางช่องจมูกขวา แล้วออกมาทาง-
 วามนาสโสเตน นิกฺขมิ. วามนาสโสเตน ช่องจมูกซ้าย. เข้าไปทางช่องจมูกซ้าย
 ปวิสิตฺวา ทกฺขินฺนาสโสเตน นิกฺขมิ. แล้วออกมาทางช่องจมูกขวา. ต่อจากนั้น
 ตโต นาคราชา มุขํ วิวริ. เถโร มุขেন นาคราชอ้าปากขึ้น. พระเถระก็เข้าไปทาง
 ปวิสิตฺวา อุนฺโตกฺกจฺฉิมิ ปาจีเนน จ ปากแล้วจงกรมอยู่ในท้อง ไปทาง

^๑ อ. ม. ปติฏฐาหิตี.

ปัจฉิเมน จ จงกมตี. ภควา "โมคคัลลาน หิตตะวันออก และทางทิศตะวันตก. พระผู้มี
 มนสิการโหริ มหิตธิโก เอส นาโค"ติ พระภาคตรัสว่า "นี่แน่ะโมคคัลลานะ ขอ
 อาท. เถโร "มยฺหิ โข ภาเต จตฺตาโร เธอจงใส่ใจไว้ว่า นาคผู้นี้มีฤทธิ์มากเกิด".
 อธิธิปาทา ภาวิตา พหุสีกตา ยานีกตา พระเถระกราบทูลว่า "ข้าแต่พระองค์
 วตฺถุกตา อนุจฺจिता ปริจิตา สฺสมารทฺธา, ผู้เจริญ อธิธิปาท ๔ ข้าพระองค์ได้เจริญ
 ตฺยฺจตุ ภาเต นนฺโทปนฺนโท, อัน แล้ว ได้กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็น
 นนฺโทปนฺนทสฺสทิสานํ นาคราชานํ สตมฺปิ คุชยานได้แล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งอาศัยได้แล้ว
 สทสฺสมฺปิ สตสทสฺสมฺปิ ทเมยฺยนฺ"ติ ตั้งไว้ได้แล้ว ส่งสมแล้ว บรรารภไว้แล้ว
 อาท. พระเจ้าข้า, ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นันโท-
 ปนฺนทะขอจงยกไว้เกิด, ข้าพระองค์พึง
 ทรมานนาคราช ที่เสมอเหมือนนันโทปนฺนทะ
 แม้ ๑๐๐ คน แม้ ๑,๐๐๐ คน แม้
 ๑๐๐,๐๐๐ คนได้พระเจ้าข้า" ดังนี้.

นาคราชาปิ จินฺเตสึ "ปวิสนฺโต แม้นาคราช ก็คิดว่า "เมื่อเข้าไปเรา
 ตาว เม น ทฺยฺจโส, นิกฺขมนกาเล ก็ไม่เห็นเสียก่อน, ในคราวที่ออกมาบัดนี้
 อิทานิ นํ ทาจนฺตเร ปกฺขิปิตฺวา เราจักยัดใส่มันไว้ในระหว่างเขี้ยว แล้ว
 สงฺขาทิสฺสามี"ติ จินฺเตตฺวา "นิกฺขม เคี้ยวกัดเสีย" ดังนี้ ครั้นคิดแล้ว ก็กล่าวว่า
 ภาเต มา มํ อนุโตกฺจฺจฺยํ อปฺราปรึ "ท่านผู้เจริญ จงออกมาเสียเถอะ อย่าได้
 จงกมฺนฺโต พาธยิตฺตา"ติ อาท. เถโร จงกรมไป ๆ มา ๆ ทำร้ายเราอยู่ภายใน

คุณนิตยา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิกขมิตฺวา พหิ อฏฺฐาสฺสิ. นาคราชา อัย ท้องเลย". พระเถระได้ออกมายืนอยู่ข้าง
 โสฺติ ทิสฺวา นาสวาคํ^๑ วิสฺสชฺชชฺ. เถโร นอก. นาคราชพอเห็นว่า นี่คือนั่น แล้ว
 จตฺตถชฺฌานํ สฺมาปชฺชชฺ. โลมกฺุบฺมปิสฺส ก็พ่นลมจมูกออกไป. พระเถระเข้า
 วาโต จาเลตุํ นาสกฺุชฺช. อวเสสภิกฺุชฺช จตฺตถฌาน. ลมไม่อาจทำแม้เพียงขุมขนของ
 กิร อาทิโต ปฏฺฐาย สฺพพปาฏิหาริยานิ ท่านให้ไหวได้. เป็นที่รู้กันว่า ภิกษุที่เหลื่อ
 กาคํ สกฺุณฺณเยยฺยํ, อิมํ ปน จานํ ปตฺวา ห้างหลาย อาจทำปาฏิหาริย์ทั้งหมดตั้งแต่ต้น
 เอวํ ชิปฺปนิสฺสนฺติโน หุตฺวา สฺมาปชฺชชฺติ ใต้, แต่พอถึงฐานะนี้แล้ว จักไม่อาจเข้า
 นาสกฺุชฺชิสฺสนฺตฺติ เนสฺสิ ภควา นาคราชาทมนํ สฺมาบัติ เป็นอย่างจตถึงได้เฉียบพลัน อย่าง
 นานุชานิ. นี้ได้ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาค จึงไม่
 ทรงอนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้น ทรมาณนาคราช.

นาคราชา "อหํ อิมสฺส สฺมณฺสส นาคราชคิดว่า "เราไม่อาจใช้
 นาสวาทน โลมกฺุบฺมปิ จาเลตุํ นาสกฺุชฺช, ลมจมูกทำแม้เพียงขุมขนของสมณะผู้นี้ ให้
 มหิทฺธิโก สฺมณฺโณติ จินฺเตสฺสิ. เถโร ไหวได้, เขาเป็นสมณะผู้มีฤทธิ์มาก" ดังนี้.
 อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา สฺปญฺณรูปํ พระเถระละอัทภาพ(นั้น)เสีย แล้วเนรมิต
 อภินิมฺมิตฺตฺวา สฺปญฺณวาคํ ทสฺเสนฺโต รูปเป็นสุบรรณ(ครุฑ) ทำสุบรรณวาตะ
 นาคราชานํ อนุพนฺธิ. นาคราชา ตํ (ลมแรง ที่เกิดจากการกระพือปีกของ
 อตฺตภาวํ วิชฺหิตฺวา มาณวกฺุณฺณํ สุบรรณ) ให้ปรากฏติดตามนาคราชไป.

^๑ ส. อ. นาสวาคํ.

อภินิมมิตฺวา "ภนฺเต ตุมหากิ สรณํ นาคราชจิงละอัคภานันเสยฺย แล้วเนรมิต
 คจฺฉามิ"ติ วทฺนฺโต เณรสุส ปาเท วทฺติ. รูปร่างเป็นคนหนุ่มกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ
 เณโร "สตุถา นนฺท อากโต, เอหิ ข้าพเจ้าขอถึงท่านเป็นสรณะ" กราบเท้า
 คมิสฺสามา"ติ นาคราชานํ ทมยิตฺวา ของพระเถระ. พระเถระกล่าวว่า "คุณ
 นิพฺพิสฺสิ กตฺวา กเหตุวา ภควโต สนฺติกิ นันตะ พระศาสดาเสด็จมา, มาเถอะ เรา
 อคมาสี. นาคราชา ภควนฺตํ วทฺติตฺวา จักไปกัน" ทรมานนาคราช ทำให้หมดพิษสง
 "ภนฺเต ตุมหากิ สรณํ คจฺฉามิ"ติ อาท. แล้วก็ได้พาไปยังสำนักของพระผู้มีพระภาค.
 ภควา "สุขี โทหิ นาคราชา"ติ นาคราชถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กราบ-
 วตฺวา ภิกฺขุสฺมปริวฺโต อนาถปิณฑิกสุส ทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์
 นิเวสนํ อคมาสี. ขอถึงพระองค์ว่าเป็นสรณะ". พระผู้มี
 พระภาคตรัสว่า "ขอจงเป็นผู้มีความสุขเถิด
 นาคราช" ดังนี้แล้ว ทรงมีพระภิกษุสงฆ์แวง-
 ล้อมเสด็จไปสู่ที่อยู่ของท่านอนาถปิณฑิกะ.

อนาถปิณฑิกโก "กิ ภนฺเต อติทิวา อนาถปิณฑิกกถุหคิ กราบทูลว่า
 อากตฺตตุถา"ติ อาท. โมคฺคคฺคฺลฺลานสุส จ "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะเหตุไร
 นนฺโทปนนฺทสุส จ สงฺคาโม อโหสีติ. พระองค์จึงเสด็จมาสาย". ตรัสว่า
 กสุส ภนฺเต ชโย กสุส ปราชโยติ. พระโมคคัลลานะ กับนั้นโทปนันตะเกิด
 โมคฺคคฺคฺลฺลานสุส ชโย นนฺโทปนนฺทสุส การสงครามกัน. กราบทูลว่า ไครชนะ
 ปราชโยติ. อนาถปิณฑิกโก "อธิวาเสตุ ไครแพ้ พระเจ้าข้า. ตรัสตอบว่า

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เม ภนฺเต ภควา สุตฺตาหิ เอกปฏฺฐาภฺฐิยา โมคคัลลานะชนะ นันโทปนันทะแพหิ.
 ภคฺคิ สุตฺตาหิ เถรสฺส สกฺกาโร อนาถบิณฑิกกถุหคฺคิ กราบทูลว่า "ข้าแต่
 กริสฺสามี"ติ วตฺวา สุตฺตาหิ พุทฺธปฺมุขานํ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระผู้มีพระภาคจงทรง
 ปณฺจนฺนํ ภิกฺขุสฺตานํ มหาสกฺกาโร รับภัตฺตาหารของข้าพระองค์ ตลอด ๑ วัน
 อกาสิ. อิติ^๑ อิมฺสมิ นนฺโทปนนฺทมเน โดยล่ำดับเคี้ยว (ติดต่อกัน, ไม่ขาดสาย)
 กตฺติ มหนฺตํ อุตฺตภาวํ สนฺธาเยตฺติ วุตฺตํ เถิด ข้าพระองค์จักทำสักการะแก่พระเถระ
 "ยทา มหนฺตํ อุตฺตภาวํ กโรติ, ตทา ไปตลอด ๑ วัน" ดังนี้ ได้ทำสักการะใหญ่
 มหนฺตํ โหติ มหาโมคคัลลานตฺเถรสฺส แก่พระภิกษุจำนวน ๕๐๐ ซึ่งมีพระพุทธเจ้า
 วิทยา"ติ. เอวํ วุตฺเตปิ ภิกฺขุ อูปาทีนฺนํ เป็นประมุขไปตลอด ๑ วัน. ท่านพระ-
 นิสฺสาย อนูปาทีนฺนํกเมว วทฺตตีติ ติปิฏกฺจฺพนาคเถระ หมายเอาอัครภาพใหญ่โต
 อาหิสฺส. อยเมว เจตฺถ ยุตฺติ. ที่พระมหาโมคคัลลานะ กระทำในคราว
 ทรมานนันทโพนันทนาคราชนี้ ตามประการ
 ดังกล่าวมานี้ กล่าววว่า "ในเวลาใด จะทำ
 อัครภาพให้ใหญ่โต, ในเวลานั้น อูปาทีนน-
 กชั้นก็ย่อมเป็นของใหญ่ เหมือนอย่าง
 อูปาทีนนกชั้นของพระมหาโมคคัลลานเถระ
 ฉะนั้น" ดังนี้. แม้เมื่อท่านกล่าวไว้อย่างนี้
 ภิกษุทั้งหลายก็ยังคงกล่าววว่า ย่อมอาศัยมือที่

^๑ ฉ. อิติ อิมิ.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๕-๑๕

เป็นอุปาทินนกะ เหยียดมือที่เป็นอุปาทินนกะไป ดังนี้. ก็นั้นแหละเป็นข้อยุติในปาฏิหาริย์ข้อนี้.

โส เอวํ กตุวา น เกวลํ ภิกษุรูปนั้น ครั้นทำอย่างนี้แล้ว ก็ไม่
 จนุทิมสุริเย ปรามสติ. สเจ อิจฺฉติ เพียงแต่จะจับต้องพระจันทร์และพระอาทิตย์
 ปาทกฏฺจลิกํ กตุวา ปาทะ จเปติ, ได้แต่อย่างเดียว. ถ้าหากว่าต้องการ
 ปิจํ กตุวา นิสีหติ, มณฺจํ กตุวา ก็ทำให้เป็นกระเบื้องวางเท้า แล้ววางเท้า
 นิปชฺชติ, อปสฺเสนผลกํ กตุวา อปสฺสยติ. ก็ได้, ทำให้เป็นตั่ง แล้วนั่งก็ได้, ทำให้
 ยถา จ เอโก, เอวํ อปโรปิ. เป็นเตียง แล้วนอนก็ได้, ทำให้เป็นพนักพิง
 อเนเกสุปิ หิ ภิกฺขุสฺสทสฺสเสสุ เอวํ แล้วพิงก็ได้. อนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งทำได้
 กโรนฺเตสุ เตสฺสจฺจ เอกเมกฺสฺส ตเถว ฉนฺโต, แม้ภิกษุรูปอื่นก็ทำได้ ฉะนั้นเหมือน
 อิชฺฉติ. จนุทิมสุริยานนฺจ คมนมฺปิ กัน. จริงอยู่ เมื่อภิกษุหลายแสนรูปกระทำ
 อาโลกกรณมฺปิ ตเถว โหติ. ยถา หิ อยู่อย่างนี้ ปาฏิหาริย์ข้อเดียวกัน ย่อม
 จาภิสฺสทสฺสเสสุ^๑ อุกပ္ฺปเรสุ สพฺพจาภิสฺส สำเร็จแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น และแก่ภิกษุ
 จนุทมนฺทลานิ หิสฺสนฺติ. ปากตฺติกเมว^๒ รูปหนึ่ง (นั้น) ได้โดยประการเดียวกันนั้น
 จนุทสฺส คมนมฺปิ อาโลกกรณนฺจ โหติ. นั้นเทียว. อนึ่ง ทั้งการโคจรไป ทั้งการ
 ตถูปมเมตํ ปาฏิหาริย์. ทำความสว่างแก่พระจันทร์และพระอาทิตย์
 ก็ยังคงมีอยู่ อย่างนั้นนั่นแหละ. เปรียบ

^๑ ฉ. ปาติ...

^๒ ฉ. ปากตติกเมว จ.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เหมือนว่า ในคุ่ม ๑,๐๐๐ ใบที่เต็มด้วยน้ำ
ดวงจันทร์ย่อมปรากฏในคุ่มทุกใบ. ทั้งการ
โคจรไป และการทำแสงสว่างแห่งพระ-
จันทร์ ยังคงมีเป็นปกตินั้นเทียว ฉนใด.
ปาฏิหาริย์ข้อนี้ ก็มีอุปมาฉนน.

๓๙๗. ยาว พรหมโลกาปีติ พรหม-
โลกมุปี ปริจเจท กตวา. กาเยน วสั
วตเตตตีติ ตตถ พรหมโลก กาเยน
อตุตโน วสั วตเตตตีติ. ตสสุตโต ปาฬี
อนุกนุตวาว เวทิตุโพ. อัย เหตุถ
ปาฬี :

๓๙๗. คำว่า ตลอดถึงพรหมโลกบ้าง
คือทำพรหมโลกให้เป็นขอบเขตบ้าง. คำว่า
ทำอำนาจให้เป็นไปด้วยกาย คือทำอำนาจ
ของตนให้เป็นไปในพรหมโลกนั้น ด้วยกาย
แล. อรรถแห่งคำนั้น บัณฑิตพึงทราบ
คล้อยตามพระบาลีนั้นเทียว. จริงอยู่
พระบาลีในปาฏิหาริย์ข้อนี้ มีดังต่อไปนี้ :

"ยาว พรหมโลกาปี กาเยน
วสั วตเตตตีติ สเจ โส อิทธิมา
เจโตวสิปุตโต พรหมโลกั
กนุตกาโม โหติ, ทูเรปี สนุติเก
อธิฏฐาติ สนุติเก โหตุติ, สนุติเก
โหติ. สนุติเกปี ทูเร อธิฏฐาติ

"คำว่า ทำอำนาจให้เป็นไป
ด้วยกายตลอดพรหมโลกบ้าง ความ
ว่า ถ้าหากว่าภิกษุผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความ
ชำนาญแห่งจิตนั้น เป็นผู้ต้องการไป
สู่พรหมโลกไซ้, ก็ย่อมอธิษฐานที่
ซึ่งที่อยู่ไกล ให้เป็นที่ที่อยู่ใกล้ว่า ขอ

วิสุทธิธรรม รก บ.พ. ๔-๑๕

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทูเร โหตุติ, ทูเร โหติ.
 พหุภุมปี โลกั อธิภูจาทิ โลกั
 โหตุติ, โลกั โหติ. โลกุมปี
 พหุภุ อธิภูจาทิ พหุภุ โหตุติ.
 พหุภุ โหติ. ทิพเพน จกขุณา
 ตสฺส พุรหมุโน รูปิ ปสฺสตี.
 ทิพพาย โสตธาตฺยา ตสฺส พุรหมุโน
 สหฺมึ สฺมฺมาติ. เจโตปริยณาณ
 ตสฺส พุรหมุโน จิตฺตํ ปชานาติ.
 สเจ โส อธิธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต
 ทิสฺสมาเนน กาเยน พุรหมุโลกั
 กนฺตฺกาโม โหติ, กายวเสน
 จิตฺตํ ปริณาเมติ, กายวเสน
 จิตฺตํ อธิภูจาทิ, กายวเสน
 จิตฺตํ ปริณาเมตฺวา กายวเสน
 จิตฺตํ อธิภูจาทิตฺวา สุขสฺสณฺณจ
 ลหุสฺสณฺณจ โอบกมิตฺวา ทิสฺสมาเนน
 กาเยน พุรหมุโลกั กจฺจติ.
 สเจ โส อธิธิมา เจโตวสิปฺปตฺโต
 อทิสฺสมาเนน กาเยน พุรหมุโลกั

จงเป็นที่ที่อยู่ไกลเกิด, ก็จะกลายเป็น
 เป็นที่อยู่ไกล. ย่อมอธิษฐานที่ ทั้งที่
 อยู่ไกล ให้เป็นที่ที่อยู่ไกลว่า ขอจง
 เป็นที่อยู่ไกลเกิด, ก็จะกลายเป็น
 ที่ที่อยู่ไกล. ย่อมอธิษฐานทั้งของ
 ที่มีมากให้เป็นของที่มีน้อยกว่า จงเป็น
 ของที่มีน้อยเกิด ดังนี้ ก็จะกลายเป็น
 ของที่มีน้อย. ย่อมอธิษฐานทั้งของ
 ที่มีน้อยให้เป็นของที่มีมากกว่า จงเป็น
 ของที่มีมากเกิด ดังนี้ ก็จะกลายเป็น
 ของที่มีมาก. ย่อมเห็นรูปของพรหม
 นั้นด้วยทิพยจักขุ. ย่อมได้ยินเสียง
 ของพรหมนั้นด้วยทิพโสตธาตฺ, ย่อม
 รู้จิตของพรหมนั้นด้วยเจโตปริยณาณ.
 ถ้าหากว่าภิกษุผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึงความ
 ชำนาญแห่งจิตนั้น เป็นผู้ต้องการจะ
 ไปสู่พรหมโลก ด้วยกายที่มองเห็นได้
 ไชริ้, ก็ย่อมทำจิตให้น้อมไป ตาม
 อำนาจกาย, ย่อมอธิษฐานจิตตาม
 อำนาจกาย, ครั้นทำจิตให้น้อมไป

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กนฺตกาโม โหติ, จิตฺตวเสน
 กายํ ปริณาเมติ, จิตฺตวเสน
 กายํ อธิญฺจติ. จิตฺตวเสน กายํ
 ปริณาเมตฺวา จิตฺตวเสน กายํ
 อธิญฺจติว สฺขสฺสณฺณจ ลหุสฺสณฺณจ
 โอกฺกมิตฺวา อทิสฺสมาเนน กาเยน
 พุทฺทมโลกํ กจฺจติ. โส ตสฺส
 พุทฺทมโน ปุโรโต รูปํ อภินิมมิตฺตํ
 มโนมยํ สพฺพกปฺจจฺจติ อหีนฺนุทฺริยํ.
 สเจ โส อิทฺธิมา จงฺกมฺติ,
 นิมฺมิโตปิ ตตฺถ จงฺกมฺติ. สเจ
 โส อิทฺธิมา ติฏฺฐติ, นิสิตฺติ,
 เสยฺยํ กปฺเปติ, นิมฺมิโตปิ
 ตตฺถ เสยฺยํ กปฺเปติ.
 สเจ โส อิทฺธิมา ฐมายติ,
 ปชฺชลติ, ฐมฺมํ ภาสฺติ, ปณฺหํ
 ปุจฺจติ, ปณฺหํ ปุญฺโจ วิสฺสชฺเชติ,
 นิมฺมิโตปิ ตตฺถ ปณฺหํ ปุญฺโจ
 วิสฺสชฺเชติ. สเจ โส อิทฺธิมา
 เตน พุทฺทมฺนา สทฺธิ สฺนฺตฺติจฺจติ,

ตามอำนาจกายแล้ว ครั้นอธิษฐานจิต
 ตามอำนาจกายแล้ว ก็ก้าวลงสู่
 สุขสัณฺญาและลหุสัณฺญา แล้วจึงไปสู่
 พรหมโลกด้วยกายที่ใคร ๆ มองเห็น
 ได้. ถ้าหากว่าภิกษุผู้มีฤทธิ์ ผู้ถึง
 ความชำนาญแห่งจิตนั้น เป็นผู้ต้อง-
 การไปสู่พรหมโลก ด้วยกายที่มองไม่
 เห็นไซ้, ก็ย่อมทำกายให้แน่นไป
 ตามอำนาจจิต, ย่อมอธิษฐานกาย
 ตามอำนาจจิต. ครั้นทำกายให้แน่น
 ไปตามอำนาจจิตแล้ว ครั้นอธิษฐาน
 กายตามอำนาจจิตแล้ว ก็ก้าวลงสู่
 สุขสัณฺญาและลหุสัณฺญา แล้วจึงไปสู่
 พรหมโลก ด้วยกายที่มองไม่เห็น.
 ภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น ย่อมเนรมิตรูปขึ้น
 เบื้องหน้าพรหมนั้น ซึ่งเป็นรูปที่
 สำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะใหญ่่น้อย
 พร้อมพร้อม มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง.
 ถ้าหากภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้นจงกรม, แม้
 รูปเนรมิตก็จะจงกรมในที่นั้น. ถ้า

วัสุทฺธมฺมวรรค ป.ท. ๔-๑๕

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สลลปติ, สากจณิ สมาเป็นชชติ,
 นิมมิโตปี ตตถ เตน พุรหมุณา
 สหุธิ สนุติญจติ, สลลปติ, สากจณิ
 สมาเป็นชชติ. ยิ ยเทเว หิ โส
 อิทฺธิมา กโรติ, ตํ ตเทเว
 นิมมิโต กโรตี"ติ?

หากภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น ยืน, นั่ง, นอน,
 แม้รูปเนรมิตก็จะยืน, นั่ง, นอน
 ในที่นั้นด้วย. ถ้าหากภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น
 บังหวนคว้น, บังหวนไฟ, กล่าว
 ธรรม, ถ้ามปัญหา, ถูกถามแล้วตอบ
 ปัญหา, แม้รูปเนรมิตถูกถามก็จะตอบ
 ปัญหา ในที่นั้น. ถ้าหากภิกษุผู้มีฤทธิ์
 ยืนอยู่ด้วยกันกับพรหมนั้น, พุคคุษกัน,
 เข้าถึงการสนทนากัน, แม้รูปเนรมิต
 ก็จะยืนอยู่ด้วยกันกับพรหมนั้น, จะพุด
 คุยกัน, จะถึงการสนทนากันในที่นั้น.
 ก็ภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น กระทำกิจใด ๆ,
 รูปเนรมิตก็จะทำกิจนั้น ๆ นั้นเทียว"
 กังนี้.

ตตถ ทุเรปี สนฺติเก อธิญฺจาคีติ
 ปาทกชฺฌานโต วุญฺจาย ทุเร เทวโลกิ
 วา พุรหมฺโลกิ วา อวาชฺชติ สนฺติเก
 โทศฺฐติ. อวาชฺชิตฺวา ปริกมฺมํ กตฺวา ปุณ

ในพระบาลีนั้น คำว่า ย่อมอธิษฐานที่
ทั้งที่อยู่ไกลให้เป็นที่ที่อยู่ใกล้ มีความว่า
 ภิกษุผู้มีฤทธิ์ ออกจากฌานที่เป็นบาทแล้ว
 นี้ก็ถึงเทวโลกบ้าง พรหมโลกบ้าง ในที่ไกล

๑ พ. ป. ๓๑/๕๕๖.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สมาปชชิตวา ณาณณ อธิฎจาติ สนฺติเก
โทศฺติ, สนฺติเก โหติ. เอส นโย
เสสปเทสฺปิ.

ว่า ของงเป็นที่ที่อยู่ใกล้เถิด. ครั้นนี้แล้ว
ก็กระทำบริกรรม เข้าจาน (ออกแล้ว)
อธิษฐานด้วยญาณอีกว่า ของงเป็นที่ที่อยู่ใกล้
เถิด ดังนี้ ก็จะกลายเป็นที่อยู่ใกล้. แม้ใน
บพที่เหล็อกก็มีนัยนี้.

คตฺถ โโก ทูริ กเหตุวา สนฺติกั
อกาสีติ ? ภควา. ภควา หิ
ยมกปาฎิหาริยาวสาเน เทวโลกั
กจฺจนฺโต ยุกฺนฺธรณฺจ สิเนรฺณฺจ สนฺติเก
กตฺวา ปจฺวีตลโต เอกั ปาหิ ยุกฺนฺธเร
จเปตฺวา ทุติยั สิเนรฺมตฺถเก จเปสิ.
อญฺเณ โกจิ อกาสิ ? มหาโมคคฺคฺลลานตฺ-
เถโร. เถโร หิ สาวตฺถิโต ภตฺตกิจฺจั
กตฺวา นิกฺขมฺนตึ^๑ ทฺวาทสโยชนปฺริสสิ
ทีสโยชนั สฺงกสฺสนครคฺคณมคฺคั สฺงขิปิตฺวา
คัชณฺณเณว สฺมปาเปสิ.

ในปาฎิหาริย์ชัอนั้น ถาถามว่า ใครถ็อ
เอาที่ที่อยู่ใกล้ กระทำให้เป็นที่ที่อยู่ใกล้ ?
ตอบว่า พระผู้มีพระภาค. เป็นความจริงว่า
ในที่สุดแห่ง(การแสดง)ยมกปาฎิหาริย์ พระ
ผู้มีพระภาค เมื่อจะเสด็จไปสู่เทวโลก ทรง
กระทำญเขายุกันธฺร และญเขาสิเนรุให้อยู่
ในที่ใกล้ ทรงยกพระบาทข้างหนึ่งขึ้นจาก
พื้นดิน วางไว้บนญเขายุกันธฺร ยกพระบาท
ข้างที่ ๒ ขึ้นวางบนยอดเขาสิเนรุ. ถาถามว่า
คนอื่น ใครบ้างได้กระทำแล้ว ? ตอบว่า
พระมหาโมคคัลลานเถระ. เป็นความจริงว่า
พระเถระย่นหนทางไปเมืองสังกัสสะซึ่งยาว
๓๐ โยชนั ทำบริษัทในที่ตลอด ๑๒ โยชนั

^๑ ฉ. นิกฺขมฺนตึ.....

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วิสุทธิธรรมรังค บ.พ. ๕-๑๕

ผู้ทำภักติกจเสร็จแล้วออกไปจากเมืองสาวัตถีให้ถึง (เมืองสังกัสสะ) ได้ในขณะนั้นทีเดียว .

อปิจ ตามุพปณฺธิทีเป จุฬสมุทฺท-
เดโรปี อกาสิ . ทุพฺภิกฺขสมเย กิร
เดรสฺส สนฺติกั ปาโถว สตฺต ภิกฺขุสฺตานิ
อคมฺสฺ . เดโร "มหาภิกฺขุสฺสโม กุหิ
ภิกฺขาจาโร ภวิสฺสตี"ติ . จินฺเตนฺโต
สกลตามุพปณฺธิทีเป อทิสฺวา "ปรตีเร
ปาฏลิสฺสุตฺเต ภวิสฺสตี"ติ ทิสฺวา ภิกฺขุ
ปตฺตจิวรี คาหาเปตฺวา "เอธาวุโส
ภิกฺขาจาร์ คมิสฺสามา"ติ ปจวี สจฺจิปิตฺวา
ปาฏลิสฺสุตฺตํ คโต . ภิกฺขุ "กตรํ ฆนฺเต
อิหํ นครนฺ"ติ ปจฺจิสฺ . ปาฏลิสฺสุตฺตํ
อาวุโสติ . ปาฏลิสฺสุตฺตํ นาม ทูเร
ฆนฺเตติ . อาวุโส มหุลลกตฺเตรา นาม
ทูเรปี กเหตุวา สนฺติเก กโรนฺตีติ .
มหาสมุทฺโท กุหิ ฆนฺเตติ . นฺน อาวุโส
อนฺตรา เอกํ นีลมาติกํ อติกกมิตฺวา
อากตฺตฤาติ . อาม ฆนฺเต . มหาสมุทฺโท

อีกเรื่องหนึ่ง แม่พระจุฬสมุทฺท เดระ
ก็ไ้ทำ (ปาฏหาริย์ชื่อนี้) ที่ตามพณฺธิทวิป .
มีเรื่องว่า ในสมัยที่มีทพภิกขภย ภิกษุ ๑๐๐
รูป ไ้ไปสู่นํ้าของพระเดระแต่เข้า-
เทียะ . พระเดระ เมื่อคิดว่ "ภิกษุหมู่ใหญ่
จักมีภิกขาจาร (เทียะไปเพื่อภิกษาหาร) ไ้
ในทไ้ไหนกันแล้ว" ดังนั้ ก็ไม่พบเห็นใน
ตามพณฺธิทวิปทั้งลั้ นพพบเห็นว่ "จักมี
ที่เมืองปาฏลีสฺสุตฺร ทางฝั้งโน้น" . ก็บอกให้
ภิกษุทั้งหลายถ้อบาตรและจิวรี กล่าวว่
"ท่านทั้งหลายมาเถอะ พวกเรจักไป
ภิกขาจารกัน" ดังนั้ ไ้ย่นแผ่นดินไปถึ
เมืองปาฏลีสฺสุตฺร . ภิกษุทั้งหลายถ่ามว่
"ท่านผู้เจริญ นั้เมืองอะไร ?" . ก็ตอบว่
เมืองปาฏลีสฺสุตฺรนะ ท่านทั้งหลาย . ภิกษุ
เหล่านั้นทักท้วงว่ ท่านผู้เจริญ ชั้ชั้ว่
เมืองปาฏลีสฺสุตฺรอยู่ไกลนะขอรับ . ท่านก็

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปน มหนฺโตติ อาวุโส มหฺลลฺกตฺเตรา
นาม มหนฺตมฺปิ ชุทฺทกํ กโรนฺตฺติ.

กล่าวว่า ท่านทั้งหลาย ธรรมดาว่าพวก-
พระเถระแก่ ๆ ย่อมถือเอาแม่ที่อยู่ไกล
กระทำให้เป็นที่อยู่ไกลได้. ภิกษุทั้งหลาย
ถามว่า ท่านผู้เจริญ มหาสมุทรรอยู่ที่ไหน
ขอรับ. ก็ตอบว่า ท่านทั้งหลายได้ข้ามร่อง-
น้ำเขียวแห่งหนึ่งในระหว่างมาแล้ว มิใช่
หรือ. ภิกษุเหล่านั้นกล่าวว่า ใช่ขอรับ
ท่านผู้เจริญ. แต่ว่ามหาสมุทรใหญ่โตนะ
ขอรับ. พระเถระกล่าวว่า ท่านทั้งหลาย
ธรรมดาว่าพวกพระเถระแก่ ๆ ย่อมกระทำ
ของแม่ใหญ่โต ให้เป็นของเล็กได้ ดังนี้.

ยถา จายํ, เอวํ ติสฺสทตฺตเตโรปิ ... อนึ่ง แม่พระติสสทัตตเถระ ก็เหมือน
สายลมสมเย นุหายิตฺวา กตฺตฺตราสงฺโก อย่างพระจุฬสมุทฺตเถระนี้ ในเวลาเย็น
"มหาโพธิ วนฺทิสฺสามิ"ติ จิตฺเต ท่านอาบน้ำ ครองอุตราสงค์แล้ว เมื่อเกิด
อุปฺปนฺเน สนฺติเก อกาสิ. ความคิดว่า "เราจักไหว้พระมหาโพธิ"
ดังนี้ ก็ได้กระทำให้อยู่ในที่ใกล้.

สนฺติกํ ปน คเหตุวา โภ ... ถามว่า ก็ใครเล่า ถือเอาที่อยู่ไกล
ทุรมกาสิติ ? ภควา. ภควา ทิ อตฺตโน กระทำให้เป็นที่อยู่ไกล ? ตอบว่า พระ

คุณนิตยา อนันตกุล

สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ องคุลิมาลสูส จ อนุตร์ สุนติกมฺปิ ผู้มีพระภาค. เป็นความจริงว่า พระผู้มี
 ทูรมกาสิ? พระภาค ทรงกระทำแม่ที่ที่อยู่ไกล ระหว่าง
 พระองค์เอง กับพระองคุลิมาล ให้เป็นที่
 ที่อยู่ไกล (คือทรงกระทำระยะทางไกล
 ระหว่างพระองค์กับพระองคุลิมาล ให้เป็น
 ระยะทางไกล).

อด โภ พุกั โลกมกาสิตี ? ถามว่า ใครเล่าได้ทำของที่มีมาก
มหากัสสปเถโร. ราชคเห กิร ให้เป็นของที่มีน้อย ? ตอบว่า พระมหา-
 นกขตฺตทิวเส ปณฺจสตา กุมาริกาโย กัสสปเถระ. มีเรื่องว่า ที่กรุงราชคฤห์
 จนฺทปุเว คเหตุวา นกขตฺตกีพันฺตถาย ในวันนักขัตฤกษ์ เด็กหญิง ๕๐๐ คน ถือ
 กจฺจนฺตโย ภควนฺตํ ทิสฺวา กิณฺจิ น อํสฺ. ขนมจันทร์เดินไปเพื่อเล่นนักขัตฤกษ์ พบพระ
 ปจฺจโต อากจฺจนฺตํ ปน เถรี ทิสฺวา ผู้มีพระภาคแล้ว ก็ไม่ถวายเป็นอะไร ๆ. แต่
 "อมฺหากิ เถโร เอติ ปุวี ทสฺสามา"ติ พอพบพระเถระ ซึ่งเดินทางมาข้างหลังเข้า
 สฺพพา ปุเว คเหตุวา เถรี อุปสงฺกมฺสฺ. คิดว่า "พระเถระของพวกเรากำลังมา
 เถโร ปตฺตํ นีหริตฺวา สฺพหิ พวกเราจักถวายขนม" คั้งนี้ แล้วก็ถือขนม
 เอกปตฺตปุรมตฺตํ อกาสิ. ภควา เถรี ทั้งหมดเข้าไปหาพระเถระ. พระเถระนำ
 อากมฺยมาโน ปุโรโต นิสฺสี. เถโร บาตรออก ให้นำขนมทั้งหมดให้เหลือเพียง

^๑ ม. ม. ๑๓/๔๔๐, ฉ. ทูรมกาสิตี.

อาหาริตวา ภควโต อทาสีติ^๑

เต็มบาตรเดียว. พระผู้มีพระภาคทรงนั่ง
รอคอยพระเถระอยู่ข้างหน้า. พระเถระ
นำขนมมาถวายพระผู้มีพระภาคแล.

อิลลิสเสฏฐิตตฺตฺสมี^๒ ปน
มหาโมคคัลลานตเถโร โถกั พุทฺทมกาลิ.
กาวพียวตตฺตฺสมี^๓ ภควา. มหากัสสปต-
เถโร กิร สุตฺตาทิ สมายตฺติยา
วิตินาเมตฺวา ทลิตฺตฺสภกฺกั กโรนฺโต
กาวพียสฺส นาม พุคฺคตมนุสฺสสฺส
ฆรทฺวาเร อฏฺฐจาลิ. ตสฺส ชายา เถริ
ทิสฺวา ปติโน ปกุกิ อโณมฺพิลยาคุ
ปตฺเต อากิริ. เถโร ตั กเหตุวา
ภควโต หตฺเถ จเปสิ. ภควา
มหาภิกขุสฺสสฺส ปโหนกั กตฺวา อฏฺฐจาลิ.
เอกปตฺเตน อากตา สพฺเพสิ ปโหสิ.

ส่วนในเรื่องอิลลิสเศรษฐี พระมหา-
โมคคัลลานเถระ ได้กระทำของที่มีน้อย
ให้เป็นของที่มีมาก. และในเรื่องกาวพียะ
พระผู้มีพระภาค ก็ได้ทรงกระทำของที่มีน้อย
ให้เป็นของที่มีมาก. มีเรื่องว่า พระมหา-
กัสสปเถระ ครั้นทำตลอด ๗ วัน ให้ล่วงไป
ด้วยสมบัติแล้ว เมื่อจะทำการสงเคราะห์
คนยากจน จึงได้(ไป)ยืนอยู่ที่ประตูเรือน
ของคนเขื่องใจ ชื่อว่า กาวพียะ. ภรรยา
ของเขาเห็นพระเถระแล้ว ก็เกลี้ยยากู
ที่ไม่เต็มไม่เปรี้ยว ซึ่งหุงไว้สำหรับสามเณร
ในบาตร. พระเถระรับยากูนั้นไปวางลงบน

^๑ ฉ. อทาสี.

^๒ ธรรมปทฎฐกถา. ๓/๓๘๐.

^๓ ฉ. กาวพีย...

^๔ ปปัญจสูทนี. ๓/๑.

กาทวิโยปิ สุตตเม ทิวเส เสฏฺฐิจฺจุจํ
อลตุตถาติ.

ฝ่าพระหัตถ์ของพระผู้มีพระภาค. พระผู้มี
พระภาค ทรงอธิษฐานกระทำให้เพียงพอกแก่
ภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. ยาคูที่พระเถระใช้บาตร
เคี้ยวนำมา ก็เป็นอันเพียงพอแก่ภิกษุทุกรูป.
แม้นายกาทวิยะ ก็ได้รับตำแหน่งเศรษฐี
ในวันที่ ๑ แล.

น เกวลณฺจ โลกสฺส พุทฺธรณํ
มธฺรํ อมธฺรํ อมธฺรํ มธฺรณฺติอาทิสฺปิ
ยํ ยํ อิจฺฉติ, สพุพฺ อิทฺธิมโต อิชฺฉติ.
ตถา ทิ มหาอนุพตฺเถโร นาม สมฺพุทฺเธ
ภิกฺขุ ปิณฺหาเย จริตฺวา ลุขภตฺตเมว^๑
ลภิตฺวา กงฺคาตีเร นิสิตฺวา ปริภุชฺชมาเน
ทิสฺวา กงฺกาย อุกกํ สบฺบิมณฺฑนฺติ
อธฺิฏฺฐทิตฺวา สามเณรํ สณฺณํ อทาสี.
เต ภาลเกหิ อาทริตฺวา ภิกฺขุสํสฺส
อทิสฺ. สพุเพ มธฺเรน สบฺบิมณฺฑเพน
ภุชฺชิสฺสูติ.

มิใช่จะมีแต่การทำของที่มีน้อย ให้
เป็นของที่มีมากเท่านั้น แม้ในการทำเป็น
ต่าง ๆ มีการทำของที่ร่อย ให้เป็นของที่
ไม่ร่อย ทำของที่ไม่ร่อย ให้เป็นของที่
ร่อยเป็นต้น ภิกษุผู้มีฤทธิ์ปรารถนาการ
กระทำใด ๆ, การกระทำทั้งหมด ย่อม
สำเร็จแก่ภิกษุผู้มีฤทธิ์. จริงอย่างนั้น คุณแต่
ท่านพระมหาอนุพเถระ เกิด พอเห็นภิกษุ
ทั้งหลายจำนวนมาก ผู้เที่ยวบิณฑบาตได้กัด
เลว ๆ นั่งฉันทันอยู่ที่ฝั่งคางคกแล้วก็อธิษฐาน
ว่า ขอน้ำในแม่น้ำคางคกจงเป็นหัวเนยใส
เกิด คั้งนี้ ใ้ให้สัตตภูณแก่พวกสามเณร.

^๑ ฉ. สุขภตตเมว.

พวกสามเณรเหล่านั้น ก็ใช้ถ้วย(ไปตัก)
เอามาถวายแก่ภิกษุสงฆ์. ภิกษุทุกรูปก็ได้ฉัน
ภัตกับหัวเนยใสที่อร่อย.

ทิพเพน จกขนาติ อีเชว จิโต
อาโลกั วฑุเขตฺตวา ตสฺส พุรฺหมุโน
รูปิ ปสฺสตี. อีเชว จ จิโต ตสฺส ภาสโต
สทฺทํ สฺณชาติ. จิตฺตํ ปชานาตีติ.
กายวเสน จิตฺตํ ปริณาเมตีติ กรชกายสฺส
วเสน จิตฺตํ ปริณาเมติ. ปาทกชฺฌานจิตฺตํ
กเขตฺตวา กาเย อาโรเปตี. กายานุกตฺติกํ
กโรตี ทนฺธกมฺนํ. กายกมฺนํ ทิ ทนฺธ
โหตี. สุขสฺณณฺจ ลหุสฺณณฺจ โอกกมตีติ
ปาทกชฺฌานารมฺมณเณ อิทฺธิจิตฺเตน
สทฺชาตํ สุขสฺณณฺจ ลหุสฺณณฺจ โอกกมตี
ปวิสติ ผุสตี^๑ สมฺปาปฺณาติ. สุขสฺณณา
นาม อุกฺเขชาสมฺปยุตฺตา สฺณณา.
อุกฺเขชา ทิ สนฺตํ สุขนฺติ วุตฺตา. สาเยว

คำว่า ด้วยทิพยจักขุ เป็นต้น ความว่า
ยืนอยู่ที่โลกมนุษย์นี้แหละ ขยายอาโลกกสิณ
มองเห็นรูปของพรหมนั้น. และยืนอยู่ที่โลก-
มนุษย์นี้แหละ ก็ได้ยินเสียงของพรหมนั้น
ผู้กำลังพูด. ย่อมรู้จัก(ของพรหม)แล. คำ
ว่า ย่อมทำจิตให้น้อมไปตามอำนาจกาย คือ
ทำจิตให้น้อมไป ตามอำนาจแห่งกรชกาย.
ได้แก่ถือเอาฌานจิตที่เป็นบาท ยกขึ้นไว้ใน
กาย. คือทำให้คล้อยตามกาย ให้เป็นจิตที่มี
การไปชักเข้า. จริงอยู่ การไปด้วยกาย
ย่อมเป็นอันชักเข้า. คำว่า ก้าวลงสู่สุขสฺณญา
และลหุสฺณญา คือก้าวลง ได้แก่เข้าไป
กระทบถึงสุขสฺณญาและลหุสฺณญา ที่เกิดพร้อม
กับอิทธิจิต อันมีฌานที่เป็นบาทเป็นอารมณ์.

^๑ ฉ. ผุสเสตี.

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ สดณา นีวรณเฑี เจว วิตกกาที-
 ปจจนีเกที จ วิมุตตคตฺตา ลหุสณฺณาติปิ
 เวทิตพฺพา. ตํ โอบกมฺนตฺสส ปนสฺส
 กรชกาโยปิ คฺคฺลปิจุ วิย สลฺลหุโก โทติ.
 โส เอวํ วาตฺกขิตฺตคฺคฺลปิจฺญา วิย
 สลฺลหุเกน ทิสฺสมาเนน กาเยน
 พฺรหฺมโลกํ กจฺจติ. เอวํ กจฺจนฺโต จ
 สเจ อิจฺจติ ปจฺวิกสิณฺวเสน อากาเส
 มคฺคํ นิมนฺนิตฺวา ปทสา กจฺจติ. สเจ
 อิจฺจติ วาโยกสิณฺวเสน วายู^๒ อธิฏฺฐหิตฺวา
 คฺคฺลปิจุ วิย วายุณา กจฺจติ. อปิจ
 กนฺตฺกามตาเว เตตฺถ ปมาณํ. สติ หิ
 กนฺตฺกามตายนฺ เอวํ กตฺตจิตฺตาธิฏฺฐาโน
 อธิฏฺฐานเวคฺคฺลปิจฺโตว โส อิสฺสา-
 สุกฺขิตฺตสโร วิย ทิสฺสมานโน กจฺจติ.

สัญญาที่สัมปยุตกับอุเบกขา ชื่อว่า สุขสัญญา.
 จริงอยู่ อุเบกขา ท่านกล่าวว่า เป็นสุข
 ที่สงบ. ก็สัญญานั้นนั่นแหละ หิงทราบว่
 ชื่อว่า ลหุสัญญา ก็ได้ เพราะหลุดพ้นจาก
 นีวรณทั้งหลาย และจากกรรมที่เป็นข้าศึก
 ทั้งหลายมีวิตกเป็นต้น. อนึ่ง แม้กรชกาย
 ของพระโยคีนัน ผู้ก้าวลงสู่สุขสัญญา และ
 ลหุสัญญานั้นย่อมเป็นของเบาพร้อมคฺคฺลปิยุนัน.
 เมื่อเป็นอย่างนี้ ภิกษุผู้มีฤทธิ์นั้น ก็ย่อมไป
 พรมโลกด้วยกายที่ใคร ๆ มองเห็นได้ ซึ่ง
 เบาพร้อมคฺคฺลปิยุนันที่ลมซัดไป. ก็ภิกษุผู้จะ
 ไปอย่างนี้ ถ้าต้องการก็ย่อมเนรมิตทางเดิน
 ขึ้นในอากาศ ด้วยอำนาจแห่งปจฺวิกสิณ แล้ว
 เดินไปด้วยเท้าได้. ถ้าต้องการก็ย่อม
 อธิษฐานลม ด้วยอำนาจแห่งวาโยกสิณ แล้ว
 ไปด้วยลม คฺคฺลปิยุนันได้. อีกนัยหนึ่ง ความ
 ต้องการจะไปในันแหละ เป็นประมาณในการ
 ไปด้วยกายที่มองเห็นได้. จริงอยู่ เมื่อมี

^๑ ส. อ. วาตฺกขิตฺต... ฉ. วายุกฺขิตฺต...
^๒ ส. อ. วายํ.

คุณนิตยา อนันตกุล
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ความต้องการจะไป ภิกษุผู้ได้ทำการ
อธิษฐานจิตไว้ อย่างนี้ เป็นผู้ถูกกำลังของ
การอธิษฐานชักไปนั้นเทียว ก็ไป(สู่พรหม-
โลก)ได้ อันใคร ๆ ก็มองเห็นอยู่ ดุจลูกศร
ที่นายขมังธนูยิงไป ฉะนั้น.

จิตตวเสณ กาย ปริณาเมตตี
กาย คเหตุวา จิตฺเต อาโรเปตี.
จิตฺตานุคฺตีกิ กโรตี สีมฺกมนฺ. จิตฺตคฺมน
หิ สีมฺ โหตี. สุขสณฺณจ ลหุสณฺณจ
โอฏกมตฺตี รูปกายารมฺมณฺ อิทฺธิจิตฺเตน
สหชาติ สุขสณฺณจ ลหุสณฺณจ โอฏกมตฺตี.
เสสฺสิ วุตฺตณเยเนว เวทิตฺพฺพ. อิหิ ปน
จิตฺตคฺมนเมว โหตี. เอวฺ อหิสฺสมาเนน
กาเยน คจฺจนฺโต ปนายํ ก็ ตสฺส
อธิฏฺฐานจิตฺตสฺส อูปฺปาทกฺขณฺ คจฺจติ,
อุหาหุ จิตฺติกฺขณฺ ภงฺกกฺขณฺ วาตี วุตฺเต
ตีสฺปิ ขณฺเส คจฺจตฺตี เตโร อาท. ก็ ปน
โส สยํ คจฺจติ นิมฺมิตฺตํ เปเสตฺตี. ยถารุจฺ
กโรตี. อิธ ปนสฺส สยํ คมนเมว
อาคตฺ.

คำว่า ยอมทำกายให้น้อมไปตาม
อำนาจจิต คือถือเอากาย ยกขึ้นไว้ในจิต.
ได้แก่กระทำให้คล้อยตามจิต ให้เป็นกายที่มี
การไปได้เร็ว. จริงอยู่ การไปด้วยจิต
ยอมเป็นอันรวดเร็ว. คำว่า ก้าวลงสู่
สุขสัญญาและลหุสัญญา คือก้าวลงสู่สุขสัญญา
และลหุสัญญา ที่เกิดพร้อมกันกับอิทธิจิตอันมี
รูปกายเป็นอารมณ์ ฉะนั้นแล. คำที่เหลือ พึง
ทราบตามนัยที่ได้กล่าวแล้วนั้นเทียว. แต่ว่า
(ปาฏิหาริย์) ข้อนี้เป็น การไปด้วยจิตนั้น-
เทียว. ในคำที่กล่าวถามว่า ก็ภิกษุผู้จะไป
ด้วยกายที่มองไม่เห็นอย่างนี้ นี้ ย่อมไปได้
ในอุปาทกขณะแห่งอธิษฐานจิตนั้นหรือ, หรือ
ว่าในฐิติขณะก็ได้ กังคขณะก็ได้เล่า ดังนี้
พระเถระกล่าวตอบว่า ย่อมไปได้ในขณะทั้ง

คุณนิตยา อนันตกุล
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา